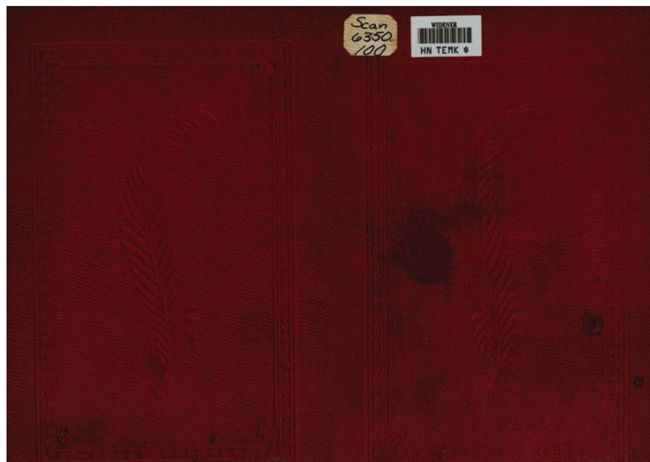

EWALDS LEVNET,
MEST EFTER HANS EGNE MEDDELELSER.

VED PROF. MARTIN HAMMERICH.
Anden Udgave.
KJÖBENHAVN.
FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDLING (F. HEGEL).
THIELES BOGTRYKKERI.
1861.

Ewalds levnet

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

Johannes Ewald

EWALDS LEVNET,

MEST EFTER HANS EGNE MEDDELELSER.

Ved Prof. Martin Hammerich.

.

————————————— *Anden Udgave.* —————————————

KJÖBENHAVN.
FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDLING (F. HEGEL).
THIELES BOGTRYKKERI.
1861.

EWALDS LEYNET.

Side

EWALDS LEVNET,

MEST EFTER HANS EGNE MEDDELELSER.

1. EWALDS UNGDOMS-HISTORIE.

JOHANNES Ewald er født d. 18de November 1743 i Kjøbenhavn. Hans Fader, Prof. Ene'wald Ewald, Præstesøn fra det Tønderske, var i mange Aar Præst ved Vaisen-huset, en from, alvorlig Mand, trykket af Tungsindighed og huslige Bekymringer, men saameget flittigere mellem sine Bøger; han er Forfatter bl. A. til Flidsarbeidet »den bibelske Concordantz», som i tre Qvartbind giver et Register over samtlige Ord og Navne, der findes i vor danske Bibeloversættelse, med samt de Skriftsteder, hvori hvert Ord forekommer. Moderen, Maria f. Wulf, var langt yngre end Faderen. Hun synes at have været haard, partisk, lunefuld; men maaskee er det kun fra Skyggesiden, vi lære hende at kjende i det Følgende.

Af tre Sønner var Johannes Ewald den mellemste, ulige bedre begavet end Brødrene. Med et lykkeligt Nemme forbandt han en levende Indbildningskraft og et

1Hang til det Eventyrlige, der tidlig udviklede sig ligesom i Modsætning til hans strenge, fordomsfulde Omgivelser. »Jeg har», hedder det i hans Levnet og Meninger, »fra det første jeg kunde skiønne, havt noget Don Quixotisk i min Characteer, som et stolt Hierte, der altid indtil Enthusiasme var Elsker af Friheden, i Forening med en hidsig Indbildningskraft uden Tvivl avlede, og visse Feil i min Opdragelse bragte til Modenhed. Jeg var fra Barnsbeen af en soren Elsker, en Beundrer af alt det Besynderlige, det hvorved man lettest kunde skille sig fra Mængden, og saaledes blive bemærket, ofte omtalt og peget med Fingre paa. Hvilken Sæd til sande og glimrende Dyder, om den havde blevet nyttet og styret i den rette Flugt! Men saa lod alle mine pedantiske Lærere, ikke en eneste undtagen, sig nøie med at proppe min Hukommelse fuld af bibelske Sententser, latinske og græske Gloser og philosophisk Sladder; uden at een bekymrede sig om at danne mit brusende Hierte, eller lod det sig vedkomme, enten jeg kunde tænke og føle, eller ei. De Eventyrer, som jeg med storBegierlighed sneg mig til at høre af Tienestefolkene, var mig lige saa mange Troens Artikler, min hurtige Indbildningskraft fandt dem let ikke allene mue-lige, men selv smukke, og meget værde at efterabes, og da ingen giorde sig Umage for at overtyde mig om deres Urimelighed, blev de naturligt nok de første Grundregler, hvorefter jeg i min lille Hierne anlagde Planen til mit Liv. Jeg har uden Tvivl ønsket at seile paa en Høvel-spaan som Espen, førend jeg har ønsket at erobre Verden som Alexander den Store. Men det er tilforladeligt, atdet første af mine barnagtige Anslag, som jeg kan erindre, var at flyve, det andet var at hverve og anføre en Mængde Drenge for med dem at erobre Tyrkiet, og det tredie at blive Missionair i Æthiopien eller et andet Sted, hvor jeg kunde haabe at blive flaaet for Troens Skyld«.

Saadanne Sværmerier maae vel have vakt hans gamle Faders Opmærksomhed. Da han var svagelig og følte sit Endeligt nær, sendte han den opvakte Dreng, 11 Aar gammel, til Opdragelse hos en Ven, Rector Licht ved Slesvig Skole. Han døde faa Timer efter Sønnens Afreise.

Om sit Ophold i Slesvig giver Ewald selv Underretning. »Min Rector«, skriver han, «var en purus putus Phiiologus, en ærlig Mand, ufortrøden i sit Arbeide; kun Skade, at han stadig troede, at der ikke behøvedes meer til mit eller nogens Vel, end den ædle Fordeel at kunne Latinsk, Græsk og Hebraisk bedre end sit Modersmaal. Om jeg for Resten blev god eller ond, klog eller dum, var noget, som han sandt at sige neppe holdt sin Opmærksomhed værd; i det mindste kunde jeg hos ham uden al Tiltale vove de vildeste og farligste Streger, naar jeg for Resten færdig kunde opregne mine Gloser og mine Regler; men feilede jeg heri, da var ingen Barmhiertighed at vente. Som en Art af Recreation tillod han mig, i mine meget faa ledige Timer, at lede

omkring i hans vidtløftige Bibliothek, og der at læse hvad for Bøger jeg vilde. De første efter min Smag, som jeg til mit Vanheld opdagede, var de islandske Sagaer, lige saa mange Skridt nærmere til Daarekisten for mig. Tom Jones, som jeg kort derefter fik laant i Skolen, forfinede igien

rnogenledes min Smag paa Eventyrer, men gav min Moralitet det første og vist et meget farligt Stød. Endelig fik jeg fat paa Robinson Crusoe; denne Rousseaus Afgud kunde saa nær have giort mig reent forrykt. Det er vist, at min Rector, kort efter at jeg havde læst den, maatte med Magt hente mig fire Mile tilbage fra Veien til Holland, hvorfra det var min Hensigt at reise til Batavia, i det uskyldige Haab, underveis at strande paa en eller anden ubeboet Øe».

»Samme Aar var den tydske Krig begyndt» — Syv-aarskrigen, 1756 —, »og den gav min romanske Tænke-maade en ganske nye Flugt. Det politiske Raserie, som dengang overfaldt og ventelig ved alle slige Leiligheder vil overfalde de Danske, er alt for bekiendt. Yi var ikke Danske meer, vi var Preusser og Østerriger. I alle Yertshuse, paa alle Torve, Kirkegaarde og andre Sam-lingspladse førte vi Krigen in effigie, eller egentligere en miniature. Det gik virkelig sielden af uden braadne Pander. Yor Skole deelte sig strax som alle andre Selskaber i to Partier, og jeg kom, til en Advarsel troer jeg for min tilkommende Skiebne, paa det østerrigske. Om Dagen de beste Venner, trak vi ordentligviis om Aftenen op imod hverandre i fulde Geleder, og vort Slagsmaal gik saa lidet af med Spøg, at ikke sielden een eller to af os maatte bæres hiem. De blotte Næver syntes os snart et alt for barnagtigt Gevær; Stene, som vi slog haandløst til hinanden med, var vore Kugler, og Knive, som vi bandt paa Enden af Kieppe, vore Bajonetter. Det var et virkeligt Under, at intet Mord skede. En Anmærkning,som jeg ikke kan undlade at giøre, er, at vi virkelig begyndte at blande en Art af Politik i vore smaa Krige. Der var et Chor fattige Skoledrenge, som egentlig heed Currender, fordi de var bestemte til at løbe for os andre, og som vi kaldte Corinther eller Crinther. Disse Corinther var næsten alle store, haandfaste og veløvede i at slaaes. Vi brugte dem som Hielpetropper, det er at sige, at det Partie, som kunde bringe de fleste Penge tilveie, leiede dem, og var vis paa Seieren. Dette gav Anledning til utallige Statskneb og Cabaler. Vi begyndte at forføre hverandre de meest velhavende Kammerader fra; en riig Ridder blev os langt vigtigere end en stærk, det er at sige, vor Krig begyndte at blive modern. — I denne Tid var det, at jeg tilskrev min Moder et meget vidtløftigt og et meget comisk Brev, hvori jeg forestillede hende, at jeg ikke havde Lyst til andet end Krigen, og desuden ikke var bestemt til andet. En Engel, skrev jeg omtrent, havde aabenbaret sig for mig i Søvne, og ved at forevise mig en Kaarde og en Pen spurgt mig, ved hvilken jeg vilde forsøge min Lykke. Jeg havde af skyldig Lydighed imod min Moder strax grebet efter Pennen; men han havde sat et Ansigt op derved som om han vilde æde mig, og soret paa, at jeg vilde blive det ulykkeligste Menneske, om jeg blev ved mit Valg. Hele Frugten af min vittige Opfindelse var et Brev fra min Moder, hvori hun anbefalede min Rector, at give mig en god Product. Til min Lykke havde jeg ventelig just den Dag, da det ankom, opregnet en Snees Blade af Knollii Vocabularium med Færdighed; vist er det, at han kun loe af mit Indfald«.De Eventyr, Barnet og Drengen har bestaaet — som Martyr i Æthiopien, som Robinson paa den een-somrae 0, som Helt og Partigjænger i Syvaarskrigen —, vække saameget større Deeltagelse, som de saa at sige ere Ewalds tidligste Digtninger. «Det var», skriver han i Fortalen til sine Samtlige Skrifter, »de første poetiske Arbeider, jeg gjorde Udkast til. Jeg var da saa langt fra enten at ville eller at kunne skrive Vers, som en Spradebasse er det fra at sye sine egne Klæder. Min brusende Siæl tillod mig ikke det maadelige Forsæt at ville besynge Helte, — jeg vilde selv være det. Vel skrev jeg i de Tider Nytaars- og andre Leilighedsvers, fordi jeg maatte« (i Hjemmet danske, i Slesvig under Conrectoren tydske Vers, bl. A. et Digt »Pantomimen«, til offentlig Fremsigelse), »og man roste dem, fordi man enten ikke vilde giøre mig mismodig, eller fordi man ikke forstod det bedre. Men efter dem at regne, som jeg endnu endeel Aar derefter har skrevet, maa det have været en sand Jammer. Jeg skrev og latinske Vers, som vist have været fortræffelige, thi jeg stial dem, ved Hielp af Smetius, Weinrichius og andre, Ord for Ord fra Virgil, Horats, og de øvrige af Latiens beste Digtere. Og jeg havde alt længe, ikke just læst, men tyet disse Digtere, da jeg endnu havde det elendige Begreb om en Ode, at dens væsentligste Fuldkommenhed bestod i at være uforstaaelig og overalt rigelig bestrøet med endeel mythologiske Ord, hvoraf Læseren ikke kunde fatte Meningen uden ved Hielp af Lexicon. Havde jeg da inddrukket dette Begreb af Horats? Utroligt! Og dog erdet vist, at jeg endnu rødmer, naar jeg eftertænker den Upoetiskhed,

hvormed jeg den Tid læste denne og de øvrige classiske Digtere. Jeg bilder mig ind, at min Siæl da var alt for virksom, alt for meget i Giæring, til at blotte Tanker eller Billeder kunde berolige den; det var Handling, som den brændte efter. Jeg tænker, at for en god Digter, det er at sige, for en, der foruden sine Digtergaver har en sund og moden Forstand, skulde det da have faldet lige saa vanskeligt, enten at følge min alt for vilde Indbildningskraft, eller at tilfredsstille mit alt for varme Hierte, om han ellers havde holdt dette for Umagen værd, — som det var mig selv umuligt, enten at finde Ord til mine Billeder, eller Velklang til det, jeg følte. Man bør, troer jeg, være nogenledes kold, for at kunne skildre sin Ild; og mig kunde først Aar, og Erfaring, og Lidelser afkiøle til Skildrer«.

Efter fire Aars Ophold i Slesvig kom Ewald til Kjøbenhavn, hvor han allerede i sit 15de Aar, i Juli 1758, blev Student, med gode Skolekundskaber efter den Tids Krav. Han kom i Huset hos en Bekjendt af Familien, der faa Maaneder efter blev hans Stiffader; her boede han sammen med sin ældste Broder og et Par andre Studenter. Men ung af Alder, spæd af Væxt, havde han megen Vanskelighed ved at hævde sig imellem dem. At ryge Tobak var ham modbydeligt; at gaae paa Værtshuus, dertil var han endnu for undseelig og frygtsom; lade sig barbere kunde han heller ikke, af Mangel paa Skjæg; der var kun Eet tilbage: at faae en Kjæreste, og det besluttede han, i Tugt og Ære, jo før jo hellere.Det gik forresten ikke saa let, som han havde forestillet sig: han selv var for bly og de Pigeansigter, der mødte ham, altfor grimme og truende. Øverst paa hans Liste stod Husjomfruen, en ældre Pige af hans Værts Familie, og til hende nærmede han sig med Suk og Opmærksomheder, tilsidst med en skriftlig Kjærlighedserklæring, »skumfuld af Troper og Figurer«. Men han blev haanlig afviist; han vedblev alligevel at lege hendes Ridder, og hun tog imod Opvartningen uden Omstændigheder. Om hans anden eller rettere sagt hans første og sidste Kjærlighed ville vi høre ham selv fortælle.

»En Formiddag, den uforglemmeligste, den meest velsignede i min Levetid, bad hun mig bringe nogle Kniplinger til et af hendes Sødskendebørn, som jeg hidindtil ikke havde seet. Jeg fulgte hendes Anviisning og spurgte efter den ældste Jomfrue H*'\ Hun sad just til• Bords med sine Forældre, og hun kom følgelig ud til mig

i det Værelse, hvor man havde ladet mig gaae ind. Hun kom, — o Himmel! o salige Øieblik! hvor gierne vilde jeg kalde dig tilbage, og hefte min hele Siæl fast til dig, og glemme alle mine Gienvordigheder, al min

Kummer for din Skyld! Hun kom — min Arendse!--

Mine Kinder brændte, mine Knæe zittrede. Jeg stammede mit Ærinde ud, saa got som jeg kunde, uden at tænke paa andet, uden at see eller føle andet, end Arendse. Hun har ofte siden sagt mig, at hun meget vel mærkede min Forvirrelse, og jeg har sagt, at mit forelskte Hierte slet ikke fandt det smigrende, at hun saa meget vel kunde mærke den. — Da jeg fornam af min Arendses Taushed,at jeg maatte have forrettet mit Ærinde, vovede jeg skielvende at trykke hendes Haand til mine Læber, og Guders Ild, salige Luer foer af hendes Fingre i det Inderste af min Siæl. Jeg kiendte mig ikke meer. Jeg gik baglænds bort, og bukkede mig hvert Øieblik, og da jeg tilsidst kom ud paa Kanten af en høi Trappe uden at blive det vaer, saa skulde min Kiærlighed efter al Anseelse, uden hendes Raab, strax enten have begyndt at yttre, eller og paa eengang have forekommet sin sørgelige, sin skrækkelige Indflydelse paa min Skiebne. Men jeg var bestemt til fleer Lidelser, end det dybeste Fald kan foraarsage, og det var beslutted, at jeg skulde tabe meer end Livet ved min Elskov«.

»Da jeg var kommet ud paa Gaden, gav jeg mig først Tid til at drage min Aande. Du skal have hende, du skal fortiene hende, du skal blive dydig, du skal blive stor, — det var lige saa mange Straaler af Himmelen, som Glimt i Glimt foer ind i min Siæl, førend jeg endnu var ti Skridt fra det Huus, der skiulte alt hvad jeg ønskte mig af Jorden. Du er hende ikke værd, men du skal ikke lade af, førend du bliver det, og det kan ikke feile, — og saa faaer du hende, — og saa intet, intet, intet meer af denne hele Planet! kun, kun min Arendse! sagde jeg, og følte ikke, at mine Fødder rørte ved Stenene. Heller skal jeg ikke understaae mig, at aabne mine Læber til en forvoven Bekiendelse af min Kiærlighed, eller at løfte Øinene op til Arendse, førend jeg er hende værd; men det kan ikke feile mig, — og snart, — og saa — og saa skal jeg ikke ville bytte Skiebne medKeiseren af Indostan. Alt dette var jeg blevet enig om med mig selv, førend jeg var kommet to Gader igiennem. Og nu bredede den sødeste, den roligste, den stolteste Glæde sig ud over min hele Siæl. Jeg følte mig selv en større, en værdigere Gienstand, end

jeg nogentid havde følt mig før. Jeg følte, jeg nød paa eengang al min tilstundende Lyksalighed, uafbrudt i en lang Række af Aar, lige ind i den grændseløse Evighed. Jeg smiilte til enhver som mødte mig, begierlig efter at udbrede den Glæde til alle, som jeg ikke kunde rumme i min alt for fulde Siæl. Drukken, ravende af Kiærlighed og store Forsæt, kom jeg endelig hiem, uden at vide hvorledes. Man kan tænke, at jeg glemte min Prude, og al min daarlige Forfængelighed. Jeg begyndte strax at studere med en Iver, som skulde have bragt mig meget vidt, om ikke andre Betragtninger snart havde svækket den».

»Min Vert, som var Farbroder til Jomfrue giftede sig kort derefter med min Moder. Hvilken Lykke for mig! Den eneste Ret, at kalde min Arendse med det søde fortrolige Navn Søster, havde jeg ikke byttet bort for alle min Stedfaders Rigdomme. Jeg havde imidlertid, som jeg før har erindret, giort et helligt Løfte, ikke at tillade mine Læber den mindste Tilstaaelse af min Kiærlighed, førend jeg troede at kunne nogenledes giøre det med Anstændighed og uden at være alt for dumdristig. Jeg følte alt for vel, at jeg ikke kunde giøre det endnu. Hvad Læberne betraf, holdt jeg følgelig mit Løfte nøi-agtigt; men hvorledes kunde jeg hindre mine Øine, min Aande, hver Mine, hver Bevægelse at sige hvert Øieblik:Jeg elsker, jeg elsker, jeg elsker dig, Arendse! Hvert Skridt, hver Vending fortolkte mit flammende Hierte. Min ømtfølende Pige kunde ikke andet end forstaae mig. Hendes Kinder farvede sig rødere, hendes Bryst af Snee hævede sig hurtigere, naar hun talte med mig. Og hun talte gierne med mig. I det mindste troede mit lyksalige Hierte alt dette. Elskte hun mig da? Tusinde Gange var jeg paa Veie at bryde mit Løfte, og at tilstaae for hendes Fødder den Forvovenhed, jeg havde, at elske hende, og at trygle en Dom til Liv eller Død af hendes Læber. Men tusinde Gange blev jeg hindret deri ved min sande Ærbødighed for hende, ved Følelsen af min egen Uværdighed, som forøgedes daglig, jo meer jeg havde Leilighed at sammenligne mig med min Arendse, og ved en uovervindelig Frygt for et Afslag, som jeg ikke troede at kunne overleve. Jeg var desuden kun femten Aar, og hun var kun et halvt Aar ældre end jeg. Det haster følgelig ikke saa stort, sagde jeg. Med eet, som et Lynild, foer den martrende Frygt i mit Hierte. Jeg fandt, at et Fruentimmer paa femten Aar er ældre end et Mandfolk paa tyve. Jeg fandt, at min Arendse var giftefærdig, at hendes Ja og Nei beroede meget paa Forældre, som hun elskte, og som vist vilde see meer paa det som de holdt for hendes Vel, end paa al min Kiærlighed. Paa den anden Side var jeg, endskiønt imod min Villie, bestemt til at blive Præst. Jeg kunde først blive det, naar jeg var fem og tyve Aar, og jeg var kun femten. Hvilken Evighed! hvorledes turde jeg haabe, at hun kunde eller engang vilde vente saa længe eftermig? Nu kiølnedes al min Iver for Muserne. Nu fattede jeg Afskye til dem, som de der kun vilde skille mig ved min Arendse. Nu vaagnede min kun qvalte krigeriske Lyst »>.

Nu vaagnede hans krigeriske Lyst, — og fra den anden Side Elben vinkede de preussiske og østerrigske Faner, hvis Bevægelser Europa fulgte med spændt Opmærksomhed. I Hjemmet var der ikke hyggeligt; Stif-faderen, P. Huulegaard, en bondefødt Mand, der havde samlet Formue som Kræmmer — han var, som hele Be-kjendtskabet, Hørkræmmer — giorde det med hver Dag ulideligere. En Foraarsdag i Aaret 1759 træffe vi de to ældste af Sønnerne i Hamborg: de havde forladt deres Hjem uden Forlov, uden Afsked med noget Menneske. Den ældre Broder, Anstifteren af denne Udflugt, men ligesaa raadvild og vankelmodig, som han var kjæk til at begynde, havde imod al Aftale skrevet hjem om at hente dem tilbage og ventede Svar om et Par Dage. Efter en heftig Scene imellem Flygtningerne gik Johannes Ewald i al Stilhed ud at opsøge den preussiske Resident. Han fik ham i Tale uden stor Besværlighed. »Deres Excellence seer en ung Dansk, en Kjøbenhavner, for sig, som er løbet fra meget velhavende Forældre for om mue-ligt at blive Husar. Jeg har, fra det første jeg begyndte at kunne skjønne, altid havt den største Lyst til Krigsstanden, og jeg har, da jeg endnu var et Barn, paa det Indstændigste anmodet min Moder om at skaffe mig paa Cadet-Akademiet i Kjøbenhavn. Men hun har ikke været at overtale. Af den gode Grund, at min Fader og hans Forfædre har været Geistlige, skal jeg med Vold ogMagt være Præst. Men jeg vil evig ikke være det. Imidlertid har jeg adlydt saa længe, at jeg derover er bleven Student. Men nu har min gamle Lyst og Rygtet om hans Majestæt Kongen af Preussens Bedrifter, hvoraf alle Danskes Munde ere opfyldte, paa [eengang optændt saa stærk en Ild i mit Bryst, som jeg umuelig længer har kunnet modstaae. Min eneste Begjæring er, at De vil skaffe mig til at blive Husar«. Excellencen saae paa ham og smilede. »Det er godt nok, min Kjære!» sagde han endelig: »men du er saa overmaade lille; hvorledes vil du kunne føre en Sabel?»

Hvilket Tordenslag for ham! Det var kun altfor sandt ; han var neppe meer end to Alen høi og fiin i Lemmer som en Jomfru. Dog fattede han sig snart. »Jeg har et stort Hjerte«, svarede han, M°g jeg kan voxe, og i den Tid staaer jeg mindre Fare end den største Grenadeer. De Kugler, som træffe ham, vil gaae bort over mit Hoved«. Nu brast hans Excellence i en hjertelig Latter; han talte sagte med nogle Herrer, som vare tilstede, og gav endelig det høist forønskede Svar, at der var en General Manteufel — hvor han nu stod, maatte opspørges —, som netop havde bedet om et dannet ungt Menneske til Kammerhusar. Denne Post blév Ewald tilbudt; han fik Anviisning paa en Skipper til Magdeburg og et Anbefalingsbrev til en Major sammesteds. Nu var hans Lykke gjort! Han kom hjem, spiste og drak, spillede og sov som de andre Dage, uden at lade sig det ringeste mærke med, hvor han havde været; Broderen, med sine Anslag, var overdreven venlig og glad ved at see ham saa sorgløs.Den berammede Dag, netop den samme, da Posten fra Kjøbenhavn var ivente, kom de paa en Morgentour ned til Skibsbroen. Der stod Matroserne med Baaden. »Nu kan du, om du vil, have det ligesaa godt som jeg«, sagde Ewald og omfavnede sin Broder. »Hvordan? hvorledes?*) »I at gaae til Preussen. Jeg reiser i dette Øie-blik; der ligger Baaden. Vil du følge med?» »Hvad? naar? nu? hvorledes? til Preussen?» »Det er afgjort», sagde han koldsindig, »og vil du endnu følge med, skal jeg skaflfe dig samme Vilkaar som mig selv«; — han gjorde Regning paa, at Broderen vilde betænke sig: ellers havde han maattet finde paa Udflugter. »Du er jo rasende, du eier ikke en Skilling«. »Jeg skal snart gjøre Bytte, min Broder«. »Men vi faae Brev idag. Hvad vil vore Forældre sige?« »Men hvad vore Forældre sige, hører jeg Intet til. Imidlertid beder jeg dig hilse dem og ønske dem alt Godt og forsikkre dem om, at jo læn-gere jeg er jra dem, desto bedre befinder jeg mig. Bed dem være ubekymrede, og lev du vel, lev lykkelig! Tænk undertiden paa mig, og bliv ved at elske mig, min Broder!» Han kyssede ham med al den Følsomhed, som hans vilde og stive Sjæl dengang var skikket til; Broderen græd som et Barn. Saalænge de kunde sees, viftede de hinanden til med Hattene. — Hans Broder blev senere, efter mange Vildfarelser og Gjenvordigheder, sendt afveien, til Vestindien, og kom ulykkelig af Dage; de saaes aldrig mere i dette Liv.

»Jeg havde», fortæller Ewald, »tabt min Broder af Synet, og nu rev Skibet mig allerede længer og længerbort, fra den sidste af alle dem, jeg hidindtil havde kiendt og elsket i Verden, fra alt Haab om Hielp eller Understøttelse, som var grundet paa andet end paa Gud og mit eget alt for modige Hierte. Som Tovene springe, naar Skibet løber af Stabelen, saaledes brast nu enhver af de Forbindelser, som jeg hidindtil havde havt, med mit Fædreneland, mine Forældre, mine Venner; og jeg foer brusende ud i Verdens vilde Ocean. Alt det, jeg søgte, var mig saa vildfremmed, som alt hvad jeg saae. Jeg eiede ikke en eneste Skilling i min Lomme; og min hele Kigdom bestod i et Brev med et stort Segl for, en1 lille Lomme-Pistol, og de forslidte Klæder, jeg havde paa Kroppen. Man skulde formode, at disse Betragtninger havde opvakt Tungsindighed, Kummer, Frygt, og selv Fortrydelse hos mig, og man vil desto meer undre sig, naar jeg bevidner, at de just opvakte det Modsatte af alt dette i min Siæl». Han havde, som før sagt, »noget Don Quixotisk« i sin Characteer; virkelig var ogsaa det Eneste, han nu følte Savn af, »en tro Sancho Pansa, som han kunde have meddeelt sine Følelser og sine Hensigter«.

Ved ethvert af de mange Toldsteder ved Elben gik Skipperen iland og bad ham følge med; men da han ikke udtrykkelig indbød ham til Frokost eller Middagsmaaltid, saa undskyldte Ewald sig med Hovedpine: det var ham lettere at faste, end at tilstaae, at han ingen Penge havde, eller at gaae i Værtshuus uden at begjære Noget. Nu var Skipperen igjen iland; det var Eftermiddag; Ewald sad i Kahytten og saae dybsindig op imod Himmelen.Hans Øine faldt paa Kahytstrappen, og bag den opdagede han Halsen af nogle Flasker. »Er det Viin?» tænkte han, »og det er det vel; jeg maa dog see. Hillemænd! fire, sex, otte, ti! Hvor mange skjønne Flasker! Det kunde ikke skade den gode Capitain stort, om han mistede een deraf: han skal dog give mig en Slags Fortæring. Hvor herlig spiller den dog imod Solen!» Han havde, i Tanker, listet en af Flaskerne ud; han puttede den i Lommen. Derpaa gik han iland og uden omkring Toldstedet, langt op i Marken, hvor han lagde sig med sin Flaske, bag en af de yndigste Høie, saaledes, at han hverken kunde see sit Skib eller sees af Folkene derpaa. Der laae han, »i et fremmed Land, i en Egn, der lignede de eventyrligste af dem, hvis Beskrivelse han havde læst, med en Flaske ved Siden og en Pistol i Lommen, forresten uden Forældre, uden Opseere, uden Venner og uden Penge! Hvad vilde han vel begjære meer?»

De Syner, der stege frem for hans drømmende Sjæl •

— og, som han forsikkrer, kun dem, han »meget nøi-agtig erindrer» —, har han optegnet i sit Levnet f i et Capitel med Overskrift: »Høien». Det er kun Omfanget, der kan undskylde, at det ikke her optages i sin Heelhed.

Han drak sin Moders Skaal, sin StifFaders, saa sin ulykkelige Broders, saa sine Venners Skaal. »Hvor mange Venner havde jeg da vel dengang? Jeg skal svare oprigtig. Om alle de, som vi elske, kan kaldes vore Venner, saa havde jeg dengang omtrent fem hundrede Millioner,ifald der ellers er saa mange Mennesker paa Jorden. Thi det er tilforladelig et Hovedtræk i min Characteer, at jeg fra mine Barnsbeen har havt og endnu har en inderlig, en usigelig Tilbøielighed til at giøre alle de Skabninger, der see ud ligesom jeg, og jeg tør sige alle Skabninger uden Undtagelse, lykkelige og fornøiede. Selv de, hvis Væsen og Opførsel imod mig giorde, at jeg til en Tid unjuelig kunde lide dem, behøvede kun at trænge til mig, at smile til mig, at trykke mig i Haanden, for at blive mine beste Venner, for at have al min Eiendom og selv mit Blod til deres Tieneste. Jeg berører kun dette Træk af min Characteer, og langtfra ikke for at prale deraf, som af en Dyd; det er kun en Tilbøielighed, en Vellyst, maaskee tildeels en naturlig Følge af min Stolthed. Thi denne giør det nødvendigt at elske sine Velgiørere, og om mueligt at gien-gielde deres Velgierninger; men hvor meget smigrer det den ikke, naar vi kan giøre dem Got, som ikke kan vente det, som intet Got har forskyldt af os! og hvor ulige meer kildres den, naar vi kan giøre dem lykkelige, som vente det Modsatte af os, og som har forskyldt det! Hvor meget større føler Hiertet sig dog ved at give, end ved at tage! hvor meget ædlere ved at give got, end ved at give Intet! hvor meget høiere ved at give Got, end ved at give Ont! Det er vist en Tilbøielighed, som har sin Belønning i sig selv, og hvad dens Kilde og er, saa er det vist, at jeg altid har havt den, at jeg i den Tid, jeg taler om, følte den med en langt større Hede og Enthusiasme end nu, og at jeg ved min Høi med den -ægteste Velmenenhed drak hele Verdens Skaal«.

2»Himmel! hvor mange fiendtlige Krigskasser, hvor mange Stæder plyndrede jeg ikke ud, i min sværmende Indbildningskraft, for at hielpe alle dem, som jeg kiendte nødlidende. Hvor mange glade Ansigter, hvor mange Lykkelige giorde jeg ikke, hvor mange Pleiehuse og Hospitaler rettede jeg ikke op, hvor mange Familier bragte jeg ikke paa Fode paa Østerrigernes Bekostning! Men man vil sige, at jeg paa den Maade giorde lige saa meget Ont som Got. Jeg giorde det ikke. Eet var det, at jeg baade holdt det for en Soldats Pligt at giøre Fienden al Afbræk, følgelig at plyndre ham, hvor og naar han kunde; og jeg var overbeviist om, at min Forskaanelse i den Fald kun lidet eller intet vilde nytte ham, da der dog var Tusinde og Tusinde, som vilde giøre det, jeg lod være. Et andet var det, at min flygtige Indbildningskraft underveis i visse Maader oprettede al den Skade, den giorde. Jeg bevarede med Livsfare Jomfruer fra at blive voldtagne, og Værgeløse fra at blive dræbte. Jeg slukkede Ildebrande, jeg tog en Deels Eiendomme under min Beskyttelse, og jeg gav en Deel Nødlidende, Fortvivlede eller kun Grædende alt det igien, som jeg og andre havde frataget dem; og hvorledes jeg bar mig ad, beholdt jeg dog, jeg veed ikke selv hvorledes, altid nok tilovers, til at besørge alle mine øvrige Indretninger. Det var en Velsignelse, som min Tænkemaade fortiente. Jeg imidlertid, jeg som sad ved min Høi og giorde nogle Tusinde lykkelige, jeg vidste, eller egentligere jeg formodede kun et eneste Menneske paa hele Jorden, der havde nogensærdeles Godhed for mig. Denne Tanke synes ydmygende; men sandt at sige, brød jeg mig ikke derom«.

»Jeg drak, som sagt, en god Slurk paa alle mine Venners, det er at sige paa hele Verdens Velgaaende«.

»Men nu forlod jeg alle Udenværker. Jeg samlede mit hele Væsen, mine Tanker, mine Tilbøieligheder, mine Ønsker, mine Sværmerier ind i mit Hiertes inderste Lukke. Som en Gierrig, der med Fornøielse en Tid lang har talt med unge Forødere, eller med trængende Arvinger, eller med fordeelbringende Jøder, dog føler en hemmelig Glæde, naar han bliver af med dem, fordi han nu kan gaae ind i sit mørke Kammer til sit jernbeslagne Skriin, og lukke det op, og besee og beføle og nyde sit Hiertes Guld: saaledes fandt jeg ligesom en Lettelse, da jeg nu troede, at jeg havde afgiort alle mine øvrige Pligter, og uhindret af dem kunde lade min Siæl an-strænge alle sine Evner paa at giennemtænke, at skue, at nyde sin skiulteste, sin kiæreste Tanke: dig, du elske-ligste blant Pigerne! Verden døde for mig, og jeg følte kun Arendse«.

»Elskværdigste, himmelske Pige! raabte jeg, guddommelige Arendse! dig har jeg giemt tilsidst for at nyde dig uforstyrret og længe! Himmel! hvad tænker du nu om mig, du Dydigste? Uden at tage Afsked, uden at give dig det mindste Nys om mit Forsæt, gik jeg bort. Hvor brænder ikke mit Hierte efter den Tid, da du kan see af

Aviserne, hvorfor jeg gik, at du tildeels var Skyld deri, og at jeg ikke er dig uværdig! Vidste du dog, at Hovedformaalet for mit Foretagende var at fortiene dig!

2*Var du dog Vidne til enhver af mine Handlinger! Men det er vist, det er et helligt Løfte: jeg vil troe dig Vidne dertil, jeg vil troe dig nærværende, og dersom jeg da foretager mig noget, — dog det kan jeg ikke, — men dersom jeg foretager mig noget, som er dit Hierte uværd, du Dydigste! da vil jeg kaste mig paa Knæe for dig, og underkaste mig din Tugtelse, og afbede det, og love Bedring. Du skal være min Lederinde, min Dronning, min Skytsengel!«

»Og nu give Gud, at hellige Engle maae bevogte ethvert af dine Trin, og med deres gyldne Vinger tilvifte dig Lyksaligheder ! — klukklukklukullerolullerolullerolullerokluk! Aha, Deiligste! Men dersom nogen Uværdig, det er at sige enhver anden end jeg, skulde understaae sig i min Fraværelse at nærme sig til dig med Haab, da give Himlen, at de maae vifte ham Sand i Øinene, at han ikke kan see dig! Ja før — før en anden, der ikke skiønnede paa dig som jeg, skulde røve dig fra mig, før give Himlen, at din Faders Gaard maatte brænde af, saa at du intet frelste uden de Klæder, du gikst med! at Kopperne maatte tilrede dig som et Dørslag! at du maatte faae ildrøde Øine, en Taille som en sort Ræddike! Da, da skulde du see, at det ikke var din Skal, men dig, dig selv, det hele, det inderste dig selv, som din Ewald elskte! Hvor vilde du da ikke blive rørt! Med hvor kostbare Taarer vilde du ikke væde mine Kinder, naar du saae, at min Kiærlighed, min Troskab var steget i lige Grad med dit Vanheld! Bdurrurrurr! klukklukkluk!

— Imidlertid er det bedre, at du bliver som du er!«»Siig mig, min Deiligste, siig mig: vil dit Hierte slaae høit, vil dine Kinder blusse, naar du nu læser i de Ber-lingske Tidender: »En ung Dansk, ved Navn Ewald, har i den sidste Bataille, ved en Tapperhed, der overgik hans Alder, frelst sin Generals Liv. Den unge Helt er let blessered, men Generalen har skikket ham en Standart til den første Bandage« etc.? Himmel! og naar du kort, kun kort derefter læser: »At vi ikke har tabt det sidste Slag, har vi maaskee den unge Cornet Ewald, næst Himlen, allene at takke for. Rytteriet, som bedækkede den høire Fløi, begyndte allerede at vige for den fiendtlige Ild, da han med sin Standart i Haanden sprængte for ved sin Esqvadron lige ind paa Fienden, og deels ved Ord, deels ved sin Handling opmuntrede den til at følge sig. Massacren, som den i første Hede anrettede, var skrækkelig, og vor Seier er fuldkommen. Hans Majestæt har skiønnet paa vor Cornets Tapperhed, som han burde, og skienket ham en ledig Esqvadron«.

— Bravo!«

»Deres Velgaaende, Herr Ritmester Ewald! klukkluk -klukkluk! Videre kommer jeg ventelig ikke i Sommer. Og det kan være got! Men til Vinteren begierer jeg Permission paa et Par Maaneder. Jeg flyver hiem til dig paa Kiærligheds Vinger, og lægger mig selv, mine Laurbær, og maaskee en eller anden fiendtlig Prindsesses Klenodier for dine Fødder. O min Arendse! da vil du smile; men naar jeg igien skal bort, da vil det koste dig nogle Taarer. Dog, man kan ikke undvære mig ved Armeen, Æren kalder, og som en Lynild sees jeg iSpidsen af min Esqvadron, just i det der leveres et Feltslag. Alting er i Forvirrelse. Med Sabelen i Haanden styrter jeg ind paa Fienden, jeg adsplitter, jeg forfølger ham, han retirerer ind i en af sine beste Fæstninger, og i Stridens Hede trænger jeg mig ind med ham. Jeg besætter Porten, holder den ryddelig for vore øvrige Tropper, og inden han kan besinde sig, har jeg erobret Fæstningen og plantet de kongelige Faner paa Voldene. Alle Munde og alle Aviser blive fulde af min Roes. Alle Udenværkerne af Commandantens Frue skikker jeg som et Seierstegn til min Arendse. Kongen giør mig til Oberst og slaaer mig til Ridder. Potz tausend! Jeg var tilfreds, at det kun var Vinter igien, at jeg snart kunde komme hiem og giøre Dem min Opvartning, min naadige Frue Oberstinde! Imidlertid har jeg den Ære at erindre Deres Velgaaende! Klukklukkluk! Dog det bliver ikke derved, snart bliver jeg General — —«.

Der var Intet meer i hans Flaske. Han heldede sig tilbage og faldt i en tryg Søvn. Da han vaagnede, var det Aften; han løb op paa Høien for at see efter sit Skib: det var ikke at øine; med Pistolen i Haanden gik han langsomt ned, beredt paa de eventyrligste Hændelser. Hans Drømme forsvandt, da han dreiede om ved Toldstedet. Skipperen var seilet bort, men havde dog gjort Aftale med en anden om at besørge det unge Menneske videre, til Posthuset i

Lentsen, og med sit friske Mod og sit varme, meddeelsomme Lune fandt han snart aabne Hjerter. I Magdeburg — efter at have levet godt paa sit stor-seglede Brev som Creditiv — opsøgte han den preussiske Major.

Her slipper Haandskriftet: »Johannes Ewalds Levnet og Meninger«. Om hans Krigstog og hele hans senere Liv have vi kun tilfældige Yttringer af ham, eller Efterretninger paa anden, tredie Haand.

Istedenfor at blive Kammerhusar blev han, til sin store Fortrydelse, stukket ind i et Infanteri-Regiment, som Menig. Han løb ved første Leilighed over til Østerrigerne og blev Tambour, siden Underofficeer. Arendses Billede fulgte ham allevegne; det var hans Selskab paa de eensomme Vagter, hans sikkre Ledestjerne midt imellem Feltlivets Forførelser. »Hendes fra min Siæl altid uadskillelige Billede«, skriver han, »har, i al den Tid jeg var borte, altid sikkert og maaskee allene vogtet mig for en Last, som Soldaten sielden anseer for betydelig, og hvoraf jeg daglig havde hundrede Exempler for Øinene, der for et Menneske af min Alder og mit Temperament var meer end alt for fristende. Jeg havde ikke alleneste intet Hierte, men selv ingen Sands for noget andet Fruentimmer, end for min Arendse. Og dette kunde være got nok. Men maaskee jeg kan have fortient at tabe hende just ved den Art af Afguderie, hvormed jeg i al den Tid dyrkede hendes elskværdige Billede. Jeg vil intet tale om, at jeg ofte opsøgte de eensommeste Steder, for ret at føle, at nyde de Skiønheder, der var saa dybt ind-prentede i mit Hierte; intet derom, at jeg ofte, og helst naar jeg var paa Piqvet, benyttede mig af det, som jeg havde læst, jeg veed ikke hvor, og stirrede hele Timerpaa Maanen med den usigeligste Vellyst, blot i dét Haab, at hun maaskee just nu betragtede den samme Gienstand. Men det var, som om jeg havde troet hende allestedsnærværende. Meer end eengang har jeg attraperet mig, naar jeg vilde indslutte hende i mine Morgen- og Aften-Bønner, naar jeg vilde anraabe Himmelen om at udøse sine udsøgteste Velsignelser over hende, at jeg glemte Skaberen over Skabningen, og da jeg vilde tilbede den Algode, virkelig tilbad min Arendse«.

Et Par Scener fra Krigen ere os meddeelte gjennem dem, der have hørt Ewald selv fortælle. »Han boede engang i Telt med en gammel Soldat og dennes ligeledes gamle Ægtefælle. En Dag, da der skulde holdes Slag, vilde den gamle Soldat absolut være med, uagtet Konen bad og bønfaldt ham om at blive derfra, da han ikke behøvede at komme der; men den Gamle var urokkelig. Saa sagde Ewald: »Vi kunne ikke faae ham fra sin Mening, Mutter; lad ham gaae, naar han endelig vil; jeg skal tage ham ved Siden af mig og beskytte ham, som en Søn vilde beskytte sin Fader«. Ulykkeligviis traf et af de første Skud den Gamle ved Ewalds Side i Hovedet, saa han faldt død til Jorden. Ewald slæbte ham hen under en Busk, og da Slaget var forbi, begrov han ham paa samme Sted ved nogle Kammeraters Hjælp, med al ~Omhu, og gjorde en Gravhøi over ham. Ved Tilbagekomsten løb Konen ham imøde med det Spørgmaal: »Hvor er min Mand?« — »Han har det godt«, sagde Ewald; »hvad der kunde gjøres for ham, er der bleven gjort; men en Kugle traf ham strax i Begyndelsen i Hovedet;han døde i et Øieblik, og hans Lig er ikke bleven mal-tracteret. Nu ligger han i en ordentlig Grav, og vi have sørget for* ham saa godt, som om Mutter selv havde været med«. »Jeg maa derhen, jeg maa see hans Grav!« skreg den Gamle. Ewald søgte forgjæves at afholde hende; han maatte følge hende derhen. Hun kastede sig over Graven, og Ewald fjernede sig for ikke at forstyrre hende. Efterat en temmelig lang Tid saaledes var hen-gaaet, nærmede Ewald sig igjen til Konen, der endnu laae paa sit Ansigt, greb hende om Skulderen og sagde: »Kom nu, Mutter! lad os gaae«; men hun rørte sig ikke. I den Tro, at hun var besvimet, iilte Ewald efter Vand; men det var forgjæves: hun var død paa sin gamle Ægtefælles Grav«. — Et andet Billede fra Krigen: »Ewald staaer i Slagrækken; det er Øieblikket, før Slaget skal begynde; han gaaer et Stykke frem for Fronten og nyder Indtrykket af en umaadelig Troppelinie, der snor-lige strækker sig over Markerne, saavidt Øiet kunde naae. Nogle Soldater yttre Banghed; Ewald tilraaber sin Of-ficeer: »Her staae nogle Krystere, som ere bange; skal vi lade dem gaae hjem? vi ere nok til at gjøre Sagen klar!« — men han vises med Strenghed tilbage af den alvorlige Krigsmand, der kort efter falder for en Kugle. Under Slaget gaaer Ewald atter frem, for at see sig om, og den før saa snor-rette Linie bølger som en oprørt Sø«.

Paa Farer manglede det ikke, saalidt som paa Lyst til at møde dem. Meer end eengang har han »med op-reist Hoved gaaet imod korsviis plantede, hvert Øieblikløsbrændte Kanoner«; i Prag laae han for Døden og havde Mod til, »omringet af en Hoben grove og umenneskelige Katholiker, at bekjende og forsvare sin Kirkes Tro, uagtet alle deres afskyelige Trusler, som dog kunde være skrækkelige nok for et Menneske paa sexten Aar«; han

var i Dresden, dengang den (fra 14de til 30te Juli 1760) blev bombarderet af Preusserne og Daun kom den til Undsætning. Det var hans Felttogs andet Aar, og han havde faaet nok af det. Men Stolthed forbød ham at lade høre fra sig i Hjemmet. Der havde man imidlertid opspurgt, hvor han var, og fik ham løskjøbt; kun vilde hans Oberst ikke give ham Afsked, før Felttoget for det Aar var tilende. Da det var kommet saa vidt, løb han bort uden Afsked, tvang paa sin Flugt en Bonde til at bytte Klæder med sig og kom, gjennem nye Farer og Besværligheder, lykkelig frem. I Magdeburg havde den preussiske Com-mandant ham for sig og vilde tage ham til Soldat; men Ewald slap dog derfra i Mindelighed: »Hvad Straf er der for Desertion?« spurgte han; — Svar: »at hænges«; — »Saa hæng mig strax! for jeg forsikkrer Dem paa min Ære, at inden tre Dage er jeg borte«. Den 10de October 1760 staaer han opført i Kjøbenhavns Adresseavis paa Listen over Ankomne: »Sr. Johannes Ewald, en Søn af Sal. Hr. Professor Ewald, fra hans Udenlands-Reyser, og tilsidst fra Prag i Bøhmen«.

Nu var han i Sikkerhed. Det var ham en Fryd at høre om sin Flugt fra Hjemmet, at Den af alle hans Venner, der havde viist sig meest bestyrtet og bedrøvet over den, var Arendse. At han efter sin Tilbagekomstblev noget mistænksomt iagttaget af dem, der kjendte ham, og talt om af Mange, som ikke kj endte ham, er begribeligt; om en Bagvadskelse imod ham som Fritænker udtaler han sig leilighedsviis, i et Brudstykke om Kilden til Bagvadskelser.

Disse Aar havde ikke været spildte for hans 'Uddannelse. »Erfaring«, skriver han, »den mægtige Erfaring adspredede snart den største Deel af de romantiske Dunster, som da qvalte Poesiens Gnist. Et Vinter-qvarteer og et Felttog overbeviste mig grundigere, end de beste Syllogismer skulde have giort det, at Halvgudernes Tider vare forbi, at en Soldats første og ypperste Dyd er Underkastelse, og at det ligner meer en Drøm end et Under, ved Fortienester at udmærke sig iblant 100,000 Mand, som alle ere nødte til at iagttage deres Pligt, og ikke tør giøre meer. Jeg kom følgelig snart og en stor Deel klogere hiem, end jeg var gaaet ud. Og dette var ikke den eneste Fordeel, som min ulmende Digteraand havde af denne Eeise. Jeg havde seet Bierge og Feltslag og i tykke Skove eensom beliggende Munkeklostere; jeg havde været Vidne til endeel store og rørende Optrin, hvis Erindring nærede og opløftede min Siæl, uden at beruse den; jeg havde nu lært at føle det Underlige, det Store og det Vellystige i Naturen, uden just altid at ville giøre det efter eller lide for meget ved Savnet deraf. Dette gav mig vel en større Beqvemhed til Digterkonsten, men jeg var endnu langt fra enten at mærke dette selv, eller at benytte mig deraf. Uden enten at kiende Clio og Thalia og Melpomene, eller at bekymre mig omderes Bekiendtskab, begav jeg mig ganske rolig til at studere Hollats og Reinbeck; og til et ydermere uimodsigeligt Beviis, at jeg dengang ikke var Digter, excerperede jeg vor gode Brochmann fra den ene Ende til den anden«.

•Det Første, han havde havt at gjøre efter sin Hjemkomst, var at læse til anden Examen; inden et halvt Aar var han Candidatus Philosophiæ med bedste Characteer, og fem Fjerdingaar derefter, i Juli 1762, tog han theo-logisk Embedsexamen, ligeledes med bedste Characteer, som dengang var en Sjældenhed. Kort efter fik han Fribolig paa Valkendorphs Collegium. En Priisafhandling over Spørgsmaalet om »en guddommelig Forløsers Nødvendighed for det menneskelige Kiøn«, skrevet (1762) paa Dansk og særskilt udgivet, vidner om hans Sprogfærdighed og om hans Fortrolighed navnlig med Brochmanns theo-logiske System.

Han var i sit tyvende Aar. Efter en udtrykkelig Yttring af ham, har han været forlovet med Arendse; for hendes Skyld havde han valgt den theologiske som før den militaire Bane. Da var dét, at »man rev hans Skytsengel fra ham«. Arendse blev gift med en Anden, ikke engang lykkelig gift. Vi kjende ikke Sammenhængen hermed, men vel de blivende Følger for Ewalds Liv. Endnu 12 Aar efter bløde de gamle Saar. »Jeg havde min Arendse, og nu har en anden hende! Fordum nagende og martrende, nu snigende og dræbende Gift! Erindring om mit Tab! fortærende, ødelæggende Tanke! Kilde til min Fortvivlelse, mine Uordener og mine Ulykker! Kildetil min daglige Kummer og mine Taarer! naar vil du fortørres?« — De nærmeste Virkninger af denne Hjertesorg omtaler han andensteds (i Fortalen til Samtl. Skrifter, 1780) saaledes: »To eller tre Aar efter mit mislykkede Tog leed jeg et Tab, som rørte mit Hierte langt nærmere og langt heftigere, end hiint. Dette stemte uden Tvivl for en stor Deel min Siæl i den høitidelige melancholske Tone, som jeg troer at være et Hovedtræk i de fleste af mine Poesier. Men det havde endnu en anden Virkning: det giorde mig reent uenig med alt det, som man kalder timelig Lykke. Jeg havde hidindtil kun havt een bevægende Grund, at tragte efter saa noget, — og denne Grund

faldt bort. Nu blev det min^Plan at slentre Livet igiennem, som jeg best kunde, og saa got som mueligt at forskiønne min Vei med en vis Art af Lyksalighed. En rolig Hytte, en behagelig Egn, maadeligt Udkomme, faa men retskafne Venner, og jeg tør sige, frem for alt at være saa nyttig som min Evne tillod det, uden at være nogen til Byrde, var alt hvad jeg den Tid ønskede mig af Jorden«.2. EWALD SOM UNG DIGTER.

I denne Sindsforfatning skrev Ewald sin første frie Digtning, »Lykkens Tempel«, ikke for at skrive noget skjønt og priisværdigt Stykke, men blot for at sige sig selv sine egne Tanker. »Lykkens Tempel« er efter Titel og Indklædning »en Drøm«, efter Indhold ligesom et Modstykke til hans Ungdoms Drømme. Han saae sig i Nøi-somheds Bolig, i Selskab med Arete og Eusebia: Dyd og Fromhed. Paa et Bjerg langt borte laae den evige Lyksaligheds Tempel, skjult af lyse Skyer; men i Dalen nedenfor glimrede hiint Lykkens Tempel, med en Glands, han tilsidst ikke længer kunde modstaae. Arete lovede selv at føre ham derhen, og skjøndt han paa Veien af og til tabte sin himmelske Ledsagerinde af Sigte og gav sig i Ledtog snart med een, snart med en anden Hob, som, lænkebunden af denne eller hiin Lidenskab, ilede til samme Maal, stod han snart udenfor Templet med de hundrede Porte. Disse vare meget forskjellige indbyrdes: en Guldport for Aagerkarle, en Lem for Krybere, en høi Port, men med Tværbjælker til at løbe Panden imod, for Erobrere, andre Porte for Skribenter, for Spillere — de fleste kom her hovedkulds tilbage —, for Skinhellige, for flittige Arbeidere, — dog denne Port til Lykken var for-detmeste lukket. De, der ikke slap ind eller som bleve stødte ud igjen, havde Valget imellem »Lykkens Lazaret«, nedenfor i et Morads, eller den tarvelige »NøisomhedensBolig«. Han selv slap, under Trængsel og Puffen, lykkelig ind i Templet ad Ilovedporten, for skikkelige Folk; han fik sin Skjærv af Lykkens Gaver; men saa kom Avind og viste ham, at Andre havde faaet Mere, siden Frygt og gabende Kjedsomhed, som bragte ham selv til at gabe. Pludselig fik han Øie paa Bjergtoppen med den »evige Lyksaligheds Tempel«, og nu begyndte Alt omkring ham lidt efter lidt at fordunkles; kun Frygt og Kjedsomhed kjendte han igjen; Eusebia viste sig for ham, han styrtede hen imod hende — og dermed vaagnede han. Det Hele er en omhyggelig gjennemtænkt Allegori, udført i Prosa, nogenlunde kortfattet. Ewald havde nedskrevet den for sig selv, »blot for Tidsfordriv«, men syntes godt om den og viste den til gode Venner, som bragte den videre. »Lykkens Tempel« blev i Januar 1764 indsendt til Smagsdommerne i Selskabet til de skjønne Videnskabers Forfremmelse, det blev »med skyldig Følgagtighed temmelig tidt ombygt«, men blev da tilsidst fundet værdigt til at trykkes i Selskabets Skrifter og skaffede den unge Forfatter Velyndere, der fik en blivende Indflydelse paa hans Fremtid som Digter. En af dem var Conferents-raad Carstens, hans Ven og Raadgiver og Beskytter indtil det Sidste.

Efter et saa uventet Held i Digtekunsten begyndte Ewald at fatte den Formodning om sig selv, at han vel kunde være »et Geni«. #Han var det allerede i den dobbelte Betydning af Ordet. Fra den Tid af, da han var bleven »uenig med alt det, som man kalder timelig Lykke«, høre vi — samtidig med den ulmende Digter-gnist — om Paroxysmer af Lediggang, Drik, Udsvævelser, vexlende med Anger og dyb Tungsindighed. Den Hjælp imod Hjertesorg, som ligger i en stadig Virksomhed, vidste han ikke at finde: dertil var han baade for magelig og for utaalmodig. Han var igrunden ikke mindre stiv i at udføre de Planer, hvorpaa han eengang havde begyndt, end han var utaalmodig; men netop derfor indlod han sig høist ugjerne paa Noget, der kunde kræve eens-formigt, ordentlig tilmaalt, vedholdende Arbeide. Selv som Digter har han, naar han engang for Alvor begyndte paa et noget vidtløftigere Arbeide, »altid maattet bruge to Forsigtigheder, om han ellers vilde have det udført: den ene, med en blind, halsstarrig og uafladelig Iver at haste dermed, indtil han var kommet over Halvveien; den anden, at prale deraf til alle dem, han kunde faae fat paa. Han kunde da haabe, at i den ene Hensigt Rimeligheden selv og en naturlig Modbydelighed for at spilde saa meget af sit Arbeide, og i den anden Undseelse eller Stolthed vilde hindre ham i at lade det ufuldført; uden disse Præcautioner kunde han nogenledes være vis paa, at det blev liggende«. — Men endnu havde han kun en usikker Ahnelse om at blive Digter. Det manglede ham, om ikke, som før, paa Høiagtelse for Kunsten, saa dog paa Kjendskab til dens Værker, paa Læsning, og tillige manglede det paa ydre Stød, som han altid har trængt meget til. Han skrev engang om Aaret sin. latinske Disputats paa Valk end orphs Collegium, de to første af theologisk Indhold: Pyrologia sacra (Foraar 1763)*) og

*) Om Anledningen til denne Disputats, der maaskee igjen blev An-De Paradiso (Foraar 1764), den næste satirisk: De pravis scriptoribus, med Theses om Skabelsen (Efteraar 1765). Han forsøgte sig med et Priisdigt,

ligeledes om Paradiset: det bibelske Drama »Adam og Eva« (Foraar 1765), som dog ikke tilfredsstillede hans Dommere og senere blev omarbeidet. Han skrev ogsaa Leilighedsvers, som allerede i Drengeaarene; men sine Stiiløvelser har han udtrykkelig udelukket fra de samlede Digte. Et af dem, det eneste, han har skaanet (et Bryllupsvers fra Januar 1765, s. 2det B., S. 105), havde, som han fortæller, nær for evig skræmmet ham fra Parnas. Han viste det nemlig til en af sine valkendorphske Venner (Benzon), som gjaldt for et Vidunder i Digtekunsten, da han havde vundet en Priis, og Vennen sagde ham med rene Ord, at hans Vers ikke duede, og raadede ham alvorlig til at lade en Kunst fare, som han ingen Evner havde til. »Jeg var«,

ledning til »Adam og Eva«, fortæller Rahbek (Erindr. 1, S. 75, jfr. S. 18), at Ewald en Dag kom hjem at spise hos sin Moder og her traf sin Ven Adzer, som dengang læste med hans yngste Broder Enewald (Moderens Kjæledægge, en doven Dreng, siden Hofjunker, Husarofficeer og »Formand for Kjøbenhavns daværende Gadejunkere«, senere forsvunden, efter at have sat sin Moders Penge overstyr). Denne Adzer vilde Ewald tage paa Raad. »Hør, kan Han ikke sige mig', hvad jeg skal skrive min Disputats om for Valkendorphs Collegium?« — »Hm!« sagde Adzer, »skriv om, at Solen brænder saa hed idag«. — »Han siger Noget*, sagde Ewald: »jeg vil skrive om, at der ingen Ild er i Helvede*. Derefter skrev han da Pyrologia sacra; han forsvarede den d. 28de Marts og det (som det hedder i næste Adresseavis) »med Berømmelse, i endeel fornemme Tilhøreres Overværelse«. Begge Ewalds theo-logiske Disputatser ere forøvrigt kun Begyndelser, bestemte til fremtidig Fortsættelse, som udeblev.

3tilføier Ewald, »beskeden nok til at troe ham paa hans Ord; og dette, tænker jeg, er et Beviis meer, at jeg dengang ikke endnu var Digter«.

Endelig kom der en Leilighed, som kunde tage hans Digtergaver i Beslag. Det var i Februar 1766; Frederik den Femte var død »og Danmark i Taarer«. Nogle Studenter bleve tilsagte at indgive Prøver af de Cantater, som i Slotskirken, Roeskilde Domkirke og Universitetet skulde opføres ved hans Jordefærd. Dette havde Ewalds Moder erfaret, og hun overtalede, hun »tvang« ham til at forsøge sit Held med de Andre. Han skrev da, saa godt han kunde, en Arie, et Chor og et Recitativ, og til sin egen største Forundring fik han Fortrinet. Capel-mester Scheibe, der havde havt Valget imellem de indsendte Prøver, — den Samme, hvis »lærerige Omgang og kiærlige Underviisning« vor Digter vil tilskrive, hvad der overhoved i hans Værker kan »fortiene Bifald i Hensigt til det Musikalske«, — satte Musik til disse Ewalds første Sangdigte. Det er Cantaten for Slotskirken, udført før og efter Parentationerne den 18de Marts, som ender i Klagesangen, med det sidste Farvel:

»Hold, Taare, op at trille,

Og du, vor Cithar, stille!

Nu bæres Kongen bort Til Graven.

Nu bæres Kongen bort til Graven«.

»Det var vist dengang«, siger Ewald, »mine egne varme Følelser og ikke Konsten, der hialp mig til dennePriis. Men da jeg nu havde skrevet det færdigt, da nu enhver Dansk fandt, at jeg havde skildret hans dybt-saarede Hierte, da jeg kun ligefrem skildrede mit eget: da overøste man mig med et ufortient Bifald, og man tiltroede mig at have været konstig og vittig og skarpsindig, hvor jeg blot havde været oprigtig. Jeg var uforsigtig nok til at inddrikke den Virak, hvormed man ved denne Leilighed af et got Hierte fra alle Sider beskienkede mig, saa graadig, som havde jeg endnu gaaet i fierde Lectie. Den berusede mig og saaledes, at jeg nær aldrig var vaagnet. Jeg troede mig nu ikke blot Digter mere, men den beste, den ypperste Digter i Danmark, og det som værre var, uforbederlig. Saa nær var jeg ved aldrig at have blevet nogen«.

Naar Ewald tilføier, at han »i denne Ruus« skrev »Adam og Eva eller den ulykkelige Prøve«, i første Udkast som Eenactstykke, saa husker han feil: han havde skrevet og indgivet det som Priisdigt allerede i Marts 1765*). Der var nemlig af de skjønne Videnskabers Selskab under 28de April 1764 og, efterat Fristen var udløben, paany i December s. A. udsat en Præmie for den bedste Ode over en af de guddommelige Egenskaber. Ewald tænkte paa en Ode om Guds Algodhed. Men det traf sig saa, at hans ovennævnte Con-tubernal (Benzon) netop havde faaet

samme Tanke, og ham vilde han nødig enten overvindes af eller selv overvinde. Han havde allerede gjennemtænkt sit Emne altfor

*) Nærmere Oplysning herom s. n. under »Hjemmel og Henviis-ninger« D.

3*nøie til at kunne vælge et andet; derimod kunde han vælge en anden Form end Oden, og det stemmede endog bedre med hans Plan. Hovedtrækkene heri, de Træk, hvorved Algodhed har gjort sig kjendeligst for os, var Skabelsen af Mennesker og Dyr, Ægtestandens Lyksaligheder og Forsoningens Hemmelighed; Alt dette lod sig bedst samle som Handling eller Episode ved en Fremstilling af Syndefaldet; denne blev atter mest levende, naar de første Mennesker, Englene, Afgrundens Aander selv optraadte, handlende og talende. Saaledes valgte han at skrive et Drama, sikker nok paa at vinde den høieste Priis, uagtet ingen Priis var udsat for et saadant Stykke. Hans Dommere sagde ham med megen Venskabelighed, at de fandt Spor af poetisk Geni rundt om i hans Drama, at det fortjente en Belønning, at det ved Forbedring kunde blive godt. Men han erklærede reent ud, at naar han ikke kunde være den første Digter i sit Fødeland, vilde han ikke være den anden, og han tog sit Stykke tilbage, med det faste Forsæt at udarbeide det saa længe, indtil Enhver maatte tilstaae, at man ikke havde seet dets Lige fra Kong Skjolds Tider. Da hans Hidsighed kjølnedes, faldt ham et Vink ind af hans »ældste Lærer« (maaskee Carstens, maaskee Conrectoren i Slesvig), at hvad der fremfor Alt manglede ham, var Læsning. Han følte selv, at saaledes var det, og nu fattede han den Beslutning, i de første to Aar ikke at sætte Pen til Papiir og at anvende al denne Tid til at læse.

»Jeg holdt mit Ord«, vedbliver han (kun at, som sagt, Cantaten over Frederik den 5te falder i denneMellemtid), »og vel bekom det mig, endskiønt jeg som ukyndig i Litteraturen naturligviis gik i Blinde, og læste meget, som jeg siden maatte giøre mig Umage for at glemme. Til mit Held var dog den ældre Corneilles Værker det første, som faldt mig i Hænderne. Han blev og min Helt i det Franske, ligesom Forfatteren af Mes-siaden i det Tydske«. Foruden Corneille og Klop-stock læste han med stor Glæde de latinske classiske Digtere, Horats o. a., som han i Skolen kun havde læst »som Stilebøger«. Flere Sprog forstod han den Tid ikke: Græsk kunde han blot tyde; det Engelske var ham aldeles ubekjendt. At studere Lærebøger i Digtekunsten antog han for en ueftergivelig Pligt. Han anskaffede sig følgelig flere af de mest ansete Systemer, Batteux's o. 1.; men med Undtagelse af Horats's Ars poética og et Par andre i samme Aand, var det ham »plat umueligt at læse tre Blade af dem til Ende«. En latinsk Disputats fra denne Tid — den sidste, han skrev, — De poéseos natura et indole (1767), vidner dog ikke blot om alvorlig Eftertanke over Digtekunstens Væsen og Krav, men ogsaa om Kjendskab til de gjængse Theorier. Den ender med Spørgsmaalet om,' hvorvidt Digtere fødes: „Sunt qvi, invito etiam Apoiline, Parnas mm scandere volunt. Hi, licet omnibus naturæ dotibus careant, hun c defectum lectione sedula, assiduis meditotionibus, immo anxio sudore emendare student. His dictum volo: poetam nasci, non fieri. Sunt alii, eæcellenti in-genio, omnibusqve, qcæ natura ad poetam procreandum svppe-ditare potest, præditi, qvi vero connatis dotibus freti omnia adillas excolendas necessaria pr or sus omittunt. Hi persvasum sibi habeant: bonum poétam fieri, non nasci" w).

Da nu den Tid, han havde foresat sig, var udløben, var det Første, han tog sig for, at gjennemgaae sin »Ulykkelige Prøve«, som han for to Aar siden havde sat saa stor Priis paa, og han fandt, at det var »det vanskabteste Foster, som et varmt Hierte og en brusende Indbildningskraft nogentid kunde udklække af en aldeles uvidende Hierne«. Imidlertid elskede han det endnu og om ikke det, saa det Ord, som han engang havde givet sig selv paa, at ville gjøre det saa fuldkomment som muligt. Han gav sig følgelig til dette Arbeide, og først i fem Fjerdingaar bragte han det tilende, veiledet af sine Forbilleder i Kunsten: »Man vil«, skriver han om sit omarbeidede Stykke, »neppe miskiende den franske Digters Hæng til Antitheser og Sentiments, neppe hans rige Declamation deri, og enhver, tænker jeg, vil finde, at jeg i det mindste har viist Lyst nok at danne mig efter den store Klopstock, om jeg og ei har havt Evne dertil«. Stykket, udgivet 1769, er skrevet i Alexandrinere og

*) »Der er dem, som, selv imod Apollos Villie, med Vold og Magt ville bestige Parnas. Om end alle Naturens Gaver ere dem nægtede, stræbe de at bøde paa denne Mangel ved flittig Læsning, ved Gransken og Grunden i deres Ansigts Sved. Til dem vilde jeg sige, at Digteren fødes, han dannes ikke. Andre er der. som have Geni og

ere udstyrede med Alt, hvad Naturen kan yde for at frembringe en Digter, men som, i Tillid til de medfødte Gaver, aldeles forsømme hvad, der er nødvendigt for at udvikle disse. Lad dem være forvissede om, al den gode Digter dannes, han fødes ikke«.deelt i fem Handlinger, med indlagte Mellemsange i fem-føddede Iamber og friere lyriske Versemaal. At der bliver talt og foretaget Adskilligt, som »lidet eller intet befordrer Hovedhandlingens Fremgang«, undskylder Ewald selv med, at hans første og nærmeste Hensigt med »Adam og Eva« ikke var at skildre den ulykkelige Prøve, men Guds Algodhed. Om en af de faldne Aander (Abbadona) tilstaaer han, at denne Figur ikke bidrager kjendeligt hverken til den ene eller den anden Hensigt: »han er der, uden selv at vide hvorfor. Og dog, den arme Diævel, jeg har aldrig kunnet overtale mig til, igien at støde ham ud af mit Paradiis, da jeg eengang havde bragt ham derind. Klopstock, den store Klopstock, havde lært mig at ynke — tør jeg sige at elske? — denne Ulyksalige. Det Haab, jeg har, at Guds Algodhed maaskee engang vil yttre sin uimodstaaelige Virkning endog paa disse nu Forkastede, giorde mig det til en hemmelig Fornøielse at vise mine Tilskuere et Glimt af en ond Aand, som tænkte nogenledes taaleligen, og hvis Hovedforbrydelse var Mismod. Den Forfængelighed at pryde mit Stykke med en Tanke, laant af Tydsklands største Digter, var noget andet maaskee ligesaa forførende«. Ved at gjøre den Trodsende (Baal) og ikke den Trædske (Satan) til de faldne Aanders Fyrste, har Ewald afveget baade fra Milton og Klopstock. Forøvrigt slutter han sig til disse Forgjængere og havde som de til Formaal ikke blot at skabe et Kunstværk, men at virke til Opbyggelse.

»Klopstock, den store Klopstock« begynder at blive Omqvædet; hans Navn var dengang i Alles Munde.I vor Tid, da der selv for en Litterairhistoriker hører meer end almindelig Standhaftighed til at læse sig ind i Messiaden og de andre klopstockske Digtninger, er det ikke let at forestille sig den Virkning, de gjorde, dengang de vare nye. Vi maae tage samtidige Vidnesbyrd til Hjælp, og af saadanne have vi f. Ex. Fortællingen fra Goethes Barndom (henved 1759) om den gamle venlige Raadmand, der fulgte med Tiden og læste de ti Sange af Messiaden hvert Aar i den stille Uge som An-dagtsbog; om hvorledes Goethe og lians Søster i Smug lærte store Stykker af den udenad, hilsede paa hinanden med den hjerteskjærende Samtale mellem Satan og Adra-melech o.s.v. (Goethe: Aus m. Leben 2den Bog, Slutn., jfr. 12te Bog); vi have (efter 1772) Breve fra det unge Tydskland, om hvorledes disse for Religion og Dyd, Frihed og Fædreland begeistrede Ynglinger — Voss, Stolberg, Boie, Holty o. fl. — feirede Klopstocks Fødselsdag, med hans samtlige Værker paa en Lænestol og Fidibusser af Wielands Skrifter: »Boie, der nicht raucht, musste doch auch einen anziinden, und auf den »Idris« stampfen«; hvorledes de, krandsede med tydsk Egeløv, drak »i Rhinsk-viin« Klopstocks Skaal, Luthers, Hermanns Minde o. s. v. Adelige og Damer stode ikke tilbage for den sværmende Ungdom: baade som Menneske, som Digter og som Seer var Klopstock i en Række af Aar Gjenstand for en Slags Helgendyrkelse. Men han var ogsaa, fremfor nogen af hans store Samtidige, Tydskhedens Repræsentant under den begyndende Kamp imod Franskheden: tung og opskruet, men inderlig greben af den christne TroesMysterier, gjennemtrængt af sædelig Alvor, begeistret for Tydsklands Eenhed og Selvstændighed. Det var for disse Stemninger, han skabte sit saakaldte »Seraph- og Bardesprog«, kunstig præget efter den classiske Odltids Mønstre og heelt igjennem uden Riim, hvis Klingklang han dybt foragtede. Det reneste Udtryk for Klopstocks Eiendommelighed er Oderne, der i forskjellige antike Yersemaal udtale hans religiøse, moralske, fædrelandske Stemninger og Betragtninger; den elegiske Grundtone, Stilens Høihed, det Gaadefulde i Udtrykket fængslede og opløftede Læserne, og før der endnu var udkommet nogen trykt Samling, gik disse Oder fra Haand til Haand i omhyggelige Afskrifter. Messiaden havde banet Yei for dem. Allerede i sit 24de Aar (1748) udgav Klopstock de første Sange af dette store Heltedigt, som i homeriske Vers besynger Forløserens Vandring paa Jorden og de Bevægelser, der gik igjennem Menneskenes og Aandernes Verden; de næste Sange udkom snart efter, de sidste først efter mange Aars Mellemrum (1773); men at Bygningen saa længe stod halv færdig, har snarere forhøiet end forringet dens Virkning: Digtets Svagheder som episk Digtning, den overvættes Talen og Sindsbevægelse, er for en Nutids Læser kun altfor afskrækkende. Ulige svagere i Opfindelse og indre Holdning, men ikke mindre eien-dommelige i Grundtanke, vare Dramaerne — de saakaldte Bardiet'er — om Hermann, Tydsklands Befrier, i hvilke oldnordiske Gudenavne og frit udspundne romerske Beretninger om Druider og Barder, om Germaniens Sæder, Forfatning, Folkestammer, tjene til at kaste et OldtidsSkjær over disse taagede Helteskikkelser, der mere i Følelsens end i Handlingens Sprog forherlige de heroiske Dyder, som Digteren ønskede at vække til Liv i sit Fædreland'. Ogsaa Bardieterne fandt baade Indgang

og mangfoldigt Eccho i Efterligninger. Kort: Klopstocks Oder, Klopstocks »Gelehrtenrepublik«, med hans Tanker om den tydske Litteraturs Udvikling, Klopstocks Messias, Klopstocks bibelske og fædrelandske Dramaer bleve, om ikke læste, saa dog beundrede fremfor noget tidligere Digterværk og omgave Forfatteren med en halv overjordisk Glands. Han var selv gjennemtrængt af Følelsen af sit Kalds Guddommelighed, og over hele hans Person, i Livet som i Litteraturen, var der udbredt en stille, høi-tidelig Majestæt, som dog slet ikke skal have havt Noget tilfælleds med Vigtighed. Han talte nødig om sine digteriske Arbeider — hellere om at ride og løbe paa Skøiter, som var hans Lidenskab —, men man følte uvilkaarligt Repræsentanten for Ideernes evige Verden. Derfor har Goethe sammenlignet ham med Diplomaterne, som »paatage sig den svære Opgave, paa eengang at gjennemføre deres egen Værdighed og en høiere Persons Værdighed, som de skylde Regnskab for ethvert Skridt; at fremme deres eget Bedste ved Siden af det langt Vigtigere, en Fyrstes, en heel Stats Interesse; og tillige, i en saa betænkelig Stilling, at gjøre sig behagelige i Omgang med Mennesker«.

Den danske Regjering var den første, der viste Klopstock offentlig Anerkjendelse. Der var dengang en tydsk litterair Coloni i Kjøbenhavn og Statsmænd af tydskDannelse, blandt dem den ældre Bernstorf, efter hvis Tilskyndelse Frederik den 5te lod Messiadens unge Digter indbyde til Danmark, allerede 1751, og tilstod ham en aarlig Pension (600 Rd.), forat han uforstyrret kunde arbeide paa Fortsættelsen af sit religiøse Heltedigt; af dette ere ogsaa flere Bind trykte i Kjøbenhavn, paa kongelig Bekostning. I tyve Aar var Danmark, afvexlende med Nordtydskland, Klopstocks Digterhjem; han var vel-seet i forskjellige litteraire og fornemme Kredse, stod i Forhold til flere af Lederne i de skjønne Videnskabers Selskab, men levede i det Hele som en Fremmed i Landet: det var med Nød og neppe at han forstod Dansk, naar han læste det (jfr. Baggesens Labyrinth 1, Hamborg). Af danske Digtere havde navnlig Ewald »den Lykke, at blive«, som han selv siger, »kiendt og taalt og yndet af den store Klopstock«.

Allerede mens Ewald lagde sidste Haand paa sin »Adam og Eva«, begyndte den klopstockske Følelse at stille Corneilles rhetoriske Pragt i Skygge: han. havde været, siger han, »standhaftig nok« til at læse Meésiaden for tredie eller fjerde Gang'; nu blev han ogsaa bekjendt med den engelske Litteratur, som aabnede hans Øie for nye Skjønheder. Wielands Oversættelse af Shakespeare og den prosaiske af Macphersons Ossian faldt ham i Hænderne, og saa ufuldkomne disse vare, vakte de Trang hos ham til at lære Engelsk, en Trang, han ikke tøvede med at tilfredsstille. Følgen af de nye Indtryk var, »at hans Smag blev vant, trængende til stærkere Føde, end den hidtil havde ladet sig nøie med«, at deSententser, Modsætninger, Ordspil, han havde lært af Corneille, mere og mere tabte deres Tillokkelse for ham. Det var ved samme Tid, han som ung haabefuld Forfatter var bleven indført hos Klopstock, hvis hele Personlighed maatte stille en Digters Kald i et høiere, forklaret Lys. Klopstock havde netop udgivet det første af sine fædrelandske Dramaer, »>die Hermannsschlacht«(1769), og den personlige Omgang med »Tydsklands første Barde«, just paa det Punkt af hans Bane, har hos Ewald sikkert, om ikke vakt, saa dog næret Ønsket om at forsøge sig paa et Emne af den danske Historie.

At nordiske Sagaer havde hørt til hans tidligste 'Læsning i Skoleaarene, saae vi i det Foregaaende. Nu læste han Saxo og fandt her Stof til et Sørgespil i Sagnet om Rolf Krage; Saxos Beretning om Rolf og hans Mænd, om Skulde, Hiartvar, Viggo, følger han saa nøie, at han tildeels kun dramatiserer den, bestandig med det Øiemed at forherlige de Ædles moralske og heroiske Dyder og efterspore de Træk af Svaghed, Tungsind, Fordom, som gjøre Forræderiet forklarligt og menneskeligt. Den Digter, der selv har lært os at stille strengere Fordringer til et historisk Sørgespil, baade som Drama og som Tidsbillede betragtet, end Ewald kunde fyldest-gjøre, Oehlenschlåger, har taknemlig erkjendt, at i Rolf Krage »aabnede den nordiske Saga førstegang sine Grav-høie for ham og fremmanede sine Aander«; han har (i Forelæsningerne: Om Ewald og Schiller) gjort Rede for Stoffets Behandling og træffende nævnet Modsætningen mellem Vasallens Troløshed og de ædle Kjæmpers Tro-skab som Handlingens Kjærne: »Utroskaben myrder sin Herre og Konge, Troskaben forsvarer ham til Døden og hævner hans Død«; han har fremhævet flere af de ægte dramatiske Tanker, som i sidste Optrin, hvor Viggo, mistænkt for Feighed og Utaknemmelighed mod Rolf, staaer uanfægtet af sin Elskedes Had og Afsky og de Omkring-staaendes Foragt og kun lurer paa sin Hævn; han har heller ikke lagt Dølgsmaal paa Misgrebene, som Hothers uheldige Optræden eller det sentimentalt Reflecterende i Stilen, hvis moderne Præg her bliver endnu

mere iøine-faldende ved, at Stykket er skrevet i Prosa. I Grundtonen spore vi den tydske Mesters Indflydelse; forresten, baade hvad Emne, Anlæg og Udførelse angaaer, er »Rolf Krage« ulige mere dramatisk, end noget af Bardieterne.

Klopstock, der, efter Baggesens Ord, havde »aflokket« Ewald dette Stykke, indleverede det, i Februar 1770, paa hans Vegne til Formynderiet for den danske Litteratur, det førnævnte Skjønne Videnskabers Selskab: Men »Hr. Ewalds Tragødie« blev ikke funden værdig til åt optages i Selskabets Skrifter, ja, »ikke engang Trykken i »Almindelighed kunde med Føie tilraades«, hvorimod man, »da Tragødien hår adskillige Skiønheder, og Forfatteren, »som efter sit Genie og med mere Flid kunde blive een »af de beste Poeter, befinder sig i meget trængende Om-»ständigheder, fandt for got under Haanden at give ham »50 Rd.« — senere forhøiet til 60 Rd. —, »for at hielpe »og opmuntre ham, uden derved at engagere sig at be-»fordre hans Tragødie til Trykken«. Hr. Ewald befordrede den selv til Trykken, påa Subscription (med 39Subscribenter å 5-10 Exemplarer), og optog den siden, som sit Yndlingsstykke, saagodt som uforandret i de samlede Værker, uagtet den, som han indrømmer, »ingen Lykke har giort, hverken hos Kiøbenhavns eller hos Berlins Konstdommere, eller hos vort Theater, eller hos det, vi kalde vort Publicum, eller hos Boghandlere«. Der kom to tydske Oversættelser, den ene skrevet under Ewalds Øine og paa hans Værelse, med en Fortale af ham, som forklarer, at, skjøndt det Tydske næst Modersmaalet var hans kjæreste Sprog, turde han dog ikke selv oversætte, af Frygt for Sprogfeil; om Stykket tilføier han: »Mein hochster Wunsch ist, dasz man daraus erkennen moge, dasz ich ein Schiiler des unnachahmlichen Klopstocks sey. Er hat es gesehen, ehe es gedruckt ward, und er hat es seines Beyfalls gewiirdigt. Den zwey letzteren Handlungen, musz ich gestehen, hat er das Feuer der ersteren abgesprochen. Ueberhaupt bin ich so stolz nicht, dasz ich nicht die Moglichkeit einsehen sollte, dasz dieser groszmuthige Mann mich vielleicht als einen jungen Dånen nur hat aufmuntern wollen«.

En Opmuntring, der ved denne Tid blev Ewald tiltænkt, eller et Hverv, hvortil man fandt*ham oplagt, var »med kongelig Understøttelse i Selskab af en Componist at reise til Nordskotland, Ørkenøerne, Island og Nordlandene, og der af Indbyggernes Munde at samle alle de gamle Sange, som Macpherson enten havde levnet eller slet ikke søgt«. Ossians, »den celtiske Bardes«, Sange (udgivne paa Engelsk af Macpherson 1760-65, oversatte paa Tydsk 1768) vare Tidens Vidunder; med Klopstockog Bernstorf havde Ewald udkastet Planer til en saadan Opdagelsesreise og begyndte allerede at studere Hersisk og Yallisisk. Men en smertefuld Gigtsygdom, forværret ved et ulykkeligt Fald med Hesten mod en Træstamme, forbød ham indtil videre at tænke paa nogen Udflugt til fremmede Steder. Imidlertid blev Bernstorf styrtet af Struensee (1770), — Anledning til et smukt ewaldsk Æredigt, »Philet«, over den faldne Stormand; næste Aar reiste Klopstock herfra, for ikke tiere at komme tilbage. Saaledes havde de første lyse Udsigter lukket sig for Ewald, og Sygdom, Nød og Skuffelse trak mere og mere sammen omkring ham.

Spiren til Gigtsygdom skal han have hentet paa sit Krigstog, da han engang paa Flugten hjem maatte staae flere Timer i Vand til høit op paa Livet. Den udvikledes ved et uordentligt Levnet og brød voldsomt ud netop den Vinter, han digtede Rolf Krage. Han havde, efter Lægens Fortælling, en Tidlang ligget syg paa Frederiks Hospital, begyndte at komme sig, men turde endnu ikke forlade Hospitalet; Tiden faldt ham for lang; han sneg sig ud og havde en glad Aften med gode Venner. Sildig ved Midnat kom han tilbage; han ringede, men Ingen hørte det. Døsig af Lystigheden og den haarde Vinterkulde, satte han sig ned udenfor Porten og ventede; da Ingen kom, faldt han i Søvn og tilbragte som Reconvalescent en heel Nat i Vintersnee! Om Morgenen tidlig fandt man ham og bragte ham ind; han kunde ikke røre et Lem. Siden den Tid fik han aldrig sin Helbred mere. Ofte vare Smerterne ulidelige; dekunde sagtnes for længere Tid, men kom igjen med fornyet Hæftighed; hans Ryg blev kroget, Hovedet forover bøiet, kun de klare, blaae, gjennemtrængende Øine tabte Intet af deres Ild. At han heller ikke havde tabt sit Livsmod, viste han endnu paa de forskjelligste Maader. Men for nye Planer for Livet var der sat en Skranke. Han har selv yttret sig herom og i Forbindelse dermed udtalt sin Betragtning af Digtekunstens Formaal. »I den Tid, da jeg skrev Rolf Krage, blev jeg angrebet af den smertelige Sygdom, som endnu« — 10 Aar efter — »holder mig ved Sengen, og som giorde mig aldeles udygtig til alle Slags Forretninger, som enten fordrede Legems Vigeur eller en Iagttagelse af ordentlig bestemte Tider. Jeg frygtede

intet meer end den Tanke, at blive en blot Byrde for mine Medmennesker, og dette bestemte mig til aldeles og med Iver at opoffre mig til de smukke Videnskaber, de eneste, hvori jeg troede at kunne udvirke noget Got og Agtværdigt. Jeg har«, tilføier han, »maaskee tiere talt om min Lyst at være nyttig, end en streng Beskedenhed tillader det. Men Iver for min Konsts Ære, og den allene, frister mig til endnu eengang hellig at bevidne, at jeg aldrig skulde eller kunde have opoffret mig for Poesien, dersom jeg havde troet den et blot Tidsfordriv. Det vil altid blive mit Hierte ubegribeligt, hvorledes der kan gives Mennesker, og selv indsigtsfulde og gode Mennesker, og — Himlen forlade dem det — selv Digtere, der kan indskrænke den ædelste blant alle Konster til saa ringe, til saa uselt et Formaal. Jeg siger: mit Hierte, og hvor opfyldt er det ikkei dette Øieblik af alt det, der kunde siges til din Forherligelse, du Levning, du Præg af vort himmelske Udspring! Nu vil jeg kun sige det, jeg er overbeviist om, at nemlig Digterkonsten blot blev betroet de Dødelige, til at lære dem Godheds Priis og den Almægtiges Under, til at opflamme høiere Dyder, til at giemme store og efterfølgelseværdige Handlinger, til med uudslettelige Træk at indpræge Yiisdoms og Klogskabs Grundregler, til at sammenknytte Selskaberne, med eet Ord: til at udsprede de sandeste, de reneste, de stærkeste Glimt af Himlen over deres Brødre. Vee de Foragtelseværdige, som nogentid har misbrugt den til andet!«

Fra nu af var jevnlig »Sygesengen hans Parnas«, og vi have blandt Andet et Leilighedsdigt af ham (Passions-Oratoriet »Hedningernes Frelse«, indsendt fra Landstedet Ryegaard, Februar 1771), om hvilket det udtrykkelig hedder i hans Brev til Bestilleren, at det er skrevet paa Sygeleiet; men, tilføier han, »Helten paa Golgatha besynges maaskee best af en Digter ved Betliesda«. Det var Cantaten over Frederik den 5te, der havde skaffet Ewald Ry som Leilighedsdigter, og han havde siden den Tid havt Bestillinger, snart paa Texter til en C an ta te eller et kirkeligt Oratorium, snart paa Bryllups- og Sørgedigte, skrevne i Bestillerens Navn og særskilt trykte eller indrykkede i Adresseavisen. Det Mislige ved det Slags Arbeider har Ewald baade følt og beklaget: »Digteraanden vil vække sig selv; den bliver gienstridig, naar den i Tide og Utide skal adlyde den første den beste Opfordring, og man kan aldrig sikkrere

4svække sin Følekraft, end ved at tillyve sig Følelser«. Han bekjender [reent ud, at det var »Trang til Smaa-penge«, der nødte ham til at skrive, tilmed da tidt Anledning saavel som Bestiller var ham personlig aldeles ligegyldig. Men saameget beundringsværdigere bliver den Tankerigdom og den utrættelige Omhu med at udforme Tankerne i Ord og Rhythmer, som giver selv Bestillings-digtet fra Ewalds Haand Præg af et Kunstværk. Og hvad Indholdet angaaer, har han »sielden eller aldrig brugt den Gienstand, som Leiligheden tilbød ham, anderledes end et Vehiculum enten for Guddommens Priis eller for en og anden moralsk Sandhed, hvis Indskiærpelse kunde giøre hans Digt nyttigt. Religionen og de høiere Dyder, Yiisdoms Regler og Fædrenelandets Ære var«, som han siger, »det uskiulte Formaal og det væsentligste ' Indhold af hans Arbeider«.

Dette gjælder ogsaa om et Par satiriske Digtninger, der — som for en Modsætnings Skyld — fulgte nærmest efter Rolf Krage. Den første af dem var et Slags Leilighedsdigt, dog ikke bestilt Arbeide. Theatrets Direc-teur, Normanden Borgemester Bredal, havde skrevet et maadeligt Syngestykke (»Tronfølgen i Sidon«), som en ung Kritiker, Rosenstand Goiske, havde skarpt medtaget i sin »dramatiske Journal«. Directeuren hævnede sig ved et Efterspil: »Den dramatiske Journal«, hvis Opførelse gav Anledning til voldsomme Scener imellem Studenter som Pibere og Officerer med Mandskab som Klappere; ved en ny Opførelse gjentoge de samme Scener sig. Det var Beretninger om disse Optøier, der bragte Ewalds Blodi Kog, og i sin Seng, med et Spækkebræt til Pult, skrev han i halvandet Døgn*) »De brutale Klappere, et tragi-comisk Forspil, til Brug for den Kongelige Danske Skueplads«, 1771. Scenen er et Værtshuus, Hovedpersonerne fire Kumpaner og en fornuftig Mand, som de jage paa Døren:

»Der vil han pibe ud, den museblakked Kål,

Ein schones Stiick, genannt Dramatiske Journal,

Bey meiner SeeF, ein Stiick, ein Stiick, man skulde vente En Oberst havde giort! beym ganzen Regimente Macht’s keiner so! —«

»De brutale Klappere« udkom 14de Dagen efter Bataillen, uden Forfatternavn (men han vedkjendte sig det

offentlig), i 1000 Exemplarer, som strax vare udsolgte, — et uvant Held for Digteren og vel ogsaa tildeels en Følge af Stykkets Anledning og af det Nye ved at tage en Dagsbegivenhed til Gjenstand for satirisk Digtning. Mindre Lykke gjorde »Harlequin Patriot«, 1772, en Comedie eller snarere en dramatisk indklædt Satire over patriotiske Skriblere og Projectmagere, som det vrimlede af siden Trykkefrihedsrescriptet (September

*) »Paa 36 Timer, eller fra den ene Dags Aften til den Andendags Morgen derpaa«. Dette Sagn stemmer med, at Bataillen stod d. 25de Novbr. og Stykket udkom trykt allerede d. 9de Decbr. — Et Par Dage efter havde Ewald en Forskrækkelse. Som han laae der, syg og ene, kom en Officeer i fuld Uniform ind ad Døren. Ewald ahnede Uraad og greb ind under Sengen efter et Værge. Men det viste sig, at Officeren var hans Ven, Artilleri-lieut. Abrahamson, der kom for at besøge ham.1770) og Statsomvæltningen efter Struensees Fald (Januar 1772). Grundtanken er udtalt i det Spørgsmaal:

»— — Er det let, at være Patriot?

Hvad Indsigt, hvilken Flid, hvor ægte Heltedyder, Hvad Ansvar selv for Feil! Ha den, som selv tilbyder, Som kiæk paanøder sig, den Mand er aabenbar Sin Alders største Helt, Bedrager eller Nar!«

Her er Hovedpersonen en Nar, mere gal end latterlig, og i det Hele er hverken Handling eller Characterer rigtig comiske, skjøndt det ikke mangler paa gode Indfald, saavel i Plan som i Enkeltheder; flere af disse kom op længe efter, i Revolutions - Aarene, og ere blevne til Mundheld (som f. Ex. »al vor Fortred er Tydsk«). At Dialogen, hvor den skal gaae rask, jevnlig bliver ligesom forhakket ved gjensidige Afbrydelser, gjælder om »Harlequin Patriot« endnu mere end om de tidligere Stykker. — Et andet moralsk - politisk Emne har Ewald behandlet paa to forskjellige Maader: i Femactstykket »Pebersvendene«, et Lystspil i Prosa, trykt 1773 — fra først af fremkaldt ved en Priisopgave i Aviserne, men selvstændig udgivet —, og tidligere i Afhandlingen: »Philets Forslag om Pebersvendene«, 1771. Dette »Forslag« gaaer ud paa, at Staten skulde paalægge halsstarrige Pebersvende en aarlig Afgift, som kunde anvendes til Udstyr for Ubemidlede; det er alvorlig meent, udsprunget af varm Menneskekjærlighed og ret veltalende motiveret, med indflettede satiriske Bemærkninger og Skildringer, blandt Andet et Portraitgalleri af Peber-svende: Hr. A., Hr. B., Hr. C. o. s. v. indtil Hr. P., tegnede i en Maneer, der minder omRabener og flere samtidige Humorister. Afhandlingen gjorde en vis Opsigt; Lystspillet derimod, som blev nogle Gange opført, vandt ikke Bifald og hører vistnok til Ewalds svageste Arbeider. Men allerede de andre vidne om, at han, med alt sit Vid og Lune og et vist kritisk Blik paa Samtiden, det* hos ham maa overraske, igrunden ikke var comisk Digter: han kunde harmes og spotte, men ikke lee over de menneskelige Daarligheder. Hvor lidt han har været oplagt dertil, have vi hans egne Ord for: »Ved de faa Skrifter, hvori jeg har stræbt at opvække andres Latter over Daarligheder, der allene kunde revses og rettes paa denne Maade, har jeg, langt fra at lee selv, vist været plaget af den fortrædneste, den bitterste Lune, som det kan være Den tilladt at skrive Satyrer i, der afskyer at være en Menneskefiende«.

Samtidig med disse satiriske Dramaer — virkelig de første siden Holberg — havde han Planer til alvorlige Digtninger: »Frode«, en Fortælling i Prosa, Stoffet fra Saxo, rhetorisk udmalt, — »Frode«, et heroisk Skuespil i Alexandrinere, afbrudt med første Handling, efter Sigende fordi man frygtede politiske Udtydninger, — »Helgo«, et Sørgespil i femføddede Iamber; intet af disse Arbeider kom videre end til Plan og Begyndelse. Og det var Udbyttet af de tre første Aar, efter at Ewald havde gjort Digtekunsten til sit Livs Opgave! Men han havde ogsaa havt Meget at strides med foruden Kunstens Vanskeligheder. Hans Helbred var knækket: nu trængtehan meer end nogensinde til kjærlig Pleie. Men * siden Drengeaarene havde han ikke vidst, hvad det var at have et Hjem; Moderen var atter bleven Enke og levede i Velstand, men for ham havde hun Intet tilovers uden Formaninger og Kostpenge eller Udlæg til Kostpenge i fremmede Huse; naar igjen han har ladet hende forstaae, at det skulde være en »Ære« at betale for ham, er det kun en ny Yttring af gjensidig Misstemning*). Af det

*) See Formaningsbrevet fra Schønheyder til Ewald i Rungsted, Aug. 1774(Olsen: Digteren J. Ewald, S. 30 ff.). Hans vedvarende Misstemning skimter igjennem i et mellem Familiesagn opbevaret Brev (K. F. Wiborg i Ny Portef. 4, S. 203 f.), som han »iKjøben-havn« — Datum erindredes ikke — skal have skrevet til sin Moder, engang hun var sengeliggende og havde bedet ham om nogle Vers til Adspredelse; han beskriver, at han paa

Grund af Næringssorg og hæftige Smerter ikke kan faae Besøg af Muserne, men sender et Par Vers af en «Kjæmpevise«, hvori han forleden havde begyndt at besynge deres egen Situation:

»Fru Marry hun ligger paa bløden Seng Saa stadselig;

Saa tænker hun sig sin syge Dreng:

»Hvor gaaer det dig?«

Saa sørgeligt klinger den gyldne Harpe.

Fru Marry hun ringer paa Ternen blaa,

Klingeling ling ling!

»Vær snar, Grethelille! lad Rokken staae,

Kilt dig op og spring!«

Saa sørgeligt klinger den gyldne Harpe.«

Da Brevet nævner Ewalds »Geburtsdag« (den 18de Novbr.) som nærforestaaende, og da Versene i Stiil og Rhythme ere en skjem-tende Efterklang af »Liden Gunver«, der blev digtet i Sommeren 1778 og trykt, sandsynligviis ogsaa componeret, den følgende Sommer, har vel den tabte Datum været November 1778 eller 79.Offentlige, der gav Klopstock Pension, var der ikke Meget at vente for en dansk Digter, høist et Gratiale eller anden tilfældig Opmuntring. Hvad han kunde fortjene ved Forfatterarbeider, de ældre, som han selv havde paa Forlag

— »gutKauf! gutKauf!« raaber han til Boghandlerne—, eller nye efter Bestilling, var hans væsentligste Indtægtskilde. Og selv om alle disse Kilder havde flydt rigeligt, var vist Ewald bleven lige fattig. Naar han havde Noget, gav han det til sine Venner, som trængte, eller de hjalp ham med at sætte det overstyr; han kunde være ligesom besat, saa af een, saa af en anden Lidenskab, og Penge var da det Mindste, han offrede paa den. Herom var der bestandig Historier i Omløb, som naturligviis ogsaa kom hans Familie for Øre og gav dem en vis Ret imod ham.

Hvad skulde de tænke, naar de hørte af skikkelige Folk i Farvergade — hans Hjem 1771 —, at han her havde for Skik at lade endeel Beboere i Huset af den lave Klasse komme til sig om Aftenen medsamt en Violin, og da ved Dands, Drik og Sang tilbringe en Deel af Natten i hans Værelse, medens han, liggende i Sengen, morede sig med at see paa dem og drikke med dem? Der var værre Historier. Engang — det var mens han endnu laae paa Valkendorphs Collegium ;— bragte en Lakai ham Betaling fra Hofmarschallen for en Cantate, men langt mindre, end han havde regnet paa; han kastede Ducaterne under Sengen, saa de rullede om i Stuen, og svoer paa, at han ikke vilde hvile, før de vare fortærede i Lystighed, og han holdt Ord. En anden Gang, da han ved en Benefice - Forestilling af »Pebersvendene«havde faaet en Indtægt af 400 Rd., lod han sig kjøre omkring i en prægtig Vogn og sagde til Kudsken: »Hvis Nogen spørger Dig, hvem Du kjører for, saa svar: for Cavareren Eward« — han sagde altid R istedenfor L k—; de faa Dages Lystighed endte i et berygtet Huus, hvor en Ven, der opsøgte ham, fandt Gulvet besaaet med Sølvpenge og reddede 80 Rd., den sidste Rest af de 400. Undertiden var det kun Bagvadskelse, som da en Hus-Ven, for at indynde sig, fortalte hans Moder, at han havde mødt ham drukken paa Gaden, ravende fra een Side til den anden, mens dog Ewald laae syg ude paa Landet; det Træk har han leilighedsviis selv berørt. Men var det dengang Bagvadskelse, saa kunde det til andre Tider være den rene Sandhed. Fra først af var det gaaet mere støiende til, i Drikkelag medsamt de den Tid uundværlige Gadeoptøier og Feider med Vægterne,

— siden stillere, i Eensomhed, for at glemme Sorger og dulme Smerter; men det blev lidt efter lidt til en Vane. Han har i sit »Levnet« oprigtig skriftet ogsaa om sin Drikfældighed; de Capitler, der skulde skildre dens videre Følger for ham, fik han ikke skrevet, men han har sagt nok derom i hvad han forklarer om dens Oprindelse, mindre til Forsvar end til Oplysning og Advarsel.

»Fra den første Tid af, hvori jeg kan erindre mig selv, og hvori jeg kiendte stærke og spiritueuse Drikke, har jeg altid været en determineert Elsker af dem. Det var maaskee kun at smigre mig selv, maaskee det og var at tale ugrundet, x>m jeg sagde, at mit choleriskeTemperament, min tørre og hede Complexion havde nogen Skyld heri. Jeg vil før troe, at den første Kilder, som min Siæl har følt ved de nye, de besynderlige, de store og ædle Billeder, som, udklækkede af Vinens Hede, sværmede omkring den, — at den ulmende, varme, smeltende Udvidelse, som mit Hierte fornam ved den fremmede Ild, har forført mig til at anstille nye Forsøg, og at disse, da de lykkedes lige saa vel, efterhaanden har giort mig det trygt, sædvanligt og nødvendigt, at anstille fleer, uden at tilsidst enten Stregen, eller den Rendesteen, den Afgrund, som laae bag ved Stregen, kunde skrække mig derfra. Hvad det første betræffer, saa er det vist, at min Siæl altid har fundet en usigelig Fornøielse i det Besynderlige, det Usædvanlige og det Store, i det, som Indbildningskraften selv sielden seer uden fremmed Lys, og det, som man følgelig langt sieldnere seer virkelig. Denne Tilbøielighed er gaaet saa vidt hos mig, at det Sædvanlige og Daglige undertiden derover virkelig er blevet mig modbydeligt, og at jeg ikke sielden har syntes mig en Borger af en anden Verden. Af denne Aarsag var det mig som et Barn den største Vellyst at høre Eventyrer, da jeg blev en Dreng at læse Romaner, og da jeg blev ældre at spille dem selv. Af den Aarsag synes mig virkelig endnu hver Nat, hver Søvn uheldig og spildt, hvori jeg ikke drømmer. Af denne Aarsag finder jeg i denne Time en langt større Vellyst ved en halv Flaske Viin i min eensomme Grotte, end jeg skulde finde i det udsøgteste Selskab af pene Nympher eller af tørre Philo-sopher. Hvad Hiertets Udvidelse betræffer, saa tvivlerjeg paa, at nogen Dødelig besidder et følsommere, ømmere og — hvad skal jeg kalde det? — kilderkiærere Hierte, end jeg. Smertens Glæde selv, som nu næsten er den eneste, hvori det kan tage Deel, er det den saligste Vellyst; men enhver stor Handling, som det føler, er det en Straale af Himmelen, og i en Strøm af Livets Kilde forvandles enhver Taare, som den afnøder mit Øie. Af denne Aarsag har jeg altid med en unævnelig Vellyst læst og hørt velskrevne Tragoedier, og da jeg blev ældre, forsøgt at skrive dem selv; af denne Aarsag troer jeg endnu, at jeg i det mindste har vant mig til at elske Vinen, fordi den, i Mangel af store og rørende Handlinger, skaber dem for mit Hierte, og hvor de virkelig har Sted, udvider det til at kunne nyde dem fuldkommen. Jeg troer, at de selvsamme Hovedtræk i min Siæl fra Begyndelsen af ere Skyld i, at jeg er blevet en Romanridder, en Poet, og en Elsker af Vinen. — Dersom jeg altid havde ladet det blive ved den uskyldige, den ædle Vellyst, som jeg fordum drak ved min Høi, da skulde jeg intet havt at angre, intet at afbede. Men det Farlige! den ulyksalige Streg! heri bestaaer hele Knuden. Man vil i min Historie faae at see, hvorledes først Glæden selv og Ubesindighed, Selskaber, Leiligheder og Fristelser, siden Gienvordighed, Kummer, Ærgrelse, Mismodighed og alle Hypochondriens Ulykker Tid efter anden har drevet denne i sig selv uskyldige Lyst alt for ofte og alt for langt over den fatale Streg; og hvorledes Vanen tilsidst, og deraf fødte physiske, legemlige Nødvendigheder har forøget og hærdet den til en Grad, der har væretstor nok til at spilde det for mig, som man i Almindelighed kalder sin timelige Lykke; stor nok til at paalægge mig at angre, Jafbede, og saa vidt som mueligt at rette den. — Hvorfor blusser min Kind? hvorfor truer denne tungthængende Taare, at slette min Skrift ud? O mine Læsere! o Himmel! hvor meget, hvor meget har jeg, som jeg vilde at denne Taare kunde udslette!«

3. EWALD I RUNGSTED OG SØBÆKSHUUS.

For at komme bort fra Hovedstaden, ogsaa af Sundheds Hensyn, havde Ewald fra 1773, for Sommer og Vinter, givet sig i Kost i Rungsted, et Fiskerleie ved Øresund, et Par Miil fra Kjøbenhavn, hos Fiskemesteren Ole Jacobsen, som havde Kroen der — det nuværende Rungstedlund — og var gift med en Bekjendt af Familien. Hans Moder vilde betale for ham i de første sex Uger, senere blot gjøre Udlæg. Præsten ved Trinitatis Kirke, siden Dr. theol. og Biskop Schønheyder, hans Sjælesørger, en Ven af Moderen og ham selv — kun et Aars Tid ældre end Ewald —, paatog sig det lidet taknemmelige Embede at være Kassemester for ham; det var en nid-kjær Geistlig, en retsindig og praktisk Mand, der vel, som de Andre, ikke ret skjønnede hans Værd som Digter, men var og blev ham oprigtig hengiven. Formodentligvar det efter hans Raad at Ewald kom til Rungsted, hvor han dog var nogenlunde i Sikkerhed. Landluften, den skjønne Natur, de gode Menneskers Pleie virkede ogsaa oplivende baade paa Legem og Sjæl, og strax den første Sommer høre vi ham synge om »Rungsteds Lyksaligheder« :

Mel. Naar sortnende Skyer —

»I kiølende Skygger,

I Mørke som Roser udbrede,

Hvor Sangersken bygger,

Og qvidrende røber sin Rede;

Hvor sprudlende Bække Snart dysse, snart vække Camoenernes Yndling, den følende Skiald,

Med steds eensrislende Fald;

Hvor Hiordene brøle Mod Skovens letspringende Sønner,

Og puste, og føle Den Rigdom, i hvilken de stønner;

Hvor Meieren synger Blant gyldene Dynger,

Og tæller sin Skat, og opløfter sit Raab Til den, som har kronet hans Haab;

Hvor skiertsende Bølger Beskvulpe den Vandrer, hvis Øie*

Snart stirrende følger Med Helsinges graanende Høie,Snart undrende haster Blant Skove af Master,

Og forsker, og kiender den Fremmedes Flag,

Og glemmer den heldende Dag; —

Hvor Kummer og Smerte Fandt glade dit Aftryk, du Høie:

Det ædleste Hierte I hvert et medlidende Øie;

Hvor Venlighed pryder De strengeste Dyder:

Der voxte min Sang, og den undrende Skov Gav Gienlyd af Skaberens Lov«.

Vi have fra samme Tid et af de faa Smaadigte, hvori Ewald udtaler reent personlige Stemninger: en Sang til Jomfru Hedevig Jacobsen, »da Solen var over-trukken med Skyer i Sommeren 1773«; her er Grundtonen den dybeste Vemod. Og dette Suk om »Vaarens tabte Lyst«, hvor ofte er det steget op, som Bølgen ved hans Fod, naar han sad ved Stranden eller paa Skovbakkerne og tænkte over sit Liv! Drømmene paa »Ewalds Høi«, hvor forskjellige fra hine Drømme paa Høien i hans første Ungdom! Tidt var han bunden til Sygeleiet, eller sad i »en gammel, sørgelig Lænestol, med to Puder«, krumbøiet af Gigt, med »et randløst Blækhuus« ved Siden. Hans meste og kjæreste Omgang var med Almuesfolk; vi skulle i det Følgende høre hans egne Yttringer herom. En sjælden Gang havde han Besøg af Slægt og Vennerfra Staden, af sin Moder, af Sehønheyders; om et Besøg (som det synes, 1773) af hans Ungdoms Elskede fortæller han i sin Levnet: »Det er neppe to Aar siden, at min Arendse kom til mig, da jeg laae i min eensomme Hytte, uden andet Selskab end min Kummer og mine Smerter. Blege og indfaldne var den Deiliges Kinder, og en mat Gnist af den mig saa bekiendte Ild skimrede endnu kun i hendes Øine. Med Kummer i hvert et Træk, med en kiæmpende og uovervindelig Høihed, gik hun hen til mit Leie og lagde Spidsen af Fingrene paa min zittrende Haand. »De forrige Tider er forsvundne, Ewald!« sagde hun, og gik hastig bort, som om hun frygtede at have sagt for meget. Ja de ere forsvundne! sagde jeg, og saae stivt paa det Sted, hvor hun havde staaet, og ikke en eneste venlig Taare vilde lindre mit beklemte Hierte.

0 min Arendse, min Arendse!«

Her-i Rungsted, i sit 30te Aar, digtede Ewald det heroiske Syngespil »Balders Død«, — »det egentlig første Digt«, siger Oehlenschlåger, »som fra Formens Side har gjort Indtryk paa mig; dette Sørgespil og Rolf Krage vakte de første Funker af Nordisk Digterild i mit Hjerte«. Anledningen var, som sædvanlig, en Priisopgave, idet nemlig Theaterbestyrelsen, i Mai 1773, havde udlovet Præmier for en Tragedie, en Comedie eller et Syngestykke

1 tre Acter og paa Vers; denne sidste Form passede saa ganske for Ewalds Eiendommelighed. Stoffet hentede

han fra Fædrelandets Sagnhistorie, ligesom ved de Hys henlagte Udkast (Frode og Helgo) og ligesom ved sit første Sørgespil Rolf Krage, hvor vi alt træffe Hotherselv, endog saa fremtrædende, at Stykket nær var blevet opkaldt efter ham. Emnet laae saaledes ikke fjernt, og i sin egen Hjertesorg havde Ewald den Ild, der kunde bringe Spiren til Væxt.

I første Optrin høre vi Spaadommen om Balders Død: at det Aar, der seer <len fromme Halvgud hensunken i kjælén Elskov, haabløs, forkastet, det Aar skal see det Spyd, hvorfor han falder. Det er Skjoldungen Hother, som har vundet Nannas Kjærlighed; Loke, »Vanfred«, hidser Medbeilerne op imod hinanden; Valkyrien rækker Hother det dræbende Spyd. Og da Balder har afnødet Nanna Svaret og gjentager sin Ed:

»Endog forkastet — hører det, I Himle! —

Endog forkastet skal jeg elske Nanna!« —

saa vier Valkyrien ham

»Til Kamp, — til Saar og Fald og Mørke!«

og snart græde Mennesker og Guder ved Balders Lig.

— Som allerede ved disse Grundtræk antydet, har Stykket en tredobbelt Kilde, nemlig, foruden Saxos eventyrlige Ridderkrønike om Kong Hother og Halvguden Balder, tillige den oprindelige Baldersmythe, som den lyder i Edda, og Digterens egen Phantasi: ham tilhører f. Ex. den fremmede Tanke om en orakelgivende Skjæbne og den temmelig frie Indfletning og Udmaling af Personer og Træk fra Gudelæren, som forresten staae naturligt nok paa den halv menneskelige, halv eventyrlige Grund, hvorpaa Sagnet er stillet hos Saxo. Man kunde ønske en lignende Opfindsomhed anvendt paa Stykkets indredramatiske Bygning; nu er Forholdet mellem Hovedfigurerne næsten stillestaaende, og Balders Suk, Nannas Ængstelse, Hothers Fortørnelse og Ædelmodighed gjentager sig eens-tonig hele Stykket igjennem. Derfor ville de fleste Læsere finde sig langt mere fængslede ved dets første Halvdeel, end ved den sidste, men dog uafbrudt holdes i Stemning. En skjult tragisk Rædsel omsvæver Handlingen, og fra først til sidst lyder en tungsindig Klagetone, rhythmisk udtrykt i de femføddede Iamber med qvindelig, Tostavelses Udgang. Ved Valget af et riimfrit iambisk Versemaal, istedenfor Alexandrinere, vakte Digteren Forargelse hos Mange; men netop derved blive hans Fortjenester af den nye Stiil i vor Digtekunst saameget tydeligere. Dialogen har han indlagt med Sange og Vexelsange af én ufor-gjængelig Skjønhed, som Duetten mellem Hother og Nanna (H, 4) eller Valkyriernes Sange, fra den første Gang, vi høre deres Vingeslag

»Over Bierg, over Dal,

Over brusende Søer«.

Det var i Sommeren 1773 at Ewald begyndte paa »Balders Død«; inden Vinter havde han Stykket færdigt og sendte det, i November eller tidligere, til sin Velynder Conferentsraad Carstens, som, da Opførelsen vilde kræve forskjellige musikalske og sceniske Forberedelser, indtil videre anbefalede det til Selskabet for de skjønne Videnskabers Forfremmelse, af hvis daværende otte Medlemmer Carstens var en af de virksomste. Efter skriftlig Afstemning tilkjendte man Ewald en »overordentlig Priis«af 50 Rd. og besluttede — med velmeente, undertiden lidt spydige Vink til en og anden Ændring — at lade Stykket trykke blandt Selskabets Skrifter. Den endelige Afglatning, som synes at have været i fuld Gang i Mai 1774, trak sig, under forskjellige Afbrydelser, ud ligetil December; Conferentsraad Carstens tog ivrig Deel i den, var hos Ewald i Rungsted halve Dage ad Gangen og foreslog selv Ændringer, saavel i enkelte Udtryk som navnlig i Slutningsscenen, der blev fuldstændig omarbeidet,

— ikke til det Bedre, undtagen for Ilother, som nu kom til at stikke Balder ihjel af Vanvare. Da vi besidde Ewalds Udkast i Haandskrift, kunne vi have et Skjøn om de, tildeels vel af Føielighed, foretagne Rettelser og føre Texten tilbage til dens oprindelige Skikkelse, der i det Hele taget er at foretrække. Imidlertid har en saa kyndig og anseet Smagsdommers Interesse for Digtet og den personlige Omgang med ham været en stor Opmuntring for Ewald, dobbelt velgjørende under hans forladte, lidende Tilstand, i disse strenge Tider. Stykket

udkom mellem Selskabets »Forsøg« (1775); først flere Aar efter kom det til Opførelse, blev læst som et nyt Digterværk, oplagt paany og udbredt ogsaa i tydske Oversættelser.

Samtidig med Digtninger som Oden »Rungsteds Lyksaligheder« og det heroiske Syngespil »Balders Død«, havde Ewald et Arbeide for af en ganske anden Beskaffenhed, nemlig en Række naturtroe Skildringer af Hverdagsmennesket, bestemte til i sin Tid at udkomme som Ugeblad, et Par Ark ad Gangen, under Titel: »De Fremmede«; han kjendte sig for godt til at begynde paaUdgivelsen af et Ugeskrift, før han havde en god Deel færdig sammenskrevet. I Modsætning til digteriske Idealer eller Carricaturer og selv historisk troværdige Portraiter, men »af en Caligula, en Cato og Gud veed hvilke besynderlige Ansigter, som maaskee aldrig komme for meer«, i Modsætning hertil vilde han holde sig til Hverdagslivet, til godt Folks »ubetydelige og uforstilte Handlinger« som den bedste Kilde til Kundskab om »Mennesket med alle dets Tilbøieligheder, Evner, Færdigheder, Nykker og Luner, Tænkemaader og Fordomme«. Det er et Selskab af Folk af forskjellige Nationer — deraf Navnet »De Fremmede« —, som fortælle Træk, de selv have oplevet og iagttaget, og anstille Betragtninger derover. Stilen, der minder om den engelske Humorist Sterne, nu en af Ewalds Yndlingsforfattere, er noget snaksom, men ikke uden eiendommeligt Lune, og heelt igjennem træffer man slaaende Træk og Bemærkninger, som kaste Lys over de hemmelige Traade i Menneskets Færd. At Ewalds personlige Erfaringer have afgivet det meste Stof, kan man allerede slutte sig til af Op~ gaven for dette Værk; om et Par af Scenerne er det be-viisligt, da man mellem hans efterladte Papirer finder de samme Scener, med Angivelse af Navn og Omstændigheder; om andre (som den unge Frankhuysens Skolehistorier, en ædel, dristig, aaben Characteer imellem skinhellige og pedantiske Omgivelser) kan man slutte det af Overeensstemmelser med hvad vi vide om Ewalds egen Ungdom. Jo mere Værket skred frem, des mere gik det op i Erindringer og Selvskildringer, udførte saa at sigemed mikroskopisk Nøiagtighed. Men ved de opdigtede Navne og Biomstændigheder maatte disse Skildringer tabe en stor Deel af deres Troværdighed, i alt Fald af deres Interesse, og som Bidrag til Menneskehjertets Krønike kunde et saadant Værk kun blive en ringe Skjærv. Det har sikkert været en Følelse heraf, der bevægede Forfatteren til at bryde af. Noget af Stoffet optog han paany i en Fortælling »Hr. Panthakaks Historie«, hvor vi føres endnu dybere ind imellem Hyklere og Menneskefjender. Men med Fortællingen kom han heller ikke tilende, og saavel den som Ugebladet (13 forsvarlige Niynmere, hvert paa 3 Folio-Ark) bleve gjemte i Pulten. Kun et indflettet Eventyr — »Mester Syenaals Levnetsløb«, nærmest en Satire over Modelyst og Efter-abelsessyge — lod han nogle Aar efter indrykke i et Maanedskrift, dog uden Navn; det er et af de svageste Stykker, mærkeligst ved en umiskjendelig Lyst til at anbringe Ordsprog og Talemaader, ligesom for at øve sig i Sproget.

Et nyt Arbeide, men som allerede spirede i det hen-lagte Ugeblad og ogsaa synes umiddelbart at have afløst det*), er Selvbiographien »Johannes Ewalds Levnet og Meninger«, desværre atter kun et Brudstykke. Det er deraf, vi i det Foregaaende have ordret uddraget Meddelelserne om hans Drengeaar, om det første Møde med Arendse, Flugten til Krigseventyr, Drømmene paa Høien, den usalige Drikfældighed, Arendses sidste Besøg.

*) S. n. under »Hjemmel og Henviisninger« D.Efter saadanne Prøver af Værket selv vil det være overflødigt, nøiere at udvikle dets Fortrin: den Uforbeholden-hed i at skildre og skrifte, hvad enten Sandheden var til Ære eller til Ydmygelse, den Rigdom paa fine Iagttagelser over Sjælelivet, den Klarhed i Tænkningen, den Smerte i Sorgens og den Jubel i Glædens Sprog, det sprudlende Lune i hele Fremstillingen, der stiller dette Brudstykke i Række med de mest tiltalende auto-biographiske Meddelelser, som Litterairhistorien nogensteds har at fremvise. Af Ewalds Skrifter er der intet, der i Stiil som i Tankegang bærer saa lidt Mærke af forrige Aarhundrede. Det er en fortrolig Meddelelse til Læseren ganske personlig, til os ikke mindre end til de enkelte Venner, der fik det at læse i Foraaret og Sommeren 1775. Trykt blev det først længe efter Ewalds Død; men at det er skrevet i den Tanke, at det vel engang vilde blive udgivet, fremgaaer af dets Tilsnit og af flere enkelte Yttringer. Fra først af var det, som Forordet siger, bestemt for Schønheyder med Frue og Conferentsraad Carstens, »for nærværende Tid de eneste Vidner, som jeg kan taale til en authentiqve Tilstaaelse af mine Daarligheder. Naar jeg nu har bedet Dem undskylde mig, om jeg i Hensigt til min egen Fornøielse begynder i min Historie hvor og hvorledes det falder mig ind, saa tænker jeg, at jeg uden videre Forberedelse kan skride til Værket«. Derefter Scenen mellem

de to unge Flygtninger i Hamborg og, med forskjellige Spring frem eller tilbage i Tiden, den videre Reise til Magdeburg, hvor Fortællingen pludselig slipper.Ved disse Skrifter skulde Ewald ikke blive rig: de udkom først efter hans Død. For »Balder« tik han, som sagt, eller snarere hans Moder, en lille Sum fra de skjønne Videnskabers Selskab. Moderen lagde ud, men aldrig uden til »de første Artikler i 4de Bøn«, det vil sige: Mad, Drikke, Klæder, Sko, Huus og Hjem. Forresten slog han sig igjennem ved Laan og milde Gaver og ved at skrive Leilighedsdigte, en tarvelig Industri, hvorfor han ogsaa stadig var i Pengeforlegenhed. Vi have et Brev derom til en Ungdomsven, hans Nabo fra Viin-gaardstræde, Cand. theol., siden Destillateur P. Spendrup (Januar 1774), skrevet — efter bedste Evne — paa Fransk, fordi han her i Rungsted var under Tilsyn og hans Breve bleve læste af velvillige Aander, men som ikke forstode Fransk. »Mon tres cher Frere! Parceqve je rCai pas encore apprit La grande Art de cachetér, il faut, que je vous ecrive aujourdhui en Franqois, qvoiqve je tfen sqais guere d'avan-tage, aimant plutot d'etre exposé a votre critique, qva la curio-sité de mes Secretaires. Voiqi tout le Mystere! — J'ai besoin, sur mon honnem\ extremement, superlativement, diablement besoin de qvatre pauvres ecus, et je ne sqais pas un seul charitable trou dans tout le monde, dans lequel j'oserai les cherchér, si ce ne seroit ta poche, mon cher petit Amil Je vous avouerai mge-nuement, si vous me demandez qvand je vous pajerai, qve je tfen sqais rien, si qe ne soit pas, qvand je puis — c*est a dire, qvand la Compagnie etablie pour Vavanqement des belles lettres aura la bonté de me domer qvelqve chose pour mon Opera (la mort de Balder) qv9elle rtfa demande\ et qv'elle a reque il y a presqve qvatre mois; ou si ma Mere aura la complaisanqe, de--vtfassister;ou si vous sqaves qvélqv'un qvi a envie de mourir ou de se marier, et qvi souhaite ma benediction rimée, Enfin. vous m'aimes plus qve qvatre ems, et vous les pouves risqvér comme sur ce qv'on appelle Bodmerie, Pensez y, qve je rHai qve vous dans le monde, qvi me voudrai faire cette amitié la, Tattends votre reponse avec impatience a lundi prochain, et je suis ton Ewald,

— NB. le vous et le tu se mele (Tune etrange faqon dans mon epitre, mais j'aime a tutojer mes amis, et je ne sqais pas si soit la mode en franqois«.

Paa godt Humeur manglede det saaledes ikke, til sine Tider; — heller ikke paa gale Streger, som da Patienten en Søndag Formiddag, maaskee netop for de laante 4 Rigsdaler, gjorde en Kanetour: vi vide det af de Skjænd, han fik af sin Kassemester og Censor morum Schønheyder, som skriver (i Februar 1774): »Fra den »Kant, hvor jeg allermindst vilde have det, fra Deres »Moder maa jeg lade mig fortælle, at uhældigen en Sum »Penge, som dog vel ikke gaaer over nogle Rixdlr., er »falden i deres egen Magt og har forrykket Dem udaf »Deres Roe og Sædelighed. Det er den Historie om »Deres Kiørsel til Hirschholm. Hvad ere de dog for »urimelige Paroxysmer, som komme paa Dem! Have De »nu altfor længe havt den behagelige, og for Dem passe-»lige (for en Poet maatte det være en ædel og ærværdig »bukolisk Eenfoldighed. og Uskyldighed, i den Huushold-»ning og Familie De leve i) Tilflugt? Er det bleven »gammelt for Dem, denne gode frie og dydige Tvang i »disse villige og menneskekierlige Folkes Huus og under »deres Exempels Opmuntring til Moralitæt — at den»ulykkelige slemme Lune nu maatte holde ogsaa denne »Deres Levemaade for Tyrannje?« o. s. v. — — »at »imedens Deres Huusfolk reise til Kirken og De af Skrøbe-»lighed holdes for dispenseret fra Gudstienesten, De da, »ligesom til Spot over hines Troeskyldighed, v(Tve sig ud »i Kane for at anstille en utidig Forlystelse og for Dem »allene, en Svier, paa Deres Forstands og Artigheds »Bekostning«. — Et Aars Tid derefter, noget før Ewald blev flyttet fra Rungsted, høre vi lignende Bebreidelser, i en langt strengere Tone: at han gjør sig selv og Andre »poetiske Illusioner med sin Forbedrelse«; han bixrde, »som en paa Legemet nok formodentlig ulægelig »Valetudinær, blive et ærværdigt Exempel paa Resig-»nation og paa Viisdom og høiere Forstandskræfter«. Den stakkels syge Digter! Var det lettere, eller var det vigtigere for ham end for alle os Andre, at være Mønster paa Resignation? Og var det en Maade at hjælpe ham dertil?

I Rungsted tilbragte Ewald halvtredie Aar, mørke nok, men dog lysere end baade de Aar, der gik forud, og de, der fulgte efter. I Efteraaret 1775 blev han paa sin Families Foranstaltning henflyttet eller rettere sagt bortført til Søbækshuus (Sømøllen), en Fjerdingvei Nord for Humlebæk, lidt inde i Landet. Han havde i Rungsted forelsket sig — der siges, i en Pige af tvetydigt Rygte — og fattet Giftermaalsplaner; derfor blev han skaffet bort. Men flere Maaneder derefter var der endnu Anledning for hans strenge Yen til et Straffebrev, der idetmindste viser,

hvorledes hans Nærmeste tænkteom ham. Det paasiger ham, at ligesom denne Elskovs-handel er begyndt, saa.har han ogsaa hærdet sig i den, ved daglig Drukkenskab; det spotter med, at han skulde være den Mand, som kunde gjøre et Ægteskabs-Valg for Livet og" snakke om at opholde sig ved sine Arbeider; det truer ham med, at hans Velyndere allerede have slaaet Haanden af ham, og dersom han ikke staaer af fra sit Sværmeri, vil han til offentlig Beskjæmmelse blive erklæret umyndig: »meener De, at De ikke have giort »nok, for at overbevise Regieringen, at saadant et Menneske ikke bør have Frihed at giøre sig selv Livet »endnu ulykkeligere?« Vi høre ikke videre om denne Sag. Men om det nye Sted, hvor han var tinget i Kost, fortæller en troværdig Hjemmelsmand, at her manglede han Pleie og enhver Livets Fornødenhed, og disse Savn, hans Værts Haardhed og hans Sygdom, som »igjen hæftig overfaldt ham«, havde nær gjort Ende paa hans Dage.

To Aar hensygnede han i Søbækshuus, to lange, sørgelige Aar. Der findes imellem Ewalds Papirer et løst Ark, mærket »d. 13de Marts 1777«, med det lille Fabeldigt »Æselet og Bonden«, hvorom nedenfor, og nogle Tilløb til 11te Vers af Oden om Indfødsretten; derefter i det latinske Sprog en Bøn, et Hjertesuk, der ret giver et Indblik i hans forpiinte Sjæls Anfægtelser. Han opsender sin Tak for den Dags Flid og beder om Styrke til dagligt Arbeide: »— Da mihi amorem laboris, da vires! Caveas, quæso, ne otium et eæinde seqvens intemperies animam meam miseram sed redemptam, sed Christi sanguine red-emptam, plane corrumpant! — — Et cur hoc latinel Si pec-cavi, ignosce! Sed homines me hypocritam forsitan putarent. Anne impius videri malo f O turbatam mentem! Esto mihi lumen, optime Pater !« *)

Intet Under, om Ewald følte Digter-Aaren ligespm udtørret og, naar han engang digtede, »troede altfor kjendeligt at see sit Arbeide, sin Angstsved deri«. Be-tydeligere Arbeider have vi ikke fra disse Aar, kun den store Ode »Indfødsretten« og nogle Leilighedsdigte. Et af disse, bestilt gjennem den samme Ven (P. Spendrup), til hvem han fra Rungsted skrev Fransk, tilsendte han sin Ven med et Brev, hvori han klager over den altfor korte Frist. »Jeg har imidlertid giort alt hvad jeg har kunnet, saa vel for din Skyld, som oprigtig talt af en inderlig Kiærlighed og en hundsfotsk Trang til de 3 Rigsdaler. Saa smertefuld, nedtrykt, mismodig som jeg er, skulde jeg ellers neppe have paataget mig det; jeg tænker heller ikke, at jeg er kommet alt for vel derfra. Thi hvor Trang var Fader, Melancholie’ Moder og Hastværk Accoucheur — hvad kan man der vente sig af Fosteret? For det første har det den Feil, som alle mine Impromptuer, at det er for langt. Jeg tænker, jeg maatte være et Aar om at skrive et Epigramma.

} » — Giv mig Kjærlighed til Arbeide og Kræfter dertil! Vogt mig, Herre, at ikke Ørkesløshed og de Lyster, den giver Magt, skal slet fordærve min arme, men gjenløste, men ved Christi Blod gjenløste Sjæl! — — Og hvorfor nu dette paa Latin? Har jeg syndet dermed, da forlad mig! Men Menneskene vilde maaskee ansee mig for en Hykler. Vil jeg da hellere gjælde for vantro? O, forvildede Sind! Vær Du mit Lys, algode Fader!«*Den sidste Politur har jeg heller ikke havt Tid at give det. Du veedst, at de betydeligste Data, som du har skikket mig, er, at Bruden er 25 Aar, og at Verset skal indbindes in Quarto«. Han slutter med at bede Svaret adresseret til en Bekjendt og forseglet med et andet Signet end det ærlige P. S., da man paa Poststationen i Rungsted »af Omhu« brækker hans Breve. — Tilfældigviis kjende vi dette Lykønskningsdigt til 3 Rd., med Opgivende, at Bruden var 25 Aar. Det er Bryllupsdigtet til Briinnich (2, S. 130), en fri ewaldsk Digtning: Glædens Muse udfritter det slumrende Menneske, ligesom Dalila Samson, om de Baand, hvormed han kan sikkrest bindes: ved Rigdoms gyldne Lænker? men de briste, saasnart han rører sig, — ved Ærens Diadem? ved den blinde Amors Rosenkjæde? — de briste som Svtraade; kun de Baand, som Hymen og Himlen knytter, skulle evig binde. — Hvem skulde ved Læsningen af dette Digt faae nogen Tanke om Forfatterens jammerfulde, forkuede Tilstand ?

Virkelig glemte man, som det saa tidt skeer, Digteren selv over hans Værker. Det var ved denne Tid, at en Kreds af yngre Forfattere — Abrahamson, Thaarup, Brødrene Trojel og tolv Andre — havde stiftet det »Danske Litteraturselskab«, i Modsætning nærmest til det Norske litteraire Selskab, hvor man gjorde Spøg med den ewald-ske Pathos (de »ha-stemte Toner«, »Balduren« o. s. v.), og vel ogsaa til det ældre saakaldte »smagende« Selskab til de skjønne Videnskabers Forfremmelse, et Selskab paa 6-8 Hædersmænd som Værger for vor unge Litteratur.Den nye Forening gik ud fra et Slags »»indbyrdes Under-viisning«, idet man holdt ugentlige Møder, hvor ethvert Medlem skulde »qvartaliter forelæse noget selvforfattet Stykke«, en æsthetisk Afhandling, en

Lovtale, en Ode; disse Arbeider bleve drøftede ogsaa skriftlig og, naar de fik Stemmefleerhed, udgivne i Selskabets Samlinger; ved Optagelse af nye Medlemmer var eet Nei tilstrækkeligt til at udelukke den, der var bragt i Forslag. I dette Selskab valgtes den fraværende Ewald til Æresmedlem; han fik foreløbig Underretning derom ved Abrahamson, som i September 1776 skriver til ham om de fornøielige Timer i Selskabet, fornøieligst naar de tale om Ewald: »Tro mig, kiæreste Yen, Antallet bliver daglig større paa »dem, der læse Dem med Smag, og føle Deres Skiøn-»heder; og lad det være Dem en nogenledes Modvægt »imod den Fortrædelighed, De ventelig føler ved Tanken »om Tossernes og de øvrige Abderiters Domme. Mange, ret »mange, længes efter snart at see og læse noget fra »Dem. Deres Balder kan de fleste saa godt som udenad, »og lige saa, mange af Deres ældre Digterværker«.

Faa Uger efter dette Medlemsbrev fik Ewald Underretning om et andet, der var ham tiltænkt, nemlig som Hospitalslem paa Kongeligt Nummer. Som Hospitalslem! Hans Gjensvar til Schønheyder (9de October 1776) er roligere, end man skulde vente. »Saa velmeent som jeg troer at Deres Forslag er, min kiæreste Yen! saa har det dog sat og ikke kunnet andet end sætte mig i den yderste Bestyrtelse og Angst, og det Kiæreste, det eneste Kiære, som jeg finder deri, er nødvendig det,som De forsikkre mig, at De har havt den Kiærlighed, ikke at tale til andre om saadanne Ting, førend De hørte min Mening. Men kunde De da ikke vide denne Mening? For den barmhiertige Guds Skyld, lad dog ikke min Tillid til Dem og Deres Omhu for mig giøre mig reent ulyksalig! Jeg seer det nu, og jeg har seet det før, at jeg i Deres Øine kun er et hielpeløst, elendigt Kræe, som maa takke Gud, om det faaer det daglige Foer, indtil det creperer. Jeg er nu vist ikke saa-dant et Kræe, og om min bizarre Skiebne ikke kan tillade mig at leve af mit eget Arbeide, af min egen sure Sved, saa veed jeg hvad det er at døe, og jeg frygter ved min Ære ikke derfor. Men det frygter jeg for, at være et Hospitalslem — Gud! retfærdige Gud! har jeg fortient saadanne Ydmygelser?« Han sukker efter, at man vil give ham Anledning til Arbeide; den Naade haaber han af Kongen, men ikke at gjøres til Almisselem. »Jeg vil endnu kun erindre, at da de veed mit Hiertes skiulte, kiæreste Tanker — at jeg da ikke kan begribe, hvorledes De kunde troe sligt et Forslag antageligt for mig. Er det — svar mig, beste Ven! oprigtig — er det ikke kommet fra min Moder? det ligner hende! — I Hensigt til mit sande Vel beder jeg Dem tale med min Abra-hamson, min Arendse, min Wissing. Jeg veed, at De elsker mig, men taler De til nogen anden end til mig om det Forslag, saa dræber De Deres troe Ewald«.

De Stemninger af luttret Selvfølelse, Haabløshed og Fortrøstning, som krydsedes i hans af Lidelser og Ydmygelser ængstede Sjæl, har han med en egen digteriskVeltalenhed givet Ord i et Bønskrift eller Forsvarskrift

— man kalder det Ewalds »Apologi« —, i hvilket han offentlig vilde klage sin Nød og anraabe om en Stilling, hvori han ved Arbeide kunde finde sit tarvelige Udkomme. Han indledede det ved at ligne sig med en Mand, hvis Hytte brænder, og som, istedenfor at slukke, falder i Staver over, at Hytten endnu ikke er styrtet sammen over hans Hoved; Naboerne, Fjender og Venner, puste til Ilden, og han selv glemmer at slaae Vand derpaa »over at eftertænke, hvorfor han, stolende paa Andre, med Hænderne i Skjødet har ladet det komme saa vidt,

— hvad det kan nytte Naboerne, at hans stakkels Hytte bliver ødelagt, og hvilken Støtte, hvilken Sparre der nu snarest vil falde, og hvilket Hjørne af Hytten han helst vilde frelse, og om det ikke overalt er for sildig at frelse noget«. Denne Begyndelse har Ewald overstreget; men han har ligesom paany stadfæstet dens Sandhed, ved at lade sit Nødraab tabe sig i en digterisk Udmaling af Kampen imellem Haab og Fortvivlelse, og dernæst ved at lægge det hele Skrift hen, ufuldendt. Samtiden har ikke kjendt det; for os er det et betydningsfuldt Brudstykke af Ewalds Selvbekjendelser. Han skildrer sin Mistvivl om at kunne forklare sig for nogen menneskelig Domstol. Men i hans »Græmmelses Hviletimer« vaag-nede den Tanke, om der dog ikke var mange ædle Menneskevenner, der nu kjendte og elskede ham blot som Digter, men der vist skulde ynke og om muligt hjælpe ham som Menneske, dersom de kun saae hans Taarer, hans Hensigters Reenhed og den Uret, han led.»Saa kom mit Mismod tilbage med alle sine sorte Skrækbilleder, og bredte sig ud for hver en smilende Udsigt, og fordoblede mine Ulykkers Vægt, og nedtrykte min Siæl, og qvalte hver opstigende Tanke om Modstræbelse i mit Bryst. I en lang Sørgeskare kom først mit Hiertes kiæreste Børn, alle mine spædeste, uskyldigste, fornuftigste, dydigste og — snarest afviiste, bitterst for-haanede, længst bortkastede Ønsker. Saa kom fire Liig: min Helbred, mit Rygte, min Frihed og min Ungdom, og strax efter dem den nøgne, nedbøiede, hielpeløse, foragtelige Armod; herpaa

fulgte, Haand i Haand, i en lang Rad, suurseende, ubudne Fremmede: uvenskabelige og uformodentlige Tilfælde, og saa alle min Konstes, min Characteers og mine Fiender — og iblant disse til min Bestyrtelse allerøverst jeg selv, mit Hæng til at være Digter, og mine beste Arbeider, som havde tilveiebragt mig manges Opmærksomhed, og. min Egensind, min Letsindighed, min Fremfusenhed og Stolthed, der havde giort denne Opmærksomhed til Galde, Gift og Død for mig. Endelig kom de, som burde være, og de, som kaldte sig mine Venner; og et Glimt af angstfuldt Haab, et frygtsomt bedende Smiil brød igiennem mine tunge Taarer, for at hefte sig paa deres Ansigter, — og Himmel! Foragt, Vrede straalede mig imøde af deres Øine; Bebreidelser, Forhaanelser, Forbandelser, Trusler, Gift strømmede ud af deres Læber, og en Dolk var i deres opløftede Hænder, som de kun endnu holdt tilbage i det Haab, at mine Fiender eller jeg selv snart vilde forekomme dem. — Naar jeg da længe havde lagt idenne haabeløse Stilling, kora min retfærdige Sag, under-støtted af Fornuft og Religion, igien til min Siæl. »Hvi sover du? hvi forlader du mig?« sagde den; »og er det mig allene, er det ikke den sidste Gnist af din timelige Lyksalighed, er det ikke selv i visse Maader dit Liv, din Ære, din Samvittighed, og dit evige Vel, som du har at stride for? Kan du giøre mindre derfor end tale? Der er en retfærdig og barmhiertig Gud, som er Herre over de menneskelige Hierter, og som kan velsigne dine Ord, om det er hans behagelige Villie; men som vist vil straffe din fortvivlede Taushed, og an see dig som en Selvmorder, om du ikke giør alt hvad du kan for at frelse dig«.— Saaledes satte jeg mig for, at forsvare min Sag, og til mine Dommere vilde jeg vælge, om mueligt, hele Verden, men især dem af mine Medborgere, som har vær-diget mit Talent og dets Frugter deres Opmærksomhed. Maaskee dog en Deel af dem — sagde mit opstigende Haab

— maaskee mange vil finde, at jeg intet Ubilligt, intet Ulovligt, intet Ufornuftigt begierer; at jeg intet ønsker uden den Ret, den Lyksalighed, som den allernaadigste Regiering ikke negter den Ringeste blant sine Undersaatter, og som ingen anden bør kunne negte: den, at fortiene mit Brød ved mine Hænders Arbeide«.

Det er med disse Betragtninger, han havde tænkt at indlede en Fremstilling af sine Skjæbner, sit Digterkald og sin Begjæring til det Offentlige. Men han maa være falden tilbage til Mistvivl om at finde Øre for sine Klager. At han ikke lod dem strømme ud i Digt og Sang, følger af hans Betragtning af Digtekunsten somaltfor ophøiet til at tjene som Tolk for reent personlige Stemninger. Det er, som ovenfor antydet, kun en sjælden Gang, han som Digter taler i sit eget Navn og ligefrem giver Bidrag til sine Selvbekjendelser. Saaledes i tidligere Aar i Digtet »Da jeg var syg« (1771):

»Velkommen Gift, som raser i mit Bryst!

Velkommen Harm, som reent fordrev min Lyst!

Og Mangel, du som togst min sidste Ven, Velkommen! thi du gavst mig Mig igien«.

Saaledes i »Natte-Tanker« (fra Slutn. af 1772, ikke udgivet), om Fred i de søvnløse Nætter, mens Hundenes Tuden varsler Lig og Ulykke:

»Naar Uglen skriger om Fortræd,

Og Dødens lodne Spaamænd tude:

Da kommer Haabet til min Pude,

Og Livet til mit Hvilested«.

Selv disse smerterige Ord vare ikke længer Udtryk for de Følelser, som nu opfyldte ham. Men af de faa Digte, han har skrevet i Søbækshuus, er der eet, der udtrykker dem; det er den før nævnte Fabel: »Æselet og Bonden« (Marts 1777), hvis Slutningsord ere som talte ud af hans egen Erfaring:

»Tyranner er kun svage,

Og* kan, endskiønt de vil,

Ei skabe større Plage,

End vi har Kræfter til.Hver nye, hver større Kummer Gir os langt bedre Haab Om Trøst og salig Slummer End

alle vore Raab;

Thi sank vi under Nøden,

Da smiilte Armes Ven,

Da gav han kiærlig Døden Et Vink at ende den«.

4. EWALDS SIDSTE AAR.

Det var hans Trøst, at Døden skulde ende hans Lidelser, og nær var han forkommet i sin kummerfulde Eensomhed, da det igjen begyndte at lyse op for ham. En yngre Ven, fordums Discipel, Kammerjunker F. Moltke, som var med Hoffet i Fredensborg, fik ved en Hændelse at vide, at Ewald boede der i Egnen, og opsøgte ham. Han kom oftere til ham, viste ham kjærlig Deeltagelse, skaffede ham Understøttelse fra Arveprindsen og drog Omsorg for, med Bistand af Schønheyder og Carstens, at han, i Efteraaret 1777, kom fra Søbæks-huus tilbage til Kjøbenhavn, hvor hans Venner modtoge ham med aabne Arme. Han kom i Huset hos en Mad. Schouw, der i de Aar, han havde tilbage, pleiede ham, som han skriver i sit Testament, med »meer end moderlig« Omhu. Hans Helbred bedrede sig, og fra

6mange Sider kappedes man om at vise sin Glæde over at have faaet ham igjen. Et Selskab af yngre Skuespillere bragte »Balders Død«, endnu uden Musik, paa Scenen, den 7de Febr. 1778, ved en privat Forestilling, som Kongehuset uventet hædrede med sin Nærværelse. Om Aftenen havde de et festligt Lag, hvortil Digteren — bestandig saa svag, at han maatte bæres op ad Trapperne, — var indbudt som Æresgjæst; Mad. Rosing, Nanna, var hans Borddame; hun og den yndige Valkyrie bragte ham i den syvende Himmel. Hvorledes hans- Følelses Ild, hans Aandrighed og Vid har spillet, kunne vi danne os en Forestilling om efter hans Breve og prosaiske Skrifter; Rahbek, som i denne Kreds blev personlig bekjendt med ham, omtaler Ewalds »mageløse Svada, Lune, Vid og Fortællingsgave, hvortil han ingensinde har hørt noget Lignende«. Det Bifald, hvormed »Balders Død« var optaget, fremkaldte to Dage efter en allerhøieste Befaling, at det skulde opføres paa det Kongelige Theater, til Indtægt for Forfatteren (d. 9de Marts). Denne var selv tilstede og hørte Huset gjenlyde af det rungende: Ewald leve! Det var første Gang, han var Gjenstand for offentlig Hylding; Bifald og Indtægt vare lige rundelige. Stykket maatte trykkes i nyt Oplag, det blev sat i Musik, af Concertmester Joh. Hartmann, og næste Vinter opført paany, fuldstændig udstyret med oldtidsvarende Dragter. Maaskee har det dog aldrig gjort større Virkning end i sin første Tarvelighed.

Uagtet Gigt og Tungsind snart vendte tilbage, havde dog Ewald samlet friske Kræfter, og allerede i Sommeren1778 see vi ham i Virksomhed med en ny dramatisk Digtning: »»Fiskerne«. Til Grund for denne laae en Begivenhed af det virkelige Liv, fra den Kreds, der var bleven hjemlig for ham: en Stranding forgangen Aar (Novbr. 1774) ved Hornbæk, hvor nogle fattige Fiskere satte deres Liv i Vove for at bjerge den fremmede Skibbrudne, afsloge at tage Penge af ham og siden bleve høimodig belønnede af en dansk Rigmand. Disse Grundtræk har Ewald fastholdt; han har deri indflettet en Tvist mellem et Par af Fiskerne og deres Kjærester, der skal stille Menneskekjærligheden i det reneste Lys ved at lade den seire over Elskovs og karrig Klogskabs Frygtagtighed, men som vistnok staaer noget ubetydelig ved Siden af den gribende Hovedhandling. (En Ændring i Planen, der vilde bøde herpaa, foreslaaer Oehlenschlåger i sine Forelæsninger over Ewald.) »Den idylliske Huskreds i Hytten, Stormens Hviin paa Havet, det modige Forsæt, som Tvivl og Frygt for et Øieblik rokker, og endelig den lyriske Udflugt paa Bølgen, som bliver belønnet med en lykkelig Tilbagekomst: det er digtet, og alt dette har Ewald udtrykt saa mesterligt som muligt. Den store poetiske Spænding i Stykket bestaaer i de Skibbrudnes øiensynlige Undergang, dersom de ikke strax reddes, og i Fiskernes øiensynlige Undergang, hvis de vove at redde. Her skal voves Liv for Liv: dette er stort og griber den menneskelige Følelse i sin dybeste Grund«. En religiøs Betragtning af Livet, varm Fædre-landskjærlighed, Begeistring for det frie Hav og det kjække Sømandsliv, disse Følelser, der hørte til DigterensVæsen, have sat ham istand til at opfatte Emnet ret i dets Eiendommelighed. Og hvorledes smelte de ikke sammen ved Handlingens Vendepunkt, hvor Fiskere og Fiskerinder paa Strandbredden see ud efter den skrøbelige Baad:

»Fiskerne.

Havets mægtige Betvinger,

Tael til Bølgen i din Harm!

Almagt, grib Orcanens Vinger Med en vældig udstrakt Arm!

Folkene i Baaden.

Lige Slag!

Dvæl ei længe!

Seie Tag,

Danske Drenge!«

Stykkets almindelige Grundtone er stemt efter hiin Forening af det Hjemlige og det heroisk Opløftende, som var givet i Stoffet: heelt igjennem Træk og Udtryk, hentede fra Livet ved Sjællands Kyst, og dog en gjennem-gaaende høiere Stiil. Til denne Grundtone svarer ogsaa Formen af Syngespil, med Dialog i femføddede Iamber (atter her alle med qvindelig eller Tostavelses Udgang). Stykket falder i tre »Handlinger«. Da vi have Ewalds foreløbige Plan, udførlig optegnet til Underretning for Theater-directeur og Componist, kunne vi ’see den Omhu, han har anvendt paa Characteertegningen med dens finere For-skjelligheder, paa Ordningen i Acter og Scener, paa denrette Fordeling mellem Samtale og større eller mindre Sangstykker, og den Bevidsthed, hvormed han har anbragt enkelte dramatiske Træk, som strax i Begyndelsen (I, 1), hvor de »Skrig som af skibbrudne Folk«, der ere* hørte om Natten, antages for Varsler om de ængstlig ventede Fiskeres Undergang. At Stykkets samlede Virkning bliver svækket saavel ved Episoden med de tvende Elskerpars Tvist og Forsoning som ogsaa ved den noget fattige Slutning, hvor Dyden belønnes, føle vi allerede ved at læse Planen og endnu mere ved at læse det færdige Syngespil. Men det er Digteren selv, der lader os føle det ved den ikke blot lyriske, men dramatiske Kunst, hvormed Hovedemnet er behandlet. Selv Sangene, med deres vidunderlig malende Rhythmer, gjøre nærmest en dramatisk Virkning: nogle vel kun som livagtigt Udtryk for Personen og Situationen — som Knud Fiskers Orlogs-vise »Kong Christian stod ved høien Mast«, der er bleven vor Nationalsang, eller Fiskerpigens elegiske Romance om »Liden Gunver«, den første Efterklang af de længe forglemte Folkeviser, eller den friske Sømandssang, hvor Digteren ret har taget Veir i Lungerne, »En Sømand med et modigt Bryst«, eller den gamle Fiskerkones Fabel om »Edderfuglen« —; andre af Sangene fremstille i sig selv de dramatiske Bevægelser i Handlingen eller i Personernes Mellemværende. Saaledes, foruden hiin Vexelsang under Redningen, især de kunstig flettede Sange som »Sex-tetten«, der slutter første Handling (»Endnu kan jeg høre, Hvor ængstlig de raabe« o. s. v., jfr. den udvidede Behandling i en tidligere Opskrift, 5, S. 314), »Duetten«,der aabner anden Handling, »Qvartetten« midt i tredie Handling. Her som i de lignende i »Balders Død« (f. Ex. Duetten II, 4) viser Ewald et ganske eiendommeligt Mesterskab i at opløse og samle et fleerstemmigt Chor: Tankerne bryde frem, fortsættes, vende tilbage i en ny Forbindelse; snart gaae de imod hverandre, krydse, afbryde hverandre, snart forbinde de sig i enig Samklang; vi kjende heelt igjennem Personernes forskjellige Røster, og uformærket er Samtalen rykket sine Skridt fremad. Det gjør et Indtryk som Stemmernes Gang i et fugeret Musikstykke. Hvad vi have Lignende i Syngespil af andre Digtere, er som Dilettantarbeide imod et Kunstværk: den Fiinhed og Skarphed i Tænkningen, der ofte skader Ewalds Digterstiil, er her hans Fuldkommenhed.

»Fiskerne« er digtet, om ikke just afsluttet, i Sommeren 1778. En Slags Bestilling fra Theatret synes Ewald at have modtaget allerede i Foraaret, men blev standset ved Sygdom, hvorfor han strax ængstede sig med, at hans Velyndere skulde mistænke ham for Uvirksomhed. »Apollo giver mig paa saa mange Maader af Sporerne, baade som Digternes og som Patienternes Rytter, at jeg nødvendig tilsidst maa blive øm, blødhierted, frygtsom, og jeg er det vist indtil Barnagtighed, saa at den mindste Muelighed af et Uheld forestiller mig det allerede som hængende over min Isse i al sin sorte Størrelse«. Imidlertid kom Arbeidet siden i saameget hurtigere Gang. Første Handling blev reenskreven og Planen til det hele Stykke optegnet midt i Juli og strax forelagt for Theaterdirecteuren, hvem han i den Anledning til-skriver: »Jeg er varm, jeg er hidsig paa mine Fiskere, °g jeg

kan hverken med Tryghed eller Held begynde paa at udarbeide de to sidste Handlinger, førend jeg faaer Deres Tanker at vide om det Hele; saa at jo før, desto kiærere, og da Tiden er kostbar, og min Hede kan uddunste, desto fordeelagtigere for mig!« Sidst i August var Stykket saa vidt færdigt, at Componisten ikke skulde behøve at vente: Sangene vare digtede*, det Øvrige idet-mihdste fuldstændig udkastet*). Hvem skulde troe, at Ewald hele denne Sommer har lidt under de vante Forstyrrelser! »Sygdom, en streng Diæt, Medicamenter, Sommerens Hede, og en overhaandtagende Melancholie, som jeg ei kan angive nogen Aarsag til, giøre mig det de fleste Timer om Dagen vanskeligt nok at overlade mig til min Indbildningskraft, om de ikke virkelig svække denne«. Til disse Ord, der nærmest gjælde en allerunderdanigst opstemt Ode til Enkedronningen, tilføier han det Ønske, at »Fiskerne« kun ikke maatte komme til at smage af Essentia Stibii og Gummi Guojac, og det er gaaet i Opfyldelse: vi spore Søluften fra det fleer-aarige Ophold ved Kysten, men ingen Medicinluft. Efter at være indsendt til de skjønne Videnskabers Selskab og antaget til Trykning, blev Stykket som »Priisdigt« endnu gjennemgaaet .med Conferentsraad Carstens; han fandt denne Gang ikke Meget at ændre. Det blev sat i Musik af J. Hartmann, indstuderet til Opførelse og trykt, paa een Gang i to Udgaver. Det kom dog først i Bog-

*) S. n. under »Hjemmel og Henviisninger« D.handelen nogle Dage før den første Opførelse, den 31te Januar 1780, i Anledning af Kongens Fødselsdag. Dette blev tillige en Hædersfest for Stykkets virkelige Helte, som vare hentede fra Hornbæk og efter en kongelig Beværtning sad i en Loge som Tilskuere; paa Spørgsmaalet til En af dem, hvorledes det lignede, var Svaret: »Jo! saadan omtrent gik det til, undtagen at vi ikke sang«. I en anden Loge sad den syge Digter selv; der fortælles, at da en Dame her halv høit bemærkede, at »han var ret en Lazarus«, lagde han til: »derfor slikke Hundene mig«. En af de følgende Forestillinger blev givet til Indtægt for Digteren. Som Ewalds andre større Arbeider blev ogsaa dette oversat paa Tydsk, men middelmaadigt: dets lyriske Skjønheder og ægte danske Sprogtone gjøre det saagodt som uoversætteligt.

Paa sit Qvistkammer, i Skindergade Nr. 21 hos Mad. Schouw, fik Ewald Besøg ikke blot af Venner og Velgjørere — En og Anden lagde selv sin Skjærv paa Bordet —, men ogsaa af Beundrere eller Nysgjerrige, t)g vi høre snart om hans sjælfulde Samtale, snart om hans lidende Udseende: en værkbruden, vaandefuld Skikkelse, Brystet sammenknuget, Hænder og Fingre stive af Gigt, men »Ansigtet ædelt og herlig dannet og de store blaae Øine straalende af overjordisk Glands«. Naar Sommerheden nærmede sig, trængte han til »at flyve som en Fugl af sit Buur, ud i den frie Luft«. Det gjaldt da om at faae lidt Penge imellem Hænderne, for at klare Gjæld og gjøre fornødne Indkjøb. Men med sine Finant-ser kunde han aldrig komme tilrette, endskjøndt han dognu havde Carstens til Kassemester og ordentlig begyndte selv at opskrive sine Udgifter. Han fik i to af de vanskeligste Aar 100 Rd. fra Arveprindsen og kanskee senere det samme Beløb i Pension fra Regjeringen: det paastaaes og nægtes af lige troværdige Vidner; een Gang havde han nogle hundrede Dalers Indtægt ved »Balders Død«, et Par Aar derefter ved »Fiskerne«, des-•uden nu og da et Forfatterhonorar eller et Gratiale. Men hvad han ønskede sig, en fast aarlig Indtægt med tilsvarende Arbeide, var og blev et fromt Ønske. Mulig-viis har han havt en Slags stadig Understøttelse fra sine Venner i det Danske Litteraturselskab; idetmindste er der et Brev til en af dem (til Trojel, Septb. 1778), hvori Ewald bringer sin Tak for et saadant Tilbud og kun fremfor Understøttelsen udenVilkaar af Arbeide ønsker sig f. Ex. Bestilling af Selskabet paa et større episk Digt af den danske Historie — som længe »blot hans snevre Omstændigheder« havde hindret ham i at forsøge — og Tilsagn om en Sum aarlig, imod hvert Qvartal at forevise og udlevere, hvad han havde faaet færdigt, som da Vennerne skulde tage i Forvating og efter Godtbefindende enten bekjendtgjøre »eller, om det ikke duer, brænde det paa hans Grav«. Saavidt vides, blev der hverken Noget at gjemme eller at brænde; men derfor kan Understøttelsen gjerne været ydet. Saameget erfare vi af Brevet: at Ewald havde et Rygstød hos sine Venner og følte det, og at han har havt Tanker om et fædrelandsk Heltedigt. En Plan, der ligeledes foresvævede ham, var den vovelige Plan, efter Shakespeare at skrive en Tragedie

•

»Hamletli«; nogle Brudstykker, i Stiil med »Balders Død«, findes mellem de ewaldske Papirer fra denne Tid.

Blandt disse finde vi tillige en ikke fuldt færdig Afhandling om Almuens Oplysning, der i flere Henseender

fortjener Opmærksomhed. For at godtgjøre sin Adkomst til at gjøre Forslag herom, kommer Ewald først til en personlig Udtalelse om sin Stræben efter Menneskekundskab og den Glæde, han altid har havt ved »af Menneskers Handlinger og Ord, af deres Adfærd og selv af deres Lader at giette sig til deres Tanker, og af disse til deres Tænkemaade, deres Hæng, deres Evner, deres sidste Udlinie, deres Indflydelse paa Selskabet, deres Skiebne og om mueligt deres sidste Bestemmelse«. »Her vil jeg kun anmærke«, siger han, »at dette Hovedtræk virkelig for en stor Deel og maaskee nøiest charac-teriserer mine poetiske Arbeider; for Resten vil og bør jeg før kalde det et .naturligt medfødt Hæng hos mig, end en Tilbøielighed, grundet paa Valg og Maximer. Hvorledes det er, saa tog jeg det, for en Tid af ti Aar siden«

— endnu før det stadige Ophold i Rungsted — »ud med mig paa Landet, og det var mig maaskee desto kiærere, som det næsten var det eneste, jeg havde at tage med mig. Min Skiebne har fra den Tid af i en Deel Aar indskrænket min daglige Omgang til den Classe af mine Medbrødre, som enj viis Forstand kan kaldes den ringeste, men i en anden og sandere uden Tvivl er den største og betydeligste. Bønder, Tienestefolk, Haand-værkere, Høkere, smaa Betienter, med eet Ord, det vi kalde Almue, opfyldte for største Delen den Cirkel, somjeg daglig dreiede mig i. Mit ovenomtalte Hæng bidrog naturligviis meget til at giøre mig dette Selskab, jeg vil ikke sige taaleligt, men i meer end een Hensigt over-maade behageligt. For ikke at tale om andet, saa kunde jeg her aabenbar bedre lære at kiende Mennesker, end ved Hoffet, eller ved Academiet, eller paa Børsen, og bedre lære at kiende Danske, end i deres Hovedstad. Jeg igientager, at dette den Tid egentlig hverken var mit Forsæt eller min Plan; maaskee jeg aldrig tænkte derpaa. Men med en naturlig Tilbøielighed dertil, med en ikke uvirksom Siæl, med mange ledige Timer og med Savn af næsten alle andre Maader at sysselsætte og at more mig paa, blev det næsten en moralsk Nødvendighed, at jeg maatte giøre dette til mit daglige Hovedstudium. Jeg har virkelig i denne Tid neppe kunnet række noget Menneske uden at anstille et eller andet Forsøg paa at udforske det, og ikke været nødt til at omgaaes daglig med nogen uden at have dreiet ham paa saa mange Kanter, at jeg i en nøie Forstand troer at have udforsket og lært at kiende ham. Saa lidet som jeg er for at bygge Systemer, og saa farligt som jeg troer det at danne sig almindelige Regler af enkelte Erfarenheder, saa har jeg dog ikke kunnet forebygge, at jo nogle af disse ved deres bestandige indbyrdes Overeensstemmelse uformærkt har dannet sig selv dertil. Det er en af disse almindelige Sætninger, som min Siæl saaledes har inddrukket, der, efter længe at have skrækket og bedrøvet mig, endelig har frembragt de Ønsker, som nu varme mit Hierte og sætte min Pen i Gang«.Denne nedslaaende Erfaring er, at Videnskaber og Kunster, allermest de, der sigte umiddelbart til at oplyse Forstanden og forbedre Hjertet — Religionen selv, som Videnskab betragtet, ikke undtagen — ere i vore saakaldte oplyste Tider blevne saagodt som uden al forædlende Indflydelse paa vor Almue, »paa Stokken, paa de ni tiende Dele af de Danske«. I en modent gjennem-tænkt Udvikling, der kaster nyt Lys saavel over Iagttageren som over Gjenstanden, udtaler nu Ewald sig om Almuens Mangel navnlig paa religiøs Oplysning. Han taler ikke om Religionens Indflydelse paa deres 'evige Vel. »Gud forbarme sig over os alle! jeg haaber, jeg veed at han giør det, og at mange vil blive frelste i, maaskee selv ved deres Enfoldighed«. Han taler om de religiøse Forestillinger i Forhold til Sædelighed og Oplysning: hvorledes Tilliden til Jesu Fyldestgjørelse, isteden-for til Helgene, gode Gjerninger eller Afladsbreve, igjen er forvansket ved de meget urigtige Begreber om Angeren, om vor naturlige Afmagt, om Sacramentet og fremfor Alt ved den blinde Tillid til en sildig Omvendelse; hvorledes Almuen slaaer sig til Ro med en Kulsviertro og bliver lige værgeløs mod Vantroens og mod Overtroens Anfægtelser. »Almuesfolk, saavel som andre, har deres Art af Fritænkere imellem sig, lastefulde eller blot letsindige og kaade Mennesker, der anvende deres kun alt for store Vittighed paa at opvække Tvivl hos dem, som de ikke kan besvare. De skal tye til deres Læge, til Præsten, vil man sige, for at faae disse Tvivl opløste. Men Ulykken er, at man har begyndt med at skildre demdenne som en egennyttig Sladderhank, der kan lyve saa got som andre Mennesker, og som ikke vil mangle at giøre det, da han har Fordeel deraf; og de ere tilforladelig lige saa villige til at troe dette som alt andet«. Hertil kommer den utrolige Mængde af Overtroens Eventyr og Fordomme, der som Ukrudt har flettet sig ind imellem Troens Hemmeligheder, saa at Religionen staaer og falder med Eventyret om en forhexet Dreng eller med den Kunst at slaae Øiet ud paa fraværende Tyve. »Jeg er her ikke Digter«, skriver han, »jeg overdriver ikke, men jeg taler Sandheder, som jeg nøiagtig har erfaret. Jeg har lært at kiende saa mange, der, af ovenanførte Aar-sager forvirrede, ikke selv vidste hvad de troede, at jeg nu i det mindste ikke

skulde blive saa bestyrted, som jeg i min første Ungdom engang blev det, ved et Spørgs-maal, der i fuldkommen Alvor blev mig forelagt af en fattig, enfoldig 70 Aars gammel Kiærling. »Er det saa, eller mon det være saaledes, min Kiære«, spurgte hun mig, »som dog saa mange af vore Folk sige, at det er Løgn altsammen, hvad der fortælles os om den kiære Herre Jesus?« Saa vist er vor Almues Troe i Almindelighed kun et Haarbred skilt fra den skrækkeligste Vantroe«.

Efter en nærmere Udvikling af de religiøse Forestillingers Beskaffenhed, omtales i Korthed de historiske og naturbeskrivende Videnskaber, Lægekunsten, som Almuen saa dristig fusker i, Landoeconomien, Digtekunsten,

— Dannelsesmidler, hvis Lys endnu ikke har skinnet for den store Masse af Folket. Men hvorledes vil dettekunne skee? hvilke Midler skal man bruge? og hvor skal man begynde fra? Disse Spørgsmaal besvarer Forfatteren, efter nogle Bemærkninger om Præsters og Skolelæreres Stilling til Sagen, ved at fremhæve Almuens Læselyst og næsten blinde Ærbødighed for hvad der staaer paa Prent, de mange ledige Timer især om Vinteren, den Taalmodig-hed, hvormed den kunde læse Hvadsomhelst, naar det kun gik paa Riim eller stod i en Postil; han udtaler sit Forsæt, herefter selv at bidrage efter Evne til dens Oplysning og Opvækkelse, og gaaer dermed over til Forslag om et Selskabs forenede Virksomhed. Her standser han, midt i en Sætning; hans Afhandling, et af de varmeste og tillige sagkyndigste Indlæg i dette vor Tids staaende Spørgsmaal, er ufuldendt og har først meer end et halvt Aarhundrede efter været at læse, om den ikke i det Hele taget er bleven ulæst.

Sit personlige Løfte begyndte Ewald at indfrie med en aandelig Sang om Selvmord, 1779; den udkom som Gadevise, indrettet efter de Enfoldiges Indsigt og Kjøbelyst, da dengang »Selvmord syntes at blive almindeligt endog hos den ringeste Aimue«; dens Titel var: »En nye aandelig Sang, hvori indføres Forsonerens Jesu Chris ti kierlige Advarsel til dem, som fristes af de onde og ulyksalige Tanker at ville forkorte deres eget Liv«.

Mel. Kommer til mig, sagde Guds Søn.

»Vei Korset, som du bærer paa:

Kan dine Smerter ei forgaae?Kan ei din Byrde lettes?

See dig omkring! kom dem ihu,

Som bære tifold meer end du,

Og ei saa hastig trættes!«

»Du seer din Sorg; men kanst du see,

Hvad om et Øieblik skal skee,

Hvor længe den skal vare?

Veedst du, om jeg i Morgen vil,

At du med Tak skal smile til Din overvundne Fare?«

»Dog nei, du føler dig for svag,

Du taaler ei saa haarde Slag,

Du vilst undflye din Byrde!

Hvi flyer du da paa Ulvens Vei,

Mit arme Lam? hvi tyer du ei Til din trofaste Hyrde?« —

Om end Digteren, med Sange, saa aandige og fiint udformede som denne, neppe var bleven en Digter for Almuen, vilde den skjærpede Sands for Jevnhed og Simpelhed sikkert have gjort ham til Folkedigter i en videre Forstand, end han er bleven det. Hans Biograph, der i disse Aar blev hans Fortrolige, nævner i Forbindelse med Sangen om Selvmord udtrykkelig nogle Sange og Viser i »Fiskerne« som fremgaaede af den Idee, »ogsaa at undervise den almindelige Mand ved Folke-Sange. Sygdom hindrede ham fra fremdeles at udføre sit

Forehavende«.Efter sine Venners Tilskyndelse og opmuntret ved talrig Subscription gav Ewald sig ifærd med en samlet Udgave af sine Skrifter eller snarere et Udvalg: der var adskillige, han vilde udelukke. I en indholdsrig Fortale, Februar 1780, af hvilken der er givet Uddrag i det Foregaaende, gjør han Rede for, hvorledes han var bleven Digter: sine medfødte Evner og Tilbøieligheder, sit Livs Skjæbner, sine Forbilleder i Kunsten, kort sin Uddannelse indtil det Tidspunkt, da han omarbeidede »Adam og Eva« og derefter skrev »Rolf Krage«. Om de senere Arbeider vilde han give Oplysning paa sit Sted i Udgaven; men kun første Bind er udkommet fra hans egen Haand. Fortalen slutter med en Betragtning over Grundtonen i hans Digtninger og en Erklæring, hvori han høitidelig fraskriver sig dem af sine Arbeider, han havde tænkt at udelukke fra Samlingen. »Jeg skylder mig selv«, tilføier han, »her at anmærke, at det er blot Kummer for min Skribentære, der bevæger mig til denne Forsigtighed. Thi endskiønt jeg kan have skrevet meget, som jeg i Hensigt til Stilen, eller Anlægget, eller andre Omstændigheder, der udgiøre deres digteriske Værd, ikke agter gode nok til at blive læste af mange: saa tør jeg dog bevidne høit, og ingen kan modsige det, at jeg i alle andre Hensigter aldrig har skrevet otte Linier, som jeg med Grund kunde ønske uskrevne i min sidste Time«. Efterat hans samtlige Skrifter, Digterværker, Udkast, Brudstykker, Breve til gode Venner, ere fuldstændig udgivne, kunne vi sande disse Ord.Fortalen til den paatænkte Udgave er den sidste ud-førligere Meddelelse fra Ewalds Haand. Han var overhoved i de senere Aar mere læsende end skrivende, skjøndt hvad vi høre om Valget — Iliaden £aa Græsk, Edda, Suhms historiske Skrifter, foruden tydsk og engelsk Litteratur, — stemmer med Planerne til nye Digterværker. Da Gigten især rasede i hans høire Side, var han ofte ikke istand til at holde Pennen, og han kunde blot skrive i de Mellemtimer, som hans Sygdom forundte ham. Men i Tidens Længde blev han saa fortrolig med Lidelserne, at han glemte dem, saasnart en god Ven satte sig ved Sengen hos ham; han fortalte sin Ungdoms Historier, disputerede med Vennerne om sine eller deres Arbeider, tog, som altid, villig imod Kritik og taknemmelig imod Lovtaler — »roes mig kun, Faer! jeg gider gjerne hørt det« — og spøgede over sine Recepter og over sin rund-bøiede Figur, hvorved han »nærmede sig til Fuldkommenhed«. Kun i den sidste Tid af hans Liv, da Sygdommen daglig voxede og hans Kræfter daglig aftoge, hørte man ham klage. Han læste hele Natten, fordi han ikke kunde sove, og slumrede først henimod Morgenstunden. Tilsidst blev han saa svag og af det langvarige Leie saa øm, at han ikke kunde vende sig i Sengen, men maatte løftes af Andre, og derved vare hans Smerter altid usigelig store. Med Gigten forbandt sig tillige indvortes Be-klemmelser; de toge til, og hans Opløsning nærmede sig med stærke Skridt. »Faa Mennesker have udstaaet det, som han; men hans Munterhed forlod ham ikke, og af

7hans Øie straalede Kjærlighed, naar hans Mund ikke kunde tale«.

En af de sidste søvnløse Nætter dicterede han Verset »Udrust dig, Helt fra Golgatha«; selv har han skrevet sit sidste Hjertesuk:

»O Herre, forund mig Lise og Roe!

Men revser du mig med Smerte,

Da lær mig at taale, og bede, og troe,

Og Jesus opfylde mit Hierte!

Paa hans Dødsdag hørte Smerterne op. »Han laae rolig, og bad sagte de Bønner efter, som hans Ven Dr. Schønheyder sagde ham til, kjendte sine Venner og slumrede stille hen«. Han døde den 17de Marts 1781, faa Maaneder efter at han havde fyldt sit 37te Aar.

Ewald ligger begravet paa Trinitatis Kirkegaard, hvor hans Venner have sørget for en Steen med Navn og Indskrift. Begravelsen skete den 23de Marts, efter indhentet Bevilling, om Eftermiddagen; Kisten blev baaret af Communitetets Decaner; Følget — man talte 124 Personer, deriblandt en Deputation fra det Norske Selskab, Geistlige, Militaire, Folk af alle Stænder, — skal have strakt sig fra Sørgehuset lige til Kirken. Der var næsten ikke til at komme frem i den snevre Kirkegang, og selv Træerne vare besatte med Mennesker: en Ligskare som den, der fulgte den fattige Digter til Jorden, havde man endnu aldrig seet her i Staden. Mange, der ikke havde ændset ham i levende Live, trængtes om at vise ham den sidste Ære; Andre forargede sig og søgteen tarvelig

Glæde i at lade sig fortælle om Pøbelens Puffen og Stimen i Kirkegangen. Fra den ene Side dydig Harme og Smæderygter om den Afdøde; fra den anden Side Udbrud af Medlidenhed med hans rnange-haande Prøvelser eller af Skamfuldhed over et utaknemmeligt Fædreland, høirøstede Lovtaler, Afguderi med Haarlokker og fleliqvier som efter en Martyr. Paa Begravelsesdagen blev »Fiskerne« opført, i Kongehusets Nærværelse; der blev fremsagt en Prolog af Abrahamson; det manglede heller ikke paa Æredigte i Aviserne. Men det var, som om alle Stemmer vare blevne hæse under de stridende Meningers Storm. Først da Stormen for længe siden havde lagt sig, hørte man en klar Stemme synge ved Ewalds Grav:

»Mod Himlen stegst du, fromme Cedertræ!

Sødt slumre du da nu i Kirkens Læ.

Lad Stenen synke meer alt Aar for Aar,

Dit Navn dog blomstrer i en evig Yaar.

Længst foer det fra sin sørgelige Yraa,

Og funkler nu, en Stjerne fra det Blaa!«5. TILBAGEBLIK PAA EWALDS DIGTERLIV.

Af danske Digtere er der ingen, hvis Udviklingsgang saa bestemt lader sig følge, og som under alle personlige Forvildelser og Hjemsøgelser har arbeidet saa selvstændig paa sin digteriske Forædling, som Ewald. Hans Stiil, der var nnder stærk Udvikling endnu i hans sidste Ar-beider, bebudes vistnok i al sin Reenhed allerede ved Klagesangen over Frederik den 5te, som træffende er kaldt vor lyriske Digtekunsts Primula veris. Men efter dette temmelig enestaaende Digt begyndte hans Læreaar, og at han i dem har havt Corneille og Klopstock til Mønstre, er længe at spore. Kun er der ikke saa lidt Overdrivelse i de gjængse Yttringer om Indflydelsen af tydske og navnlig klopstockske Paavirkninger. Afseet fra enkelte tydsk- (ogsaa engelsk-) formede Gloser, af hvilke de færreste vare nye, skriver Ewald usædvanlig reent Dansk, og hans Digtersprog, ikke blot i Sangdigtene, men selv i Oderne, skiller sig ved Varme i Følelse, Klarhed i Tanke og Velklang i Udtryk kjendelig fra den tydske »Bardes« gaadefulde, riimløse Vers, der, som Novalis siger, gjøre et Indtryk lig »Værker af en fremmed Digter, frit oversatte af en Philolog, som ikke er Digter«. Noget Opskruet i Betragtningen af den »høiere« Poesies Væsen og Krav og i Forbindelse dermed noget vist Krampeagtigt i Stilen — der, som al Slags Krampe, smitter — har vel Ewald nærmest faaet fra den Kant;men det aftog hos ham med Aarene. At Klopstock har næret hans Høiagtelse for Digterens Kald og, som det synes, ført ham ind paa bibelske og fædrelandshistoriske Emner, stemmende med hiin »høitidelige, melancholske Tone«, som han udleder fra sin Ungdoms Sorger og Skuffelser, er sagt i det Foregaaende.

Om Grundtonen i sine Digte udtaler han sig i Fortalen (1780): »Har jeg nogentid kunnet skildre noget af Glæden med Sandhed og Styrke, da har det vist været dens Taarer og ikke dens Latter. Religionens festlige, dens gysenopvækkende Fryd, Dydens og de store Handlingers, og de uforskyldt nydte Velgierningers, og den stille helligende Kummers smeltende veemodige Vellyst har maaskee undertiden strømmet følelig igiennem min Harpe. Al anden Slags Glæde vilde blive ukiendelig ved min Sang«. Det Samme siger han i den horatsiské Ode til Moltke (udg. 1780):

»Mig har Krigslyd og Vinen og Elskov Altid mægtig fortryllet, men aldrig Fyldt med Sang; dine rødmende Druer*

Mosel, og Øresunds blussende Piger Kryster jeg taus. *

Stille, sølvgraae som Maanen bag Regnskyer,

Klar som Smiil, der fremspirer af Taarer,

Høi (saa syntes den zittrende Amme)

Svævede Nornen, som fordum i Vuggen Kyste mit Bryst.Derfor sang jeg om Støvets Forbarmer,

Derfor sang jeg om Cimbrernes Venner,

Rolf og Balder og Christian og Fredrik!

Alle, som hørte min smeltende Harpe,

Smiilte og græd«.

Og i et tidligere Leilighedsdigt (senest: 1771) hedder det, i første Udkast:

»Urania! du var min Sanggudinde,

Du lærte mig at løfte Siæl og Sang Høit over Latter; du, Ledsagerinde,

Varst den, som mig op til min Skaber tvang!

Men kun til Klage gavst du, og til Smerte Mig Røst og Lyd; til Graad bestemte du Min Sang, mig selv, min Skiebne og mit Hierte, Og Glæde sang og saae jeg ei endnu«.

Næst de religiøse Emner, udførte i Cantate, Drama, lyrisk Digtning, havde de fædrelandsk-heroiske en særegen Tiltrækning for ham, og som intet Menneske stod høiere for ham end en Helt, var Troskab til Døden, Høimodighed, selvopoffrende Menneskekjærlighed de Dyder, han helst vilde*opsøge hos sine Landsmænd og fremstille i lysende Exempler. Thi Maalet var for ham, ligesom for Holberg, »at være nyttig«; at det væsentlig og ligefrem er Digternes Kald at indpræge Religionens og Dydens og Viisdommens Grundsætninger, udtaler han med en Begeistring, som den Tid Mange deelte med ham; ogsaa hans enkelte satiriske Arbeider ere digtede i denneAand. Om saa end Moralen paa sine Steder stikker noget skaldet igjennem, er der i det Hele ikke let nogen Digter, hvis Værker aande en renere Følelse for hvad der hører til menneskelig Adel og Værdighed, end Ewalds. Den sædelige Reenhed, som fra først til sidst ikke fornægter sig, er under hans Livs mangehaande Forvildelser dobbelt betegnende for hans Personlighed baade som Menneske og Digter.

Gangen i Ewalds Udvikling angive de dramatiske Hovedværker eller snarere Lyriken i disse: fra Hymnerne i »Adam og Eva« til Sangene i »Balders Død« og »Fiskerne«. Thi det er som lyrisk Digter at Ewald havde sin Styrke og har sit Navn i Litteraturen. Mellem Meget, der vanskelig læses uden af Litterairhistorikere, har den nogle af sine skjønneste Vers fra hans Haand. Kun stadfæster det sig her, at hvad der er lettest at læse, har ofte været vanskeligst at skrive. Medens vi vel gjentagende høre Udbrud om hine vellystfulde »Ud-øselser af en med store Billeder opfyldt Siæl, som man meget uegentlig kalder digteriske Arbeider, da de kun ere digteriske Lettelser«, høre vi tillige, at »Riim og anden Velklang« — og hvem er deri hans Mester? — »har al hans Tid kostet ham for meget Hovedbrud, for mange sønderbidte Penne, til at han nogentid skulde troe sig til at være født Versemager«. Vi see det paa hans Kladder (skrevne i Foliobøger, til at have paa Sengen, istedenfor hans tidligere løse Lapper): Adskilligt er ligesom kastet hen, i Hast og Hede, men Andet har krævet gjentagne Tilløb og Rettelsers Rettelser; de aller-smukkeste Vers synes digtede enten lettest eller (som »Natte-Tanker« o. fl.) netop vanskeligst. Tingen er, at Ewald med Skarphed i Tanken og det fineste Øre for Velklang og Sprogtone forbandt baade Standhaftighed og Opfindsomhed til at arbeide frem, hvad der foresvævede ham; »det var ham«, siger han selv, »en Lidelse, om ikke en Umuelighed, at slippe endog den Linie af Hænderne, som han forudsaae at være bestemt til Forglemmelse, førend han selv var fuldkommen fornøiet dermed«.

Intet Under, om vi igjen ikke saa sjælden kunne »see hans Arbeide, hans Angstsved deri«, helst da han, med de ophøiede Emner, han besang, først lidt efter lidt fattede Mod til at dale ned fra den høie Flugt, han havde vant sig til, og det værdige Sprog, som Tidens Smag krævede. I denne Henseende har kanskee det Norske Selskab ikke været uden Virkning paa ham, som han i alt Fald erklærer, at »venskabelige og uvenskabelige Anmærkninger har han rettet sig efter med lige Villighed, saa snart han fandt dem rigtige«. Det var dog mest kun, naar han digtede til Sang, at Ordene turde føie sig simpelt og ligefrem; i Oder og lignende Digte holdt han dem under den strengeste Tugt. Men der er da igjen en egen Ynde, naar engang imellem Naturen gaaer over Optugtelsen. Vi have Prøver derpaa i det sidste, halv bellmanske Vers af Digtet »Vinteren«, med tilhørende Efterskrift (2, S. 188. 330), og især i et Brev til Schønheyder (kort før Udfrielsen fra Søbækshuus), hvori han uforvarende kommer til at skrifte netop om disse Anfægtelser. Han klager over sin forladte Tilstand:»Min arme Pegasus, tænker jeg,

bliver stædig tilsidst. Den dybe sandige Vei, som den maa ælte i, giør at den allerede staaer i eet Skum. Den skulde flyve, vil De sige; det sige fleer,

Og ingen seer de tunge Baand,

Som Skiebnen med barbarisk Haand Har surret om dens raske Vinger.

Ak Ven! i Lænker flyves ei,

Og forspændt paa en sandig Vei Er det et modigt Dyr, som springer.

Der har De engang, imod al min Sædvane, et Impromptu. Phoebus tilgive mig det! men jeg burde give Dem en Prøve af det Trott, som min Stilling giør mig best skikked til. De seer, min beste Ven, at det er ingen Odeflugt«.

I Brevene, ikke just dem til hans Høivelbaarenhed Statssecretair Guldberg, men til Spendrup og andre gamle Venner, kunde han slaae sig løs fra Alt, hvad der ligner Odeflugt: »Jeg finder Lindring i at skrive Sladder, og om jeg ikke skrev det til dig, saa skrev jeg det maaskee til Verden; saa er det da bedre, at du lider, end den«. Ogsaa de for Verden bestemte prosaiske Skrifter, hans Levnet, Fortaler, Afhandlinger, ere dog gjerne holdte saa temmelig i daglig Tale: noget ordrige, men varmt beaandede af Følelsens- Ild eller af det spillende Lune, hvilket han kun som Digter trængte tilbage.

Af større Digterværker er hans sidste, Syngespillet »Fiskerne«, det, der slaaer ind paa den hjemligste Tone,ihvorvel allerede »Balders Død« forlod den stivere Form og i Sangene fik disse Naturlyd, der ikke komme og heller ikke døe med den vexlende Tidssmag. Den Umiddelbarhed, han mere og mere havde tilvant sig ved prosaisk Forfatterskab, den skarpe Iagttagelse af Samtiden, af Hverdagsmennesket, det mangeaarige Samliv med Almuen, hvis Tankegang og Udtryksmaade han blev fortrolig med, maatte nødvendigviis komme hans Digterstiil tilgode; hvad han havde lært ved Læsning af fremmede Mønstre eller i Livets og Lidelsernes Skole, havde modnet sig; og disse forskjellige Indtryk begyndte at gribe sammen. Hans Biograph (s. o.) bemærker, paa sin Viis* at Ewald fik »den Idee, ogsaa at undervise den almindelige Mand ved Folke-Sange; nogle saadanne findes i hans Fiskere«. Formodentlig sigtes herved til Sangene »Kong Christian« og »Liden Gunver«. Men netop de Sange staae dog snarest som Forbud paa en ny Retning i Digtekunsten og anslaae Toner, der først skulde lyde for en følgende Slægt. * De fleerstemmige, kunstig flettede Sange i »Fiskerne«, Sextetten og de andre, som ere nærmere omtalte ovenfor (S. 85-6), disse vise, saavidt jeg skjøn-ner, Høidepunktet af den eiendommelig ewaldske Digtning. Til dette Punkt har han fulgt eller ført den alvorlige Stiil i vor Digtekunst. Hentæret af Sorg og Sygdom døde han, i sit 38te Aar, en Alder, i hvilken Holberg ikke havde digtet sine Comedier og Kingo ikke sine Psalmer.

Ewalds Værker, der næsten det ene efter det andet maatte gaae nye Veie, have, selv hvor Læsningen falder noget besværlig, idetmindste som Begyndelser, Forsøg,Studier, en eiendommelig Interesse. Det fuldendte Mesterskab i saamange af hans Stemnings- og Tankedigte, med de bestandig nye og nye Rhythmer, eller af Prosastykkerne, der ere som skrevne igaar, — hans Indvirkning paa den længe modstræbende store Kreds, hos hvem han lidt efter lidt skaffede en ny Retning i Digtekunsten Indgang —, endelig ogsaa hans Eftervirkninger paa andre Digtere, sikkre ham en høi Plads i vor Litteratur.

Nærmest Ewalds Tid — foruden Efterlignere, der ubevidst parodierede Odestilen — staaer Digteren Thaa-rup, med de national-idylliske Syngespil »Høstgildet« og »Peters Bryllup«, en mild Gjenklang af »Fiskerne«, lidt lavmælet, som Eccho pleier at være. Af den følgende Slægts store Digtere har Baggesen Mere tilfælleds med Ewald, end det strax skulde synes: Skarpsindighed, Selvkritik, ved Siden deraf en henrivende Conversations-gave, som hos ham skaber en ny Digtart i »Riimbrevene«, medens den hos Ewald indskrænker sig til Prosa, men her undertiden taler et Sprog, vi ellers kun træffe hos Baggesen: naar man f. Ex. læser Capitlet om det første Møde med Arendse (s. o. S. 8 ff.), er det næsten utroligt, skjøndt det er vist, at Labyrinthens Forfatter ikke havde kjendt dette sit livagtige Forbillede. At de Hymner og Oder, i hvilke han tog Ewald til Mønster, og som han ikke var langt fra at ansee for sit egentlige Fag, høre til hans svageste Digte, er almindelig antaget. Imidlertid var dog Ewald den, der først havde tændt den digteriske Gnist hos ham. Hans Ungdomsforsøg — deriblandt Digtet »Da

Ewald døde«, som han har skrevet som Skolediscipeli Slagelse, — vidne umiskjendelig derom, og han siger det ligefrem i de Vers, han skrev i Schleppegrells Stambog, under Ewalds »Haab og Erindring«, hvor han sammenligner sig med Memnons Støtte, der klinger, naar Solens første Straaler berøre den: »Lig Memnons Støtte —

Jeg pludselig blev varm og fuld af Liv, Da Dans Begeistrings-Sol opgik; Jeg sang; din Glands, o Ewald! var det Bliv, Hvorved mit Orgel Stemme fik.

Din Hymnes Straaler tændte første Gang Med apollonisk Ild min Sjæl; Og aldrig glemmer jeg, at denne Sang Var Ewalds Sang til Schleppegrell«.

Fra Oehlenschläger have vi allerede ovenfor hørt den samme Tilstaaelse, og ingen Forfatter har gjort Mere end han for at frede om Ewalds Minde. Han har skrevet hans Levnet, holdt sine første Forelæsninger over hans Værker, sunget ved hans Grav og gjentagende udtalt, hvormeget han selv skyldte ham, og hvor høit han elskede ham:

»Ak, der var Een! Skjøndt fortæret af Smerte, Skjenkte ham Gud en udødelig Flamme Og for Naturen det aabneste Hjerte; Han kunde tolke, hvad Andre kun stamme!«

Ewald, der, efter Oehlenschlägers Ord, ved »Rolf Krage« og »Balders Død« »vakte de første Funker af nordisk Digterild i hans Hjerte«, havde alt samlet den lyttendeKreds, der stod og ventede paa ham. Og tillige derved havde han beredt Veien, at han, prøvende og granskende, lærte mere og mere at forbinde de fulde, rige Toner med den strengeste Stiil i Kunsten. Hvem kan beregne, hvilke Vildskud der vare skudte op fra den tydsk-romantiske Skole, hvis ikke Oehlenschläger havde havt Ewald til Forgjænger! Der er et Riimbrev af Baggesen fra »Noureddin Baggesen« til »Aladdin Adam Oehlenschläger«, hvori han tilraaber den rødmussede Dreng, som, belæsset med Hulens Frugter, med Schlegelske Pærer og Tieckske Blommer, er nær ved at glemme Tryllelampen over de glimrende Stene, — og kalder ham op af Hulen:

»Stig op! stig op! Høit! høiere! til Bjerget! til dets Top! Der sæt Dig, Lykkelige! ved min Side! Og jeg, som ikke Lampen har, men veed Om Lampens Brug og Lampens Aand Besked, Vil lære Dig, dens Kobberrust at gnide!«

Der er noget Slaaende ved Sammenligningen, ligesom den er mesterlig udført. Kun var det ikke Baggesen, det var Ewald, der ved Søgen og Gransken havde fundet den skjulte Indgang til Hulen, hvor Oehlenschläger med sin Aladdin-Natur strax fandt den forunderlige Lampe.

Men det maa gjentages: Ewald har ikke sin største, end sige sin eneste Betydning ved hvad han har virket igjennem Andre. Han har selv digtet »udødelige Sange«; i dem har han en personlig Udødelighed i vor Litteratur.6. DIGTE OG SANGE AF EWALD, EFTER TIDS-FØLGEN.

KLAGESANG OVER FREDERIK DEN FEMTE. (Ved Sørgefesten i Christiansborg Slotskirke, den 18de Marts 1766.)

Hold, Taare, op at trille,

Og du, vor Cithar, stille!

Nu bæres Kongen bort Til Graven.

Nu bæres Kongen bort til Graven.

Lad det forgrædte Øie Sig end engang fornøie;

Vi see vor Frederik Ei mere.

Vi see vor Frederik ei mere.

O Ynk! saa bær da, Norden,

Din største Skat til Jorden!

Op, Cimbrer, følger med Og klager!

Op, Cimbrer, følger med og klager!

Viis, Naadig og Retfærdig,

Dig og din Throne Værdig:Tag disse Navne med I Graven!

Tag disse Navne med i Graven!

Farvel, vor døde Glæde!

Vi kan ei meer end græde;

Tag disse Taarer med I Graven!

Tag disse Taarer med i Graven!

Hold, Taare, op at trille,

Og du, vor Cithar, stille!

Nu bæres Kongen bort Til Graven.

Nu bæres Kongen bort til Graven.

EVA I EDENS HAVE.

(Monolog af „Adam og Eva“, udg. 1769.)

Eva.

Hist, hvor den krumme Flod imellem Roser skummer, Der vaagnede jeg først op af en evig Slummer.

Der er det, at jeg først mig selv opdaget har,

Og, om jeg før var til, først følte, at jeg var.

Hvor undredes jeg da! jeg spurgte Træer og Stene, Naar og hvorfra jeg kom, og om jeg var allene,Og om de mig ei før paa andre Steder saae,

Og hvem der bragte mig til Stedet, hvor jeg laae?

Jeg, raabte jeg, jeg er — Er! men hvor skal jeg lære: Hvad er dog vel en Jeg, hvad er det vel at være?

En Tanke? Nei, jeg seer! men hvad frembragte mig? Gav du mig vel, o Flod, et Liv, som fattes dig?

Nei! Gav I, tause Træer, det Mæle, som I tabte?

Nei! Har jeg skabt mig selv? Hvor stod jeg da jeg skabte Hvor var jeg før jeg blev? Nei! — Da, du gode Du, Som gav mig Liv og Lys, da kom jeg dig ihu,

Da bad jeg første Gang! Mit nylig skabte Hierte Fandt nye Bevægelser; det følte, det begierte,

Det brændte og det slog. Uvist, til hvem det bad,

Og uvist selv hvorom, bad det, jeg veed ei hvad.

Snart saae jeg henrykt om til Flodens klare Bølger, Hvor, naar jeg gaaer derved, mit Billede mig følger. Jeg fandt, at jeg var smuk, og Hiertet svulmede Af Glæde over mig op til min Skabere.

Snart saae jeg henrykt om, og fandt, at jeg var ene. Men Gud! og du min Lyst! fra hine tætte Grene Gik Saligheder ud. O søde andet Bliv!

Jeg saae en anden Jeg, og fandt et dobbelt Liv.

Ah Elskov, Følelse som qvæler alle Tanker!

Og du mit kielne Suk, som i mit Hierte banker,

Og stedse voxende opløfter Siæl og Bryst,

Og sænker Sands og Vid i, ak i lutter Lyst!

Tie! Gud er al min Sang, Gud, alt det Godes Skaber! Og du, bundløse Svælg, hvori min Siæl sig taber!Da raørknes Solene, naar Siælen sank i dig, Og følte Skaberen, og at den var ham liig!

ADAMS OG EVAS LOVSANG. (Af „Adam og Eva“, udg. 1769.)

Eva.

Tid kan blotte Floders Grunde,

Havets Svælg kan øses ud;

Men ei Evigheder kunde Tømme dig, algode Gud!

Stierner taltes, men dit Alt, Godhed, bliver aldrig talt!

Adam.

Solen hielper spæde Poder Med en Faders Omhu frem.

Eva.

Jorden, Blomsters ømme Moder,

Deler Liv og Kraft med dem.

Begge.

Men Guds Godhed og hans Ord Skabte Blomster, Sol og Jord.

Adam.

Da mit Intet blev, og tænkte,

Var jeg henrykt ved mit Bliv;

Men den Gud, som Livet skienkte, Gav mig og et saligt Liv.Begge.

Til vort Intet har han lagt Viisdom, Hellighed og Magt.

Adam.

Urandsagelige Skaber!

Eva.

0 bundløse Godheds Hav!

Begge.

Siæl og Sands og Yid sig taber

1 det Gode, som han gav.

Eva.

God i Gaver!

Adam.

God i Bud!

Begge.

Evig, evig gode Gud!

FORSONINGEN.

(Af Slutningssangen i „Adam og Eva“, udg. 1769.)

Adam.

Jeg stod paa Pynten af en bundløs Afgrund, Forfulgt af Almagt, trykt af Herrens Yrede,

Og ved min Side zittrede Mandinden.

Men under os opvoxte grumme Luer,

Og udaf Luen brølte grumme Kiæmper,Som kom for at opsluge Rovet.

Da skreg jeg i min Angst: ak, hvo kan frelse, Ei fra de grumme Luer,

Ei fra de grumme Kiæmper,

Men fra min Skabers Vrede?

Men Himlen taug, og ingen var, som turde Gaae frem, at frelse mig for Almagts Vrede,

Og Almagt kunde selv ei frelse for sin Vrede. Da saae jeg Naadens Straaler! Guds Eenbaarne, Den Eneste, som kunde frelse,

Var skiult i Naadens Straaler!

Da kom han fuld af Medynk over Støvet,

Og frelste det, og stod for Almagts Vrede,

At den ei slog os ned i Dybet.

O Gud, du er for stor til vore Læber,

Men Hiertet, Hiertet stræber Til sin Forløsere!

SØIiGEDIGT OVER ARNSBACH. (En Ven af Ewald, død i Marts 1772.)

Her traf han mig! her i mit fulde Hierte, Fandt jeg den dødelige Piil!

Kun skrækkelig for Børn, kun følt af Daarer! Seer mig, Forsagte! seer, om spildte Taarer Vanære mig! jeg fandt den uden Smerte,

Og maaler Saaret med et roligt Smiil.See, var det ei til Saar at evig Orden Bestemte Dødeliges Bryst?

Den Kloge læger dem, men kun den Svage Opirrer dem til Smerte ved sin Klage.

Afvende, svække Taarer Almagts Torden? Tilbagekalde Suk forsvundet Lyst?

Selv denne Kulde, denne lis, som sniger Her op til Hiertet med mit Blod,

Den hærder mig. At Solen rødmer, graaner,

At Jorden vakler, flyer, at Livet daaner,

Det smerter ei; og dette Suk, som stiger Dybt af mit Bryst, er Vidne til mit Mod.

Død! Arnsbach død! Dag, som saa taus frembryder, Du har ei fundet ham igien!

Tom er du, Dag! — O du som var min Glæde,

Hvor er du? — Ak, men tie, du Drift at græde!

Men siger mig, o I hvis Taare flyder,

Er han da død, og har jeg tabt min Ven?

Saa at det ædelste, det beste Hierte Slaaer ikke, evig ikke meer?

Og Dyd skal aldrig, Gienskin af den Høie Skal aldrig straale fra det brustne Øie?

Hvad vil du, Taare? tie, du Tolk af Smerte!

Kan Suk besiæle Mennesket af Leer?

Ak kunde Graad, og blodig Graad oplive Min Arnsbach, Asken af min Lyst!

Men nei! den Død, som intet kan forsone,Har alt opreist sin skrækkelige Throne

I Venskabs Helligdom! hvo kan fordrive Tyrannen af det elskte, kolde Bryst?

Nei, kun forgieves, kun forgieves flyder Den hede Graad, forgieves slaaer Mit Hierte høit! — Ha, nei! hvi vil jeg græde? Nei, synge vil jeg om min døde Glæde;

Citharen skal fortælle Arnsbachs Dyder Og tale om ham med det sidste Aar.

Men reen og høi og ædel skal du være,

Min Sang! saaledes var min Ven!

Hver Følelse, hver Tanke saae man blinke I rene Smiil; skiøn uden Slør og Sminke

Var Arnsbachs Siæl, usmittet som hans Ære, Og aaben for enhver som Himmelen!

Høi var hans Siæl, og rolig og fornøiet,

I Fare kiæk, i Modgang mild,

I Medgang stærk, i Skygge og i Flamme,

I Venners og i Dødens Arm den samme,

Saa stod hans Dyd, som Klippen staaer ubøiet I Storm, og smelter ei ved Solens Ild.

Og ædel var han, øm ved fremmed Smerte, Betænkt paa. Ubekiendtes Vel,

Til Trøst, til Raad, til Redning altid færdig,

Og aldrig haard af Dyd mod en Ynkværdig,

Selv Svages Feil fandt Medynk i hans Hierte, Men Dyd var ene mægtig i hans Siæl.Hvad vil du, Taare! nu da Sang opliver Min Lyst? vil du da qvæle den?

Hvi svækkes Harpens Lyd, hvi døer min Stemme? Syng høit, at andre Slægter maae fornemme

Hans Mod som Christen og som Helt, hans Iver Som Undersaat, som Broder, og som Ven!

Syng om enhver af de forsvundne Dyder —

Men ak, men Angst har qvalt min Aand!

Død er han, død! Dog vil jeg ikke græde;

Algodhed tog ham. Syng om salig Glæde,

Syng høit! — Men Hiertet smelter, Taaren flyder, Og Harpen falder af den svage Haand!

NATTE-TANKER.

(Senest: December 1772; ikke udgivet af Forf selv.)

I tur tf d the toneful Art From sounds to things, from Fancy to the heart.

I Nattens fredelige Skygge,

Naar Armod og den trætte Flid.

Og nøgne Dyder slumre trygge Og drømme om en bedre Tid;

Naar Trættens Træl er hæs af Skrig; Naar Vold er mæt af Armods Taarer, Og naar den Vise, glemt af Daarer,

Tør nyde Skaberen og Sig;Naar Haab venskabelig besøger Den angrende Misdæders Bryst;

Naar Smerten glemmer sig, og spøger Med Billeder af fremmed Lyst;

Naar Ærens, og naar Guldets Træl Omvelte sig blant Angst og Kummer: Da kommer Glæde til min Slummer Og salig Vellyst til min Siæl.

Da naar den bange Vandrer standser Ved Mosens blege Meteor,

Og ved den røde Ild, som dandser Bag Nattens frygtelige Floj;

Naar Haaret kryber, naar hans Knæe Blev svagt, naar Spotteren paakalder En Gud, af Skræk for Løv som falder, Af Angst for Skyggen af et Træe;

Da naar han lever op, og glemmer En Frygt, som trued ham med Dyd, Ved vidt adspredte Hundes Stemmer Og ved bekiendte Klokkers Lyd, Indtil igien et Stierneskud Udpresser Anger af den Svage,

Som ønsker Lyset kun tilbage For ret at turde trodse Gud;

Naar Mørkets Fyrster forestille Ret løierlige Spøgelser,

For til et Tidsfordriv at drille De taabelige Mennesker;Naar Uglen skriger om Fortræd, Og Dødens lodne Spaamænd tude: Da kommer Haabet til min Pude, Og Livet til mit Hvilested.

Thi den, som Phoebus tilig lærte Sin underlige Harmonie,

Hans varme, fulde, store Hierte Udbrede Himlene sig i;

Hans Siæl omspænder Solene, Hans stærke Tanke griber Tiden, Og nu og da, og før og siden Adspred'er ei hans Følelse.

VALKYRIERNES MØDE.

(Tercet af „Balders Død“, digtet i Sommeren 1773.)

Alle Tre.

Over Bierg, over Dal,

Over brusende Søer Utrættede svinger Valhalliske Møer De blodige Vinger.

Døer! kiæmper og døer!

Er det Budskab, de bringer.

Den Første.

Ei Sottesengs Qval,Den Anden.

Ei Haanhed,

Den Tredie.

Ei Fængsel, Alle Tre.

Men Heltenes Længsel, Men Banesaar bringer Yalhalliske Møer,

Over Bierg, over Dal, Over brusende Søer,

Paa blodige Yinger.

Den Ferste,

Den bragende Lyd Af blinkende Spyd Er min eneste Fryd.

Dm Anden.

Den Døendes Røst,

Det rallende Bryst Er min kiæreste Lyst.

Den Tredie.

De hvinende Skrig Ved Kiæmpernes Liig, De mætte først mig.

Alle Tre.

Døer! kiæmper og døer!

Over Bierg, over Dal, Over brusende Søer Utrættede svingerValhalliske Møer De blodige Vinger.

Døer! kiæmper og døer! Er det Budskab, de bringer.

VALKYRIERNES SANG I HULEN. (Tercet af »Balders Død“, digtet i Sommeren 1773.)

Den Første.

Buldrende brøle Nastronds Flampier;

Dybene føle Valhals Møe.

Den Anden.

Svovlede Lue,

For hvis Bragen Aserne grue,

Skiebnen adlyd!

Rota.

Giftige Flammer,

Hærder et Spyd For Valhals Møe!

Alle Tre.

Giftige Flammer,

Hærder et Spyd For Valhals Møe!Rota.

Den som det rammer,

Den skal døe!

Den Første.

Den som det rammer,

Den skal døe!

Den Anden.

Den som det rammer,

Den skal døe!

Alle Tre.

Den som det rammer,

Den skal døe!

Rota.

Saa, det er nok! nu skal dets røde Spidse Afkiøles her. Nu vender Kredsen baglænds!

Og, som vi gaae, saa gaae dens Liv tilbage,

Som Spydet naaer! Som Nastronds Gnister slukkes, Saa skal dens Liv forsvinde, som det saarer.

Alle Tre.

I Saft af Ruder Og Firblads-Kløver,

I Marv af Biørne,

Og Blod af Trolde,

Og spraglet Edder Skal Spydet kiøles,

Tre Gange kiøles Af Nastronds Flammer,

Til Yalhals Møe!Rota.

Den som det rammer, Han skal døe!

Den Første.

Den som det rammer, Han skal døe!

Den Anden.

Den som det rammer, Han skal døe!

Alle Tre.

Den som det rammer, Han skal døe!

SØRGE-CANTATE OVER FREDERIK SUHM.

(Kammerh. Suhms eneste Søn, død, 16 Aar gammel, i Januar 1778.)

Chor.

See da, tag da Offeret,

Strenge Gud, som du begierte!

Styrk os, lær os bringe det Med et ugienstridigt Hierte!

Tag vor Fryd, Almægtige!

Ak det var vor eneste!

Solo.

Abraham adlød din Dom,

Mamre hørte Saras Klage,

Og du smiilte, og han komVed sin Isaaks Arm tilbage.

Ak for os var Naaden døv!

Al vor Lyst, vort Haab er Støv! Tutti.

Langsomt gaae vi, hver for sig, Isserne med Støv bestrøede.

Angstfuld, vild, med bittre Skrig, Seer os Moderen i Møde.

»Ak min Søn, min Søn, jeg seer Aldrig dig, ak aldrig meer!« — Aria.

Svøbt i Glands af din Forsoner, Elskte, skiult i Svælg af Fryd, Mærker du blant Glædens Toner Ei vor Jammers hæse Lyd.

Nyd din Lyst! vor Graad skal væde Graven, Asken af vor Glæde,

Og hvert Fodspor af din Dyd! Choral.

Knæl, og tilbeed Hans Miskundhed,

Hvis Domme vi tilbede!

Frelste Siæl, dig gav han Fred,

Os kun traf hans Vrede!

Priis, glade Aand,

Din Frelsers Haand,

Som gav dig Livets Krone!

Evig frie for Støvets Baand Knæl for Naadens Throne!Dig har hans Røst Lægt og forløst,

Os fængsler den og saarer! Vi beholdt kun til vor Trøst Disse hede Taarer!

ODE TIL SIÆLEN.

(„/ Anledning af Pindsefesten 1778".)

Siig, du nedfaldne, spæde, afmægtige Broder af Engle! siig, hvi udspreder du Fiærløse Vinger? Ak forgieves

Flagrer du op mod din første Bolig!

Som da, naar Ørnens neppe bedunede Unge forvoven glemmer sin Moders Røst,

Og klavrende paa Redens Kanter Styrter, og vaagner i kolde Skygger;

Paa Myrens Fodstie føler den krybende Sin tabte Høihed, føler sig Ørn endnu,

Og higer som dens ædle Brødre,

Efter din Straale, du Dagens Hersker!

Som den da drømmer Kræfter, og hoppende Ofte udstrækker skaldede Vingebeen Forgieves, til den ømme Moder Bærer den selv til sin høie Rede:

•i i i ii, Saa skal og du, som altid utrættelig Flagrer og hopper høit fra dit kolde Muld,

O faldne Siæl, saa skal du aldrig Stride dig op til dit lyse Udspring;

Aldrig, før Aanden, under hvis Vinger du Fordum, oplivet, undrende fandt dig selv, Og i dit Selv et Svælg af Glæde, Verdeners Vel og Algodheds Lovsang;

Aldrig, før han, som tænder Cherubernes Flammende Tanker, medynksfuld bærer dig Op til de Himle, som du Arme

Trodsig forlodst, at udspeide Mørket!

Herlig, ak herlig var du, da Jubelsang Vakte dig, da dit blivende Øiekast

Saae Godheds Værk og Viisdoms Under Svæve uslørede trindt omkring dig.

Natten, med al sin blendende, giftige Taage, undflyede Dagskiæret af din Glands, Du rene Gnist af den Fuldkomne!

Skygger forsvandt i din lyse Omkreds.

Men da nu evig Viisdom opelskte dig,

Men da din Flamme voxte, da Kiærlighed Opfyldte den med Kraft, og gav den Evner og Drift at velsigne Verdner:0 da istemte Dalenes Tusinde

Daglig din Lovsang, Biergene svarte dem!

Du følte Dig i deres Glæde,

Følte dig stor og din Skaber værdig.

Herlig, ak herlig var du, o faldne Siæl,

Lys var din Bolig! Ak du erindrer det;

Dybt i dit Mulm, i Slangers Hule,

Tænker du dig de forsvundne Straaler.

Blussende ved det Leer, som du kryber i, Væmmed ved Yrimlets frække Fortrolighed, Opsvinger du dig, vild, utrætted,

Høit, som en springende Hval mod Solen.

Føler du ei din Tunghed, og glemmer du Evig din Afmagt og de forsøgte Fald,

Og seer du ei dig selv, du Dyndets Borger, og blues for lyse Himle:

O da frembryde Lynild af Sinais Truende Skygger! Glimt af Retfærdighed Adsprede Stoltheds Drøm og Ondskabs Giftige Dunster og Nattens Blendværk!

O da bestraale Dommerens Øiekast Pølen, hvori du brusende tumler dig;

At den maa være dig og al din

Jammer et Speil, som du ei kan undflye!See dig, o see din hielpløse Nøgenhed!

See dig nedbøiet under din Last af Leer,

Udtært af Qvalm og Gift, du blege,

Gispende Gienfærd af Jordens Hersker!

See dig omspændt af Snarer, bespeidet af

Lurende Rovdyr, Tigre, og lokkende Sireners Vink, og Klapperslangens

Gnistrende Øien, hvorved man svimler!

Over dig see dit svulmende Ønskes Vei,

Grundløse Svælg, og intet at hvile ved!

See . dem, og stiig, og naae Cherubens Flammende Sværd og dit Edens Ildhegn!

Drukken af Mismod, kald nu din rasende

Stolthed og kald hver sværmerisk Drøm til Hielp! Storm i din Ruus mod Almagt, glem den,

Troe dig i Pisons bestraalte Lunde!

Mørkets uhumske Flygtling! og tør du da

Dristig beskygge Glands af den Helligste?

Veedst du et Figentræe, hvis Blade

Skiule dit Dynd for hans Vredes Aasyn?

Arme Nedfaldne, vaagn af din stolte Drøm!

Vaagn, og ydmyget under din Brødes Vægt

‘ Udbred din Angst og al din Jammer,

Sukkende, for dine Ønskers Fader!Da skal ham ynkes over den døende Gnist af sin Aand, som ulmer paa Nattens Bred Da skal han redde den fra Mørkets Qvælende Damp og det kolde Mismod;

Da skal en salig Straale fra Golgatha Vise den Strøm, som Siæle kan luttres i,

Og Offeret, hvis Blod kan stille Dommerens Harm, som nedstyrter Gledne;

Da skal du henrykt see det, at Lysets Aand Dalende spreder kiærlige Vinger ud,

Og zittrende, veemodig, smelted

Føle hans Vink og hans Glæders Aande!

Svulmende af hans voxende Straalers Ild Skal da din Lovsang stræbe at møde ham,

Og undrende skal de Ufaldne Høre den Helliges Priis fra Dybet!

Men da, o Himmel! naar nu hans evige Kiærligheds Flamme vældig omspænder dig;

Naar han opløfter dig fra Dybet,

Op fra dit Mulm, til Algodheds Throne;

Naar du fra Naadens Arme, nu gysende,

Neppe tør see det Svælg, som du frelstes af:

O da skal Takkens ømme Vellyst Fylde din Sang og din høie Harpe!Da skal din Taare høit, som Cherubers Chor, Prise den Aand, som rev dig af Nattens Favn, Og alle Himlene skal svare:

Stor er den Aand, som opløfter Faldne!

SEXTET AF FISKERNE.

(Slutning af 1ste Handling, digtet i Juli 1118.)

(Anders en gammel Fisker; Gunild hans Hustru; Lise og Birthe deres Døttre; Knud Fisker, forlovet med Birthe; Svend Fisker, forlovet med Lise.)

Svend.

Endnu kan jeg høre,

Hvor ængstlig de raabe;

Mit gysende Øre,

Mit Hierte fornemmer De hvinende Stemmer,

Som stride mod Braget Af Himmel og Hav.

Gunild.

Ak Hiertet maa bløde!

Hvad kan de da haabe,

Som Taarer kun møde Fra hielpløs-e Bredde?

Ak intet kan redde!

Gunild, Lise og Birthe.

Ak intet kan redde!Lise.

Hver seer nu i Vraget Sin Jord og sin Grav.

Gunild, Lise og Birthe. Hver seer nu i Vraget Sin Jord og sin Grav.

Knud.

Mit Inderste brænder! Svend.

Ak naar de udstrække De kolde, de matte,

De zittrende Hænder,

Da græder den Kiække!

Lise.

Ha hvad kan de haabe, De arme Forladte,

Som Døden omspænder?

Knud.

Jeg elsker de Kiække, Fordi de tør haabe,

Trods Nordvind og Hav.

Gunild.

Ak hvad kan de haabe Fra hielpløse Bredde?

Gunild, Lise og Birthe. Ak hvad kan de haabe Fra hielpløse Bredde?Anders.

Ak han, i hvis Hænder Et Hav er en Draabe, Han ene kan redde Det Liv, som han gav! Alle.

Ak han, i hvis Hænder Et Hav er en Draabe, Han ene kan redde

Det Liv, som han gav! Svend.

Hvad, om vi prøve?

Lise.

Grumme, hvorpaa? Knud. Niddinger tøve!

Birthe.

Nu tør du gaae?

Svend.

Hielpløse Sukke!

Knud. Kraftløse Taare!

Svend.

Ha, jeg kan føle Brand i mit Hierte.

Birthe.

Den vil vi kiøle Ved vore Sukke.Knud.

Ha, i hver Aare Brænder en Smerte!

Lise.

Den skal vor Taare Stræbe at slukke.

Svend.

Hielpløse Sakke!

Knud.

Kraftløse Taare!

Svend.

Ha, vi vil prøve!

Lise.

Grumme, hvorpaa?

Knud.

Niddinger tøve!

Birthe.

Nu tør du gaae?

Svend og Knud. Kom, vi vil prøve!

(De tage Anders ved Haanden, og vil gaae.)

Lise (til Svend). Grumme, du vil dog ei Flye fra mit Bryst og døe? Svar mig, o Elskte, svar! Vil du? ah, kunde du?Birthe (til Knud). Mig kan du sige Nei,

Kold mod din Fæstemøe? Yiid, at jeg ikke har Glemt din Foragt endnu!

Lise.

Kan du forlade mig,

Naar kun et fremmed Skrig Kalder til Død og Grav? Birthe.

Naar kun en fremmed Røst Raaber om Hielp og Trøst, Trodser du Storm og Hav? Svend.

Tænk, at det gielder om Menneskers dyre Liv!

Anders, Svend og Knud. Tænk, at det gielder om Menneskers dyre Liv!

Knud (til Svend). Ven, har du Mod, saa kom!/ Lise (lil Svend).

Er jeg dig kiær, saa bliv! Svend.

Elskte, det gielder om Menneskers dyre Liv!

Anders, Svend og Knud. Elskte, det gielder om Menneskers dyre Liv!Lise.

Grumme, du vil dog ei Flye fra mit Bryst og døe?

Birthe.

Mig kan du sige Nei,

Kold mod din Fæstemøe?

Svend.

Tie dog, o Elskte, tie!

Glem det, som Frygten spaaer Glem, at det forestaaer;

Tænk, om det var forbi!

Knud.

Himmel! ak naar vi nu Roede med Seier hiem,

Og havde reddet dem!

Fader, hvad siger du?

Svend og Knud.

Fader, hvad siger du?

Anders.

Nu, da det gielder om Menneskers dyre Liv . . .

Svend og Knud.

Modige Gamle, kom!

Lise og Birthe.

Fader, ak Fader, bliv!Lise.

Himmel! og om de nu,

I det oprørte Hav,

Søge sig selv en Grav! Moder, hvad siger du?

Lise og Birthe.

Moder, hvad siger du?

Gunild.

Ak! — men det gielder om Menneskers dyre Liv.

Anders, Svend, Knud og Gunild. Elskte, det gielder om Menneskers dyre Liv!

Svend.

Endnu kan jeg høre,

Hvor ængstlig de raabe;

Mit gysende Øre,

Mit Hierte fornemmer De hvinende Stemmer.

Gunild.

Ah Hiertet maa bløde!

Hvad kan de da haabe,

Som Taarer kun møde Fra hielpløse Bredde?

Svend.

Ah kunde vi redde!

Lise og Birthe.

Ak intet kan redde!Anders, Svend og Knud. Ah kunde vi redde!

Svend.

Mit Inderste brænder!

Lise.

Ak hvad tør du haabe? Knud.

Ha skal da de Kiække, Som Døden omspænder, Forgieves udstrække De trættede Hænder Mod Dannemarks Bredde? Lise.

Hvad tør du da haabe?

Birthe.

Ak intet kan redde!

Anders.

Den Gud, i hvis Hsénder Et Hav er en Draabe, Hans Almagt kan redde.

Gunild.

Han ene kan redde.

Anders, Svend og Knud. Ved os kan han redde Det Liv, som han gav. Alle.

Den Gud, i hvis Hænder Et Hav er en Draabe, Hans Miskundhed redde!Anders.

Han styrker de Hænder, Som prøve at redde.

Svend,

O bød han os redde!

Knud.

Han byder os redde.

Anders, Svend og Knud. Ved os kan han redde Det Liv, som han gav. Gunild, Lise og Birthe. Hans Miskundhed redde Det Liv, som han gav! Alle.

Den Gud, i hvis Hænder Et Hav er en Draabe,

. Hans Miskundhed redde Det Liv, som han gav!

SØEMANDSSANG.

(Knud i „Fiskerne", digtet i Sommeren 1778.)

En Søemand med et modigt Bryst Kan aldrig fattes Penge.

Tab skiærper kun hans Vindelyst,

Og Armod er ham som en Dyst,

Der ei kan vare længe.Naar Søen plyndrer fra sin Ven, Og sætter ham paa Prøve,

Da leer han, kun, og tvinger den, At bringe tifold det igien,

Som den har turdet røve.

Han sadler dristig Havet op, Saasnart hans Hierte lyster;

Og rider høi paa Bølgens Top,

I Trav og susende Galop,

Til guldbestrøede Kyster.

Flux er han der saa riig han vil, Og lystig som den Rige;

Og sætter Bovenbramseil til,

Og flyver glad med Sang og Spil Tilbage til sin Pige.

ORLOGS VISE.

(Knud i „Fiskernedigtet i Sommeren 1778.)

Kong Christian stod ved høien Mast

I Røg og Damp.

Hans Værge hamrede saa fast,

At Gothens Hielm og Hierne brast.

Da sank hvert fiendtligt Speil og Mast

I Røg og Damp.

Flye, skreg de, flye, hvad flygte kan! Hvo staaer for Danmarks Christian

I Kamp ?Niels Juel gav Agt paa Stormens Brag.

Nu er det Tid!

Han heisede det røde Flag,

Og slog paa Fienden Slag i Slag.

Da skreg de høit blant Stormens Brag: Nu er det Tid!

Flye, skreg de, hver som veed et Skiul! Hvo kan bestaae for Danmarks Juel

I Strid?

O Nordhav, Glimt af Vessel brød Din mørke Skye!

Da tyede Kiæmper til dit Skiød;

Thi med ham lynte Skræk og Død.

Fra Vallen hørtes Vraal, som brød Den tykke Skye.

Fra Danmark lyner Tordenskiold;

Hver give sig i Himlens Vold,

Og flye!

Du Danskes Vei til Roes og Magt,.

Sortladne Hav!

Modtag din Ven, som uforsagt Tør møde Faren med Foragt,

Saa stolt, som du, mod Stormens Magt, Sortladne Hav!

Og rask igiennem Larm og Spil Og Kamp og Seier før mig til Min Grav!LIDEN GUNVER.

(Lise i „Fiskernedigtet i Sommeren 1778.)

Liden Gunver vandrer som helst i Qvel,

Saa tankefuld.

Hendes Hierte var Vox, hendes unge Siæl Var prøvet Guld.

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

Liden Gunver meder med Silken-Snor Ved JBEavets Bred;

Da hævedes Bølgen, og Vandet foer Saa bradt afsted.

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

Skiøn Havmand sig op af Havet skiød, Beklædt med Tang.

Hans Øie var kiærligt, hans Tale var sød,

Som Harpers Klang.

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

Liden Gunver, du martrer mig Dag og* Nat Med Elskovs Ild!

Mit Hierte vansmægter, min Siæl er mat.

O vær dog mild!

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

Du rækker mig kun din sneehvide Arm Paa Søemands Troe;

Saa trykker jeg den til min brændende Barm, Saa faaer jeg Roe.

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!Liden Gunver! mit Bryst, bag sit haarde Skiæl,

Er blødt og ømt.

Trofast er mit Navn, min ukonstlede Siæl Foragter Skrømt. —

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

Og er dig min Arm til saa stor Behag,

Til Trøst og Roe;

Skiøn Havmand, saa skynd dig, saa kom kun, og tag Dem begge to! —

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

Han trak hende fra den steile Bred,

Glad ved sin Svig.

Som Storm var hans Latter; men Fiskerne græd Ved Gunvers Liig.

O vogt dig, mit Barn, for de falske Mandfolk!

EDDERFUGLEN.

(Gunild i „Fis1ceme", digtet i Sommeren 1778.)

En Edderfugl var haardt i Klemme,

Og skreg om Hielp til Himmelen.

En Fisker hørte Fuglens Stemme,

Og skyndte sig, og frelste den.

Ak favre Fugl, Nordhavets Ære,

Hvor glad er jeg, som frelste dig! Hvor hvide, skiønne, bløde Fiære!

De skal herefter varme mig.Saa plukkede han gridsk den Armé,

Og halvdød klager den med Ret:

Ha grumme Haand, som tog min Varme, Hvi gavst du mig mit Aandedræt?

DØD OG DOM.

(Senest: 1780; ikke udg. af Foif. selv.)

Hvo kan opholde Ormens Liv Og standse Støvets Dage?

Hvo siger til Minutet: Bliv!

Til Timen: Vend tilbage!

De flye, og Døden nærmer sig —

O Angst, som overfalder,mig!

O græsselige Tanke!

Du nærmer dig med Vredens Bud, Forfulgt af Hevnens Luer;

Du haster ned fra Dommens Gud,

O Dag, hvorfor jeg gruer!

O Time, svanger af min Død!

O Øieblik, som Almagt bød At kalde mig for Thronen!

Ukiendeligt for Mennesket Fra Glædens Øieblikke,

Lumsk som en Morder kommer det, Og Dolken blinker ikke.De muntre Timer flye forbi

Det Leer, som Siælen slumrer i,

Hvo kiender den, som knuser?

Hvo sinkede dens jevne Fart Og trættede dens Vinger?

Den kommer sikkerligt og snart,

Og det er Død, den bringer.

Ak nu maaskee, det næste Nu,,

Forfærdelige! kommer du,

Og fordrer mig for Dommen.

Den Hellige tilreder sig At prøve den, han skabte;

Han forsker, om jeg er ham liig,

Jeg Usle, jeg Fortabte!

Bruus, Hav! bortskyl dog dette Dynd!

Brist, Afgrund! og opslug min Synd, Og skiul den for hans Øie!

VED DØDENS KOMME.

(Ewalds sidste Sang, digtet i Marts 1781, omdeelt ved hans Jordefærd.)

Udrust dig, Helt fra Golgatha,

Løft høit dit røde Skiold!

Thi Synd og Skræk, du seer det ja,

Angribe mig med Vold.Udstræk dit Glavind i din Harm Mod dem, som trodse dig! Nedstyrt dem med en vældig Arm Fra Lyset og fra mig!

Da skal jeg, sikker ved din Haand, Ei frygte Døden meer,

Men offre dig min frelste Aand Paa dens nedbrudte Leer!----- nuiuuc i cl Døgn,

10*1

1HJEMMEL OG HENVHSNINGER.

A. Facsimile af Ewalds Kladde til „Kong Christian".

Da vi i Kladden til »Fiskerne« have første Udkast til den navnkun-digste af alle danske' Sange, »Kong Christian stod ved høien Mast«, og deri tillige en Hjemmel for, hvad der ovenfor er sagt om Ewalds Rettelser, meddeles dette Udkast her i Facsimile. Sangen er »Nr. 4« af Sangene i anden og tredie Handling, skrevne i Træk, før den tilhørende Dialog; Navnet »Jens« er senere ombyttet med »Knud«.

Man seer, ligesom i den løse Haandtegning til et Billede, Tankerne snart lettere, snart vanskeligere arbeide sig frem; især det tredie Vers har krævet gjentagne Ændringer, men var og blev noget skruet. Paa Grund af en Urigtighed i den ellers fortrinlige Hovedudgaves Angivelse (5, S. 323) bemærkes, at ved V. 1, L. 5—6: »Da

lynte Død fra høyen Mast Af Røg og Damp«, har Ewald prøvet, istedenfor disse Linier at sætte: »Da saaes der [o: deres] Speyl, da sank der . .« eller »Da sank der seylbehængte Mast I Røg og Damp« — forskjellige Tilløb til den endelige Læsemaade: »Da sank hvert fiendtligt Speil og Mast« o.s.v. Hvad der har ledet Ewald til denne Rettelse, er tydeligt, naar man lægger Mærke til, at samme 5te Linie er ændret ogsaa i de følgende Vers (i sidste Vers endnu ikke i Kladden, men i Reenskriften: »Saa stolt, som du, mod Stormens Magt«). Da nemlig 5te Linie laaner Udgangsord fra 1ste Linie, har Ewald, for at undgaae Mathed, lagt an paa Bogstavriim inde i Linien: sank — Speil; skreg — Stormens; Vallen — Vraal, o. s. v. Digterens Øre for Velklang røber sig maaskee tydeligst netop ved en saa ubetydelig Ændring.

Hvad mærkeligt der er foregaaet paa den ved 4de Vers angivne Dag, »den 29de Decbr. Kl. 8« (en Aftale med Componisten eller Sligt?), er ubekjendt; men Regnestykket gaaer ud paa at optælle Ewalds Levetimer indtil denne Datum. D. 18de November 1778 blev han 35 Aar gammel; 8760, som er Timerne i et Aar (365 X 24), bliver derfor multipliceret med 35. Fra 18de Novbr. til 29de Decbr. er 41 Dage; altsaa bliver endnu 41 multipliceret med 24 eller Timerne i et Døgn,og dertil lægges 8 Timer, fordi det skulde være Kl. 8. Desuden har Ewald moret sig med at tage en Minut af hver Time og atter beregne det Udkommende i Dage, har siden sammentalt nogle Maaneders Dage (som dragne fra d* 29de Decbr. give d. 27de Mai, kanskee den Dag, han begyndte paa »Fiskerne«?) o. s. v.

I Ewalds Kladde er 4de Vers indstreget med Blyant, og saavel i Hartmanns Partitur som i den samtidig med første Opførelse (Januar 1780) udkomne Boghandlerudgave ere netop de 3 andre Vers af Sangen udeladte. Partiturens Melodi er derhos aldeles forskjellig fra den be-kjendte, der. efter Sigende heller ikke er af Hartmann, men i sine Hovedtræk af Ewalds Ven, Landsdommer D. Bogert, som jevnlig kom til ham, medens »Fiskerne« var under Arbeide, og vel altsaa har sunget sin Melodi, længe før der blev gjort Aftale med Hartmann. Samme Bogert skal ogsaa, ved Tillempning af en Kjæmpevise: »Liden Kirsten ganger om Kirkerist«, have sat den under Hartmanns Navn bekjendte Melodi til »Liden Gunver«, som forresten er optaget i Partituren og af Hartmann gjennemarbeidet (jfr. Berggreen:-Melodier til fædrelandshist. Digte, Indledning, S. X, og Bahbek i Udv. Viser 5, S. 128). Ewalds »Kong Christian« er. som den lyder i Udgaven, med-deelt ovenfor S. 140.

B. Samtidige Portraiter af Ewald.

Det medfølgende Steentryk er tegnet efter et oliemalet Brystbillede i Legemsstørrelse, malet (uvist, naar) af Historiemaler Erik Paulsen, tilhørende Kongens Particulairsamling; Prof. F. C. Olsen fandt det hos en Sønnesøn af den førnævnte Mad. Schouw, Guldsmed S. i Aalsgaard ved Hammermøllen, og det blev kjøbt af Christian den 8de (8, S. 257); Ewalds forlegne Yttring i Brev til Paulsen af 9de August 1780 (8, S. 205) skjuler maaskee et Ønske dette Billedet angaaende. Et andet oliemalet Portrait, i Profil og ligeledes i Legemsstørrelse: Ewald paa sin Lig-seng. af hvilket kun Hovedet er udført, tilhører Prof. Worsaae.

Af Billedhuggere har Prof. Stanley »efter Ewalds Død modelleret hans Buste i Gips, overmaade lignende« (Munter i Dansk M. S. 700); denne Gipsbuste, eller en Afstøbning af den, opbevares hos Inspector paa Val-kendorphs Collegium. I Adresseavisen for 1781 Nr. 54 falbyder Billedhugger Hartmann Beeken Afstøbninger (å 8 Rd.) af en Buste afEwald, som han har »modelleret efter Naturen«, og i samme Blad for 1802 Nr. 372 anmelder Bogtrykker Seidelin en Udgave af Ewalds Skrifter, som han »haaber at kunne zire med et Kobber efter Beckens (ec) Billedhuggerarbeid, der vil have den Egenskab, som intet af de hidtil havende Kobbere besidder, at ligne«; denne beekenske Buste har jeg ikke kunnet opspørge. Endelig er der en Statuette af Ewald, i Lænestol med Puder, i en lidende Stilling; en Afstøbning af den har tilhørt Architecten Prof. Magens og er nu i mit Eie.

Af Kobberstik fra Samtiden haves de to bekjendte Brystbilleder: det ene stukket af Clemens som Titelkobber til den proftske Udgave 1780, efter Clemens' egen Tegning (hvilken Haandtegning nu eies af Etatsraad Homann); det andet større, i rød eller sort Tryk, tegnet og stukket af Kleve, med Aarstal 1779, omtalt med Berømmelse i Dansk Litteraturjournal (1780, S. 331-38), medens dog Münter (S. 700) finder det »formeget idealiseret«. Subscribenterne paa Kleves Portrait fik i Tilgift et mindre, til at »sætte foran Digterens Værker«, udført som Basrelief, »hvorfor Ligheden ei er fattelig for Enhver«.

Om der skulde være flere samtidige Portraiter, er det paa høie Tid at faae dem reddede fra Forglemmelse og Undergang.

Ewalds Udseende skildres af flere Samtidige. Efter en Tradition, fra Tiden før han flyttede til Hungsted, var han »lille, meget bleg, med et magert Ansigt, et stort, mørkt Skjæg, skarpe, gjennemtrængende blaae Øine« (Wiborg i Ny Port. S. 205). Fra senere Aar høre vi især om hans lidende Udseende og om de straalende Øine, som »Alle, der kjendte ham, rose som de skjønneste Øine, de havde seet i deres Livstid« (Oehlenschläger i Ath. S. 392, 397; jfr. Fr. Brun: Wahrheit aus Morgenträumen, S. 123, Munter S. 700, Suhms Skr. 10, S. 36).

C. Kilder til Ewalds Levnet.

Hovedkilden er den af Brødrene Thaarup forberedede, af Liebenberg omhyggelig besørgede Udgave af Ewalds samtlige Skrifter: Digterværker, prosaiske Skrifter, Levnetsoptegnelser, Breve o. s. v., i 8 Bind, med kritiske Anmærkninger, 1850-55; først i en saadan paalidelig og fuldstændig Udgave ligger det vigtigste af Stoffet saa at sige offentlig tilrede.En Levnetsbeskrivelse er kort efter Ewalds Død forfattet af hans Ven, den unge Lærde F. Munter: paa Tydsk i Deutsches Museum, August 1781, oversat i Pansk Museum for Juni 1782. Den giver en sammentrængt, ret ligelig Udsigt over Digterens Udviklings- og Livsforhold, mest efter hans egne trykte eller utrykte Optegnelser, men jevnlig ogsaa efter mundtlige Meddelelser af ham selv og hans Venner; de sidste tre Aar havde Munter kjendt ham personlig og kom ofte til ham. Ewalds Levnet af Oehlenschlåger, i Athene f. November 1813, af J. Kragh Høst, i Clio 2det H. 1813, og af Molbech, i Anthol. 1ste B. 1830, indeholde adskilligt, dog ikke meget Nyt. Derimod er et rigt litterairt og biographisk Stof samlet og bearbeidet af Molbech i hans udførligere »Johannes Evalds Revnet« 1831, et i mange Henseender betryggende Forarbeide for en Levnetsbeskrivelse i historisk Stiil. 1 en Anmeldelse heraf, i Maanedskrift for Litteratur 15de Bind 1836, har F. C. Olsen, næst forskjellige Berigtigelser og nøiere Oplysninger, meddeelt ikke faa nye, livagtige Træk, især fra Ewalds tidligere Aar. Hans Lidelseshistorie i Rungsted og Søbækshuus, fra 1774 til 77, havde Olsen gjort til Gjenstand for en egen Mono-graphi, særskilt aftrykt efter Flyvende Post 1835, med Udvalg af Breve til og fra Ewald og dertil knyttede Oplysninger; dette lille fordrings-løse Skrift hører til Hovedværkerne i den ewaldske Litteratur. Om de næst foregaaende Aar 1771-73 har K. F. Wiborg, i Ny Porte-feuille 4de B. 1843, givet uforbeholdne Meddelelser, grundede paa Familiesagn.

Saaledes mangler det overhoved ikke paa Bidrag til Fortsættelse af Ewalds Selvbekjendelser, som er og bliver den væsentligste Kilde. Enkelte Vink forekomme leilighedsviis i Rahbeks forskjellige Skrifter: »Erindringer«, »Digtekunsten under Christian den 7de« o. fl., og i Suhms, i Molbechs Skrifter, eller i Actstykker som Protokollen for de skjønne Videnskabers Selskab (for Tiden opbevaret hos Conferentsr. Sibbern); Conferentsr. Werlauff har af sine Optegnelser anviist mig adskillige saadanne tilfældige Kilder til en og anden Oplysning, som jeg har benyttet ved sidste Gjennemsyn. Yderligere Anviisninger eller Berigtigelser skulle være mig særdeles lyærkomne.D. Tidsbestemmelser for nogle af Hovedværkerne.

Adam og Eva og Lykkens Tempel. Selvmodsigelserne i Ewalds Angivelser om »Adam og Eva«, hans første egentlige Digterværk, have fremkaldt forskjellige Gisninger af Rahbek og Molbech (s. Molb. »Joh. Evalds Levnet« S. 60 fif.), da der nemlig i Protokollen over Forhandlingerne i de skjønne Videnskabers Selskab ikke nævnes Noget om et saadant Stykke af Ewald. Men i en Protokollen vedlagt særskilt »Fortegnelse« over de til Selskabet indgivne Skrifter vil man finde — blandt 12 Skrifter, der til nærmere Bedømmelse bleve satte i Circulation d. 26de Marts 1765 og af hvilke Nr. 8: »Ode om Algodheden«, med græsk Motto, er Benzons Ode, der vandt en halv Priis — som Nr. 5: »Adamiade, et Drama om Guds Godhed«, med Motto „quicquid tentabam scribere, versus erat“ (samme Vers bruger Ewald i Fort. 8, S. 140); ved dette Nr. 5 er i Margen senere anmærket: »til Forfatteren i egne Hænder til Forbedring« ; af Protokollen sees, at der efter Circula-tionen holdtes Selskabsmøde, det vil sige Bestyrelsesmøde, d. 29de Mai. Sammenstille vi hermed Ewalds Yttringer i Fortalen (8, S. 151-52) og i Forordene til »Adam og Eva« (3, S. 3-4), er det utvivlsomt, at Adamiaden, indsendt i Marts og bedømt i Mai 1765, var Ewalds »Ulykkelige Prøve«, i dens første Skikkelse. — Angaaende Lykkens Tempel

hedder det i samme Fortegnelse, ved Aaret 1764: »Lykkens Tempel af Aretophilus d. 31te Jan. overleveret af Mr. Ewald«, og i Margen: »trykt«. Af Protokollen vide vi, at der paa et Møde d. 22de August s. A. blev forelæst Stykker heraf; »man foreenede sig om ad-»skillige betydelige Forandringer i denne Skrift; saa og at den burde

• til Forfatterens Opmuntring befodres til Trykken, omendskiønt den »ikke med Føye kunde ansees at fortiene Priisen i Moralen«; en Dou-ceur — efter Selskabets knappe Midler: ialt 400 Rd. aarlig af Kongens Kasse — blev saadanne Forfattere tilstaaet. (Honorar for dette Ung-domsarbeide, 15 Rd. 3 Mk. for de 21 Blade Original-Prosa, fik Ewald først fjorten Aar efter, ifølge en Taxt af 15de Juli 1778, som skulde have tilbagevirkende Kraft.) Bag i den nævnte »Fortegnelse« findes optegnet, at »Lykkens Tempel« blev sendt til Trykning i Sorø d. 11te September 1764; at det Bind, hvori den er indrykket, havde forladt Pressen, bekjendtgjøces i December, og netop i samme Bekjendtgjørelse bliver Fristen for den Priisopgave, som Ewald har villet besvare med sin »Adamiade«, forlænget indtil Marts 1765.Levnet og Meninger. Det synes, at Ewald har skrevet de første Nummere af Ugebladet »De Fremmede« i Foraaret 1773 (»henimod halvandet Aar« efter Struensees Fald: 6, S. 64. 38. 51; jfr. Anm. S. 322); i saa Tilfælde er det blevet afbrudt ved »Balders Død« og ikke fortsat før Vinteren. I »Alm. Dansk Bibliothek« , hvor »Mester Syenaals Levnetsløb« blev indrykket, hedder det forresten i en Anmærkning (Febr. 1780, altsaa mens Forf. levede), at Ugebladet er skrevet 1772; fra det Aar er da da vel dette enkelte Afsnit, Nr. 4-6, navnlig selve Eventyret, der ganske staaev som et fremmed Indskud.

— Vigtigere er Spørgsmaalet om, naar selve Ewalds Levnet er forfattet. Det efter indre og ydre Mærker ældste Brudstykke heraf — to Folioblade samt Spor af to udrevne — indeholder kun den ogsaa i »De Fremmede« optagne Beretning om Bagvadskelser, her med Angivelse af Tid og Personer (8, S. 17-21, = 6, S. 133-37. 130); dermed aabnes et af de Ewaldske Foliohefter, hvori der siden er skrevet Kladde til »Rungsteds Lyksaligheder«, »Balders Død« 'm. m. (1773); det har — mod Sædvane — et pyntelig skrevet Titelblad: »Adskilligt om Johannes Ewalds Levnet og Meninger« og Overskrift: Cap.l. Efter at have fattet Plan til fuldstændigere Optegnelser, har han ladet dette Brudstykke ligge, maaskee for at indflette det paa sit Sted. Et andet, ligeledes tidligere Stykke, »fire Ark stort«, om »Ærlighed«, omtaler han leilighedsviis (8, S. 125) som bortkommet. Saaledes har Ewald i forskjellige Hold gjort Tilløb til Meddelelsen af sine Livserfaringer. Om det endelige Værk, det store Brudstykke »Levnet og Meninger«, vide vi, at de Tre, for hvem det nærmest var bestemt, havde de første Capitler*deraf ihænde i Begyndelsen af 1775: Schøn-heyders Brev af Februar 1775 (Olsen S. 59 f.) hentyder til Capitlerne »Høien« og »Viinflasken«, Breve af Juli og August 1775 til en Fortsættelse. Hermed stemmer en Yttring i det sidstnævnte Capitel (8, 57), at det nu var »sexten Aar« — eller, som der i Haandskriftet først har staaet, »femten Aar« — siden hiin Aften paa Høien (1759); Capitlet er da vel skrevet 17 74, og ved Heftets Udfærdigelse i Begyndelsen af 1775 er Dateringen rettet efter dette Aar Men i et følgende Capitel »Arendse« (8, S. 105) kommer Ewald til at nævne sin Ode over »Indfødsretten«, hvilken han først har digtet et Par Aar senere, formodentlig i Søbækshuus 1777; den blev trykt 1778 (jfr. 2, S. 247). Deraf maa man da slutte, enten at Capitlerne om hans Kjærlighedshistorier ere skrevne et Par Aar efter det første Afsnitom Flugten m. m. (at i alt Fald hans »Levnet« ved den Tid har faaet nye Læsere og ønskedes fortsat, bliver rimeligt efter en Yttring i F. Moltkes Brev, s. Olsen S. 88) — eller at den tilfældig grebne Hentydning til denne »Ode over Indfødsretten« er kommen ind ved en senere Ændring i Texten. Vist er det, at Ewald, saavel under Udarbeidelsen som ved senere Gjennemlæsning eller Afskrivning, jevn-lig foretog saadanne Ændringer; netop af »Levnet og Meninger« findes mellem hans Papirer et løst Ark med en hist og her afvigende og, som det synes, ældre Reenskrift af et Stykke af Capitlet »Arendse« (to Foliosider, svarende til 8, 106 m. — 109 m.).

Fiskerne. Ved at sammenstille de Vink om Affattelsen af

• Fiskerne«, rder forekomme deels i Breve til og fra Ewald, deels i hans Kladder og Reenskrifter til Stykket, hvilke tilfældigviis ere temmelig fuldstændig opbevarede, kan man, ogsaa ved dette Hovedværk, nogenlunde slutte sig til, naar og hvorledes det er udarbeidet. Efler i Forsommeren 1778 at have digtet sig varm paa 1ste Handling, der ogsaa er nedskreven med synligt Hastværk, viste han den Selvbeherskelse, strax at sigte og reenskrive denne (d. 12te Juli) og optegne en udførlig Plan for hele Slykket (d. 16de Juli), til Brug ved Aftaler med de Vedkommende saavelsom ved Arbeidets Fortsættelse. Af 2den og 3die Handling har han — for at lette

sit Hjerte og for at være i Forhaanden, hvis den forventede Componist, Naumann, vilde begynde — først digtet alle Sangene (færdig d. 28de August?), maatte i Slutningen af August skrive en Ode og synes ikke at have havt videre Hast med Fuldførelsen af sit Stykke; kun Saameget er sikkert, at Kladden ogsaa til den iambiske Dialog var skreven færdig d. 21de Januar 1779. Stykket blev i Foraaret 1779 indsendt til Smagsdommerne i Selskabet til de skjønne Videnskabers Forfremmelse, vandt en »overordentlig Priis«, blev, efter en let Affiling, tildeels med Carstens' Haand, optaget i Xlllde Stykke af Selskabets »Forsøg« og i Juli s. A. omsendt til gode Venner i særskilte Aftryk, dog endnu ikke givet i Boghandelen. Det Nærmere har jeg oplyst i en Afhandling: »Om Ewalds Syngespil Fiskerne« (Nordisk Universitets-Tidskr. V, 1, S. 24-41).E. Henviisninger og Smaabemærkninger.

(Angivelsen af Side og, med mindre Taltegn, Linie gjælder nærværende »Ewalds Levnet« Ved Tallene for Bind og Side, uden nærmere Betegnelse, henvises til den liebenbergske Udgave af Ewalds samtlige Skrifter, hvilken overhoved er fulgt ogsaa i Retskrivningen af de ordret anførte Steder. Ved Navnene Munter, Molbech o. s.v. sigtes til Levnetsbeskrivelsen ved F. Munter, i 1ste Halvdeel af Dansk Museum for 1782, Molbechs »Joh. Evalds L.« og de andre ovenfor fremhævede Monographier over Ewald.)

1. 2, 3: 8, S 40. — 3, 12: 8, S. 42; om Slesvigeren Licht og hans Interesse for Dansk s. Manicus i Steenstrups Maanedskr. 3, S. 192 ff. - 4, 2 og s: jfr. 8, S. 143-44. - 6, 13: jfr. 2, S. 273 og 8, S. 146. — 7, 10: i Protokollen for Examen Artium d. 4de Juli 1758 er ved Ewalds Navn vedføiet: utkur lingua Germanica; Examens-charactererne s. Molbech S. 21, Anm. Han var oppe sammen med sin fire Aar ældre Broder Mathias E., der blev Student fra Boeskilde Skole, og hvem vi siden træffe som Anstifter af Flugten. — 8, 12:8, S. 110.

— 12, 14: at flere unge Mennesker under Syvaarskrigen gik herfra i fremmed Tjeneste, allerede 1756, s. Prof. Suhrs Smaaskr. 2, S. 101.

- 14, 2«: 8, S. 40. - 15, 19: 8, 73. - 16, ao: 8, S. 74. -16, 2«: 8, S. 78. — 23, 13: 8, S. 119. — 24, 11 og 25, 14: efter Mad. Ro-sings og Rogerts Fortælling, Olsen i Maanedskr. for Litt. 15, S. 14 og 13. — 25, 28: 8, S. 106. 127. — 26, e: Munter S. 689; jfr. den halv humoristiske Skildring af Beleiringen i Rabeners Schriften 6, S. 263 (Brev af 12te Aug. 1760) og 239. — 26, 28: 8, S. 119. — 27, 4: 8, S. 15; jfr. 6, S. 133. - 27, 7: 8, S. 147. — 28, 4: jfr. J. Møller i Litt. Tid. 1831, S. 173. - 28. 19 ff.: 8, S. 71. (»førend mit to og tyvende Aar - - forelskt -- forlovet op til begge Ørnene«), jfr. 113. 87. Arendse Huulegaard blev 1763 gift med Hørkræmmer Riber, siden Gjæstgiver i »den hvide Svane« i Studiistræde. Hun døde 1794 tilligemed sin eneste Datter (gift med Skibschirurg Kierumgaard), begge af en smitsom Feber, som Moderen paadrog sig ved at pleie Datteren; s. 8, S. 244. Hendes Udseende beskriver Ewald: 8, S. 86. Angaaende Navnet Arendse, som Flere have holdt for opdigtet, ligesom Baggesens Seline 0. a., bemærker Werlauff, at en Arent Huule-gaard blev Student fra Roeskilde Skole 1759 (Aaret efter Ewalds ældre Broder). - 28, 25: 8, S. 86. - 29, 4: 8, S. 148.2. 31, aa: 8, S. 149-50, RahbekDigtek. under Chr. VII, 1. S 32, jfr. Olsen i Maan. f. L. 15, S. 24 ff. — 31, ae: 8, S. 151; jfr. Con-s is tori i Erklæring: »et godt Genie og hurtigt Hoved in studiis, men«

o. s. v., s. Olsen i M. 15, S. 17. - 32, 11 : 8, S. 47. — 33, i«: 8, S. 148.

— 34, 14: Munter S. 691, Rahbek Digt. u. Chr. VII, 1, S. 47; den tydsk-slesvigske Digter Gerstenberg, som dengang boede hos Ewalds Moder, skal have indgivet hende at formaae Sønnen til at prøve sit Held, jfr. Molbech S. 75. - 34, i#: 1, S. 176- - 34, 27: 8, S. 151.

— 35, 23: 3, S. 3. — 36, 10: 8, S. 151. - 36, 23: 8, S. 152. 149-50. 146, jfr. 6, S. 212. 215. - 36, 28: 8, S. 152. - 37, 10: 8, S. 41.

— 38, »4: 8, S. 152. — 39, »: 3, S. 4. Ab b adon as Skjæbne var mellem Klopstocks Venner og Veninder længe Gjenstand baade for Brevvexling og Samtaler; en privat Synode i Magdeburg decreterede hans Forløsning, s. Gervinus Gesch. d. Litt. 4, S. 150. — 40, 14: Briefe von Voss, 1772-74. — 41, 5: Ode an Voss, 1782. — 41, 2«: Betoningen jfr. Sponda, Ode 1764. — 42, 29: Bruyn, Prufung d. Fa-bricius ub. Volksvermehrung, S. 196: • Diese Gelehrten lebten unter sich, bildeten einen kleinen Cirkel, aus welehem sie auf jeden Ein-gebohrnen, als auf halbe Gronlånder wenigstens, herabsahen. Sie redeten und schrieben zugleich in auslåndischen Sprachen« 0.

s. v. — 43, 14: 8, S. 154. - 43, 20: 3, S. 311. - 43, 23-24: 8, S. 153; jfr. Ewalds Forespørgsel (Sept. 1769) om #en Piece af een ved Navn Osian«, 8, S. 166. — 43, 28: 3, S, 311. — 44, 7: Welhaven i Langes Tidsskrift III, 4, S. 252. — 44, 25: Oehlenschl. Erind. 1, S. 32. — 45, i*: Secretairens Brev af 8de Febr. 1770. — 46, 2: 3, S. 310. — 46, 11: 3, S. 316. - 46, 23: 8, S. 206, jfr. 166. - 47, 4: Munter S. 695.

— 47, is: Oehl. i Athene, S. 389, Molbech S. 115. - 48, s: 8. S. 154. — 49. is: 8. S. 167. - 49, 27: 8, S. 156. - 50, 2: 8, S. 173. — 50, 9: 8, S. 155. — 50, 2«: Overskou den d. Skuepl 2, S. 472. — 51, 1-2 : Wiborg S. 198, Molbech S. 141. — 51, 25, Anm.: jfr. Olsen i M. S. 19.

— 51, 7: museblakked d. e. civil, efter den Tids Mode klædt i musegraa Kjole; jfr. Rahbek Erindr. 1, S. 92. — 51, 13:6, S. 13. — 52, 13: 4, S. 140. — 52, 20: Adresseav. 1771, Nr. 29. 93. — 53, 4: Wiborg S. 199. - 53, n: 8, S. 157. - 55, s: 8, S. 163. 168. — 55, 10: Munter S. 694. — 55, 15 ff.: Werlauff hos Olsen i M. S. 19; Oehl. i Athene S. 389; Wiborg S. 199; jfr. Molbech S. 80. — 56, 12: 8, S. 19. — 56, 16-17: Wiborg S. 202 (engang maatte Ewald fra Aften til næste Eftermiddag sidde paa Raadstuen, i den saakaldte»Riddersal«); G. L. Baden Chr. VII Aarbog S. 287 (»Digterens licentia poetica udvidet til Drikkefrihed, den jeg, vel kun som et Barn, selv har seet Beviis for.«): G. L. Baden er født 1764; Ewald opholdt sig en Tid paa Bernstorf Gods hos Badens Farbroder, som var Inspecteur her indtil 1770. — 56, 25: 8, S. 66. - 59, 4: 8, S. 62.

3. 59. m: Olsen i Maan. f. L. 15, S. 20; Molbech S. 179, Anm.

— 59, ie: Olsen Ew. S. 25. — 60, 5: jfr. 2, S. 244. — 61, 15: s. 2, S. 51 — 61, 21: om »Ewalds Høi«, hans Yndlingssted i Rungsted. med Mindestoiien, som først stod i Haven ved Rungstedlund, s. Olsen i Maan. f. L. 15, S. 20. — 61, 23: 8, S. 72. 75. — 62, » : Olsen Ew. S. 30. — 62, 3: 8, S. 88. — 62, 10: Oehl. Fortale til Nord. Digte, S. XI. — 62, 23: 5, S. 234. - 63, 1: 3, S. 317. - 64, 2: Oehl. Forelæsn. S. 110. — 64, 1: jfr. Molbech Forelæsn. 1, S. 202.

— 64, 11: jfr. Boyes Wessel, Fort. S. LXVII. — 64, 2 2: Rahbek Digt. under Chr. VII, 1, S. 347. —64,28 : Guldbergs Anbefaling for »Balders Død«, s. Giessing Struense og G., S. 228. - 65, *. «: Molbech Histor. biogr. Saml. 1, S. 151. 145. — 65, 4 ff.: 8, S. 176; Olsen Ew. S. 44; J. Badens Svar, S. 28; Olsen i Maan. S. 26. — 65, u: jfr. 8, S. 15C. — 66, 4: 6, S. 28. - 66, 7: 6, S. 38. 59. - 66, 15: jfr. 8. S. 75. -66, 23: 6, S. 133-37 = 8, S. 17-21. — 66, *4: 6, S. 138-223. — 68, 14: Olsen Ew. S. 59. 65. — 68, n: s. 8, S 25. 72. 95. 107. 119. — 68, 20: 8, S. 25. — 69, 3: Olsen Ew. S. 25. — 69, is: 8, S. 170. — 70, 4: Bodmerie d. e. Laan paa Skib og Ladning, med Risico ved mulig Søskade. — 70, 15: Olsen Ew. S. 23. — 71. «0: Olsen Ew. S. 61-62. — 71, 23: Molbech S. 180. — 71, 25: Olsen Ew. S. 69 ff. Schønheyder skriver d. 24de Decbr. 1775 til Ewald om Giftermaalsplanen, som han endnu i Søbækshuus svor, skulde være uryggelig: deu er »Deres Moder og Broder til mueligste Krænkelse, Gud selv til Trods, som vilde bringe Dem, ved Enden af Deres-Liv, til et ordentligt og med Religion virkelig forligt Forhold«; og han udbryder (S. 71): »-- denne Pige, som nu i Dem er falden paa en nye Elsker, der skal blive en af de sidste i Snesen, hun skulde blive Deres troe-fasteVen!« 0. s. v. Efter løse Sagn fra Egnen skal det have været »en Datter eller Pige i Huset« (Molbech S. 181) eller en Lovise, Søster til den (l Mai 1775) afdøde Mad. Jacobsen (Olsen i Maan. S. 21). Datteren Hedevig, hvem Ewald 1773 har tilskrevet det bekjendte Digt og 1774 tiltænkte »et Stykke Bijou« i Julegave, og hvem Schønheyderkalder »den artige og mod Deres Genie forekommende og venskabelige Pige« (Olsen Ew. S. 24. 43), blev 1777 gift med Pastor A. Wøldike, der allerede i Aarene 1774-75 var en hyppig Gjæst i Rungsted (Olsen Ew. S. 43. 65). Hende kunne Schønheyders haanlige, ærekrænkende Ord umulig gjælde. — 72, 14: Munter S. 696, jfr. T. Baden i Prøvestenen 1, S. 27. — 72, ae: 2, S. 249. — 73, 5: 8, S. 179. — 73,.12: 8, S. 177. - 74, *2 ff.: Bahbek i Hertha 4, S. 401 ff., Welhaven ' S. 234. 257 ff. — 75, 13: Ny Minerva 1806, 1, S. 79 ff. — 75,25: 8, S. 185. En tidligere Forhandling med Schønheyder havde dreiet sig 0111 et Flyveønske af Ewald, at faae Titel af Professor, hvilket Sch. i Brev af Febr. 1775 faderligt afviser; s. Olsen Ew. S. 50 ff. — 77, 5: 8, S. 261. - 77,24 og 78, 1: 8, S. 229. - 80, o: 2, S. 30. - 80, 13: 2. S. 50. — 80, 23: 2, S. 69.

4. 82, «: Bahbek Erindr. 1, S. 253, jfr. Olsen i Maan. S. 13.

— 82, 14: Rahbek Erind. 1, S. 254; jfr. Wiborg S. 197, Munter S. 698.

— 82, is: Adresseav. f. 1778 Nr. 41. 44. — 82,24 ff.: jfr. 5, S.235; Collin for Hist. og Stat. 2, S. 217; en Deel af Walthers Musik hørte Prof. Hwiid i Hamborg, i Sept. 1777; s. Hwiids Dagbog S. 33. —

82, 26: Rahbek i Morgenpost VI, 2, S. 707. — 83, s: Plessens Gavebrev m. m. s. Werlauff i Schouws Ugeskr. 2den Række Nr. 187. —

83, 15: Oehl. Forelæsn. 1, S. 115 (S. 116 L. 2 »den Skiæbnens« maa være en Udgiverfeil for »de Skibbrudnes«). — 84, i»: jfr. Digterens Bemærkning 5, S. 309. — 84,24: 5, S. 289-305. — 86, 20: 8, S. 188.

— 87, 1: 8, S. 189. Ewalds Plan omtales af Jacobi i et Brev til Statssecretairen, uden Datum (Kgl. Bibi.); J. nævner et fransk Stykke les Pécheurs fra 1768, »som er meget naif og naturligt, man kunde følge det og bruge tildragelsen med Pless til Denouement. Jeg frygter at Herr Ewalds plan, naar jeg tillige tænker paa hans frugtbare Genie, vil blive alt for vidtløftig.«— 87,11: 8, S. 192. — 87,17: s. 1, S. 158. — 88,4: Molbech S. 204 — 88,9: T. Baden iPrøvest. 1, S. 27. -—88, n: Overskou den d. Skuepl. 3, S. 155. 204, jfr. Brevet 8, S. 204. — 88, 1 e: Molbech S. 182. — 88,is: Molbech S. 171.- 88,22: Fr. Brun, s. 0. S. 149 »Samtidige Portraiter af Ewald«. —• 88,25: 8. S. 204. — 89,3: jfr. 8, S. 195.

— 89,5 : det paastaaes i J. Badens Svar S. 28, Suhm 10, S. 36-37, Munter S. 696; det nægtes i Ewalds Brev (Sept. 1778), s. 8, S. 195, i Ewalds Testament, i Oederiana (Juli 1781) S. 33. — 89, 13:8, S. 193 ff. - 89, 29: jfr. 5, S. 344. — 90, 4: 7, S. 171-91. -90, 12: Udlinie (Eng. outline) Omrids. — 92, 24: egl. lasterhafte;'jfr. herved8, S. 6. — 94, 22: 8, S. 263. —94,2«: 1, S. 77; i Udg. »Aaget«, men i Ewalds Haandskrift »Korset«. — 95,23: Munter S. 699. — 96,2: Seidelins Læsende Aarbog 1799, S. 107: »af en stor Boghandler budet 2 Rd. for Arket. Han tog derfor gierne imod Profts Tilbud: 5 Rd. Arket i alle Tilfælde, 6 Rd. hvis der kom 1000 suffisante Subscribentere«. Subscribentlisten lyder paa 881 Exemplarer (deraf 50 til de kgl. Herskaber). — 97, 4: Munter S. 700, Brev til Suhm 8, S. 207. — 97, 15: Oehlenschl. Erindr. 1, S. 212. — 97, 17: Suhm 10, S. 36, Høst S. 108, T. Baden Prøv. 1, S. 28; derimod Oederiana S. 33: »er wåre das Bild der Ewigkeit«. — 97, 27 og 98, 10: Munter S. 698. — 98, is: Neue Miscellaneen XIII, Leipz. 1781. — 98,20.24.26: jfr. Rahbek Erindr. 1, S. 367 f»af det litterære Modparti havde vel ti Deputerede, men, som de paastod, efter formelig Indbydelse,.bivaanet Ligfølget«). 366, Molbech S. 217. -- 99, ?: Høst S. 123. — 99, is: Oehlenschl. i Digtninger 1. 1811, S. 124 »Ewalds Grav«.

5. 100, s: jfr. Rahbek Digt. under Chr. VII, S. 52. — 100, 21: Novalis’ Fragmente II. - 101, 4: 8, S. 148. — 101, s: 8, S. 157. —

101, is: 2, S. 94. — 102, s: i Digtet til Cecilia Wormstrup, s. 2,

S. 223. — 102, 10: 8, S. 45. — 102, 23: 8, S. 149. 150. 154. -

102, 24: 8, S. 155, jfr. 159. - 103, 2: f. Ex. 5, S. 305. — 103, 5: jfr. 8, S. 159. — 103, 1 a: 8, S. 195. - 103, 21: 8, S. 140. - 103, 2 7: Rahbek Erindr. 1, S. 193, - 104, e: 8, S. 157. — 104, 11: 8, S. 179. -104, 17: 8, S. 158; jfr. Forsøg i Stiil af den norske Vers-Protokol, som: Claus Rimers Gravskrift, udg. 1779, og Impromptu over Mad. Godiche, der døde i Febr. 1780, altsaa begge fra Ewalds seneste Aar. I »de Fremmede« (6, S. 47) ønsker han, at den muntre Wessel vilde lære ham at faae Læserne til at »græde med det ene Øie og lee med det andet«. — 104, 29: 8, S. 178. - 105, 19: 8, S. 174. — 106, 13: Munter S. 699. — 106, 17: jfr. Heiberg i Intelligentsbl. Nr. 26-27. —

107, 28: Molbechs Hist. biogr. Saml. S. 305; Baggesens Biographie 1, S. 25. En Samling poetiske Forsøg af Baggesen som Skolediscipel var af en fælleds Ven meddeelt Ewald paa hans Sygeseng og skaffede

B. hvad kan kalder »et med Blyant haandskrevet Apollonisk Opmuntrings vink fra den døende Ewald til mig lille Pog«, i en Haand-billet, som han smertelig beklager at have mistet ved Slotsbranden ; s. Baggesens Biogr. 4, S. 133. — 108, s: Bagg. Værk. 2, S. 152. —108, 21: af »den unge Vaar«; jfr. »Gibsbilledet«, »Ewalds Grav«, »Mine Mestere«, »Ewalds Halvhundredaars Fest«, Novellen »Digter-besøget«. En Drøm, der ganske udtrykker Oehlenschlågers Følelser, fortæller han (Erindr. 1, S. 228-9) »uden Udsmykkelse« saaledes:

• Jeg befandt mig i en Kirke, men den var liden og havde nogen Lighed med den paa Frederiksberg. Jeg havde komponeret Musiken til en Kantate, der ikke var digtet af mig. Den blev opført for en talrig Menighed, medens Præsten stod som Ærkebisp i Purpurkaabe og med Hyrdestav i Haand for Alteret. Musiken var rørende og begeistrende, alle følte sig smeltede derved. Men der var et Englechor i Kantaten, som jeg ikke havde været istand til at komponere, fordi Indholdet var altfor himmelsk. I min Forlegenhed havde jeg fortiet dette; Koncerten gik fortræffeligt, uden Prøve, med Sang og Instrumenter, fra Bladet, indtil man kom til det manglende Chor, da standsede alting. Der blev en Dødstilhed i Kirken. Endelig spurgte Præsten mig høit for Alteret: hvorfor jeg ikke ogsaa havde komponeret dette Chor? Jeg svarede ængstlig: »Jeg har ikke været istand dertil, ærværdige Herre 1 Slige Følelser kan kun en salig Aand udtrykke, der aldeles har forladt Jordstøvet«. - - Da aabnede sig i Kirkemuren en lille Lem, som ingen før havde seet, ikke langt fra Alteret, noget over Præstens Hoved til Venstre. Og Ewald stod der, bleg og venlig, med Slaaprok og Nathue paa, og en Rulle Noder i Haanden, som han rakte Præsten med de Ord: »Jeg har komponeret det!« I Øieblikket var Lemmen lukket igien, og Stedet, hvor den havde været, ukiendeligt. Musiken blev strax opført; dens himmelske Sødhed lader sig ikke beskrive; den smeltede min hele Siæl, og jeg vaagnede, badet i Taarer«. —109, »: Bagg. Værk. 5, S. 161.

6. 110, 17: Cimbrer d. e. Danske (og Norske). — 112, 12. 22 og 115, 21. 24: fandt d. e. følte. — 118, 14: Dette Digt staaer i Kladden før Sørgedigtet over Schyth, som døde i December 1772. Det er, for Ændringer og Udstregninger, næsten ikke til at finde Rede

i, og sidste Blad er halv afrevet; men Slutningen er siden optaget i Sørgedigtet over Kinast. — 119,9. 17: da naar d. e. naar. — 124, 13: Denne skjønne Cantate er opført i Frederiks tydske Kirke, den 22de Januar; ifølge Indskriften paa Marmorkisten i Kirkens Capel var U. F. Suhm født i Throndhjem den 21de November 1761 og død i Kjøbenhavn den 3die Januar 1778. — 124, 24: Mamre, Mamre Lundi Hebron, hvor Abraham havde taget Bolig. — 126, s. 2, S. 346 ; denne Ode er læst i Dansk Litteraturselskab. — 127, n: blivende d. e. idet det blev til. — 128, 3: Dig d. e. dig selv, dit Væsen. — 129, ie: Pi son. en af Paradisets Floder, som løber om Guld-Landet Havila. — 131, s: Sextetten meddeles her, ligesom i »Ewalds udvalgte Skrifter, ved Liebenberg«, efter Ewalds anden Reenskrift, før den af Carstens fremkaldte sidste Afkortning. — 141, 3: det røde Flag d. e. Blodflaget, som Signal til Kamp. — 141, 12: Da tyede Kiæmper 0. s. v. forklares ved den oprindelige Læsemaade: »Hans Fiender sank i Havets Skiød«. — 141, n: Vallen, den høie Kyst, navnlig den svenske. — 145, 3: den d. e. den Time. — 145, 16-17: disse Linier beholdes her saaledes, som Ewald først havde skrevet dem; s. 1,

S. 193. — 145, 22: ja d. e. jo.J

{